

Museum og mangfold

En kulturvitenskapelig undersøkelse av mangfoldsinkludering
ved Norsk Folkemuseum

Ingeborg Hauge

Masteroppgave i Kulturvitenskap
Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap
Universitetet i Bergen
2008

;
; takk

Takk til min veileder Haci Akman for faglige refleksjoner og innspill rundt mangfold, museologi, minoritets- og etnisitetsforskning og for nyttige tilbakemeldinger under analyseprosessen. Takk også for inspirerende samtaler og kaffe på kafé Kaos.

Takk til Kari Eriksen for nysgjerrighet, engasjement, skarpe innvendinger og grundige gjennomlesninger.

Takk til informantene for å dele erfaringer og tanker.

innhold

1; innledning	5
Tidligere forskning	7
Problemstilling	8
Den pakistanske leiligheten	9
Kapitlene i oppgaven	12
2; teoretisk grunnlag og metode	13
Teoretisk grunnlag	13
Sentrale begreper	13
Metode	18
Primærkilder	20
Sekundærkilder	20
Etikk	22
Redelighet og begrepsbruk	23
Hensyn til personer	24
3; mangfoldsdiskursen	26
Hvordan skapes mangfoldsdiskursen?	27
En internasjonal mangfoldsdiskurs	27
En nasjonal mangfoldsdiskurs	31
Museets funksjoner i et mangfoldig samfunn	33
Strategier for å oppfylle samfunnsrollen	35
En lokal diskurs ved Norsk Folkemuseum; <i>mangfoldsmuseet</i>	37
Hvor befinner museet seg i forhold til visjonene?	39
Oppsummering	41
4; tekstanalyse	43
Nodalpunkt	45
Nodalpunktet oss	46

Grupper og identiteter skapt gjennom synonymer	46
Grupper og identiteter skapt gjennom antonymer	49
Grupper og identiteter skapt gjennom subjektposisjoner	53
Nodalpunktet <i>det normale</i>	57
Oppsummering	61
5; den pakistanske leiligheten i kontekst	63
Den pakistanske leiligheten i fysisk kontekst.....	64
Den pakistanske leiligheten i intertekstuell kontekst	68
Den pakistanske leiligheten og etnisitet	70
Den pakistanske leiligheten, migrasjon og sted.....	75
Den pakistanske leiligheten og utstillingssjangeren	77
Representasjon	80
Selvrepresentasjon.....	82
Interaksjon mellom publikum og museum	86
Oppsummering	87
6; mangfold, makt og deltakelse.....	90
Makt i museums kontekst	90
Deltakelse som inngangsbillett til institusjonen	92
Refleksiv deltakelse.....	93
Deltakelse som bidrag.....	97
Strukturell deltakelse	98
Oppsummering	102
7; avsluttende betraktninger	105
8; litteratur og andre kilder.....	111
; appendiks 1	118
; appendiks 2	119

1; innledning

"Who is excluded now"? avslutter han. Forelesningen har handlet om museumsinstitusjoners tilgjengelighet og foreleseren har i tre timer fortalt engasjerende om hvordan museer kan legge til rette for ulike gruppers fysiske, intellektuelle og kulturelle adgang til museer. Det var ikke nødvendig å notere, sa han, for han ville dele ut et sammendrag av forelesningen etterpå. Han er blind og deler nå ut forelesningsnotatene skrevet med blindeskrift. Foreleseren eksemplifiserte med sitt eksperiment museets normalitetsmakt. I kraft av sin maktposisjon definerte han norm og avvik.

Min interesse for museets politiske og sosiale roller ble vekket gjennom museologistudier ved International Centre for Culture and Heritage Studies ved universitetet i Newcastle i England. *New museology* var et begrep vi stadig kom tilbake til gjennom studiet. Vergos antologi *The New Museology*¹ er et uttrykk for en gjennomgående utilfredshet med en gammel museologi som konsentrerte seg om museets metoder mer enn dets hensikter. Talsmenn for en ny museologi hevder at denne i større grad må forstås som en teoretisk og humanistisk disiplin.² De mener det er nødvendig med en revurdering av museets rolle i samfunnet og er opptatt av nye dimensjoner ved museet. Nyorienteringen dreier seg om politiske og ideologiske dimensjoner. En spør hvordan museums konteksten gir objekter verdier som skiller seg fra verdiene objektene hadde i den kulturen de kom fra, og hvordan systemene bak slike verdiforståelser og -konstruksjoner fungerer. Videre handler ny museologi om intellektuelle, sosiale og utdanningsmessige målsetninger og antakelser hos direktøren, kuratoren, forskeren, designeren, sponsoren, publikum, samfunnet og utdanningssystemet. Innenfor den nye museologien spør en *hvorfor* en har museer og utstillinger og *hvilken hensikt* disse har i stedet for å spørre *hvordan en arbeider* ved et museum.

Vergo etterlyste i 1989, da boka kom ut, en større grad av selvrefleksjon i museene. En selvrefleksiv debatt foregår i høyeste grad i dag. Det er denne endringsprosessen oppgaven

¹ Vergo (red.) 1989

² Vergo (red.) 1989, 4

handler om. Museer mottar intern kritikk fra museene selv, og ekstern kritikk fra akademikere, myndigheter og lokalsamfunn som krever et paradigmeskifte. Folkemuseer kritiseres for å skape glansbildeversjoner av den hjemlige kulturarv mens etnografiske museer anklages for å fremstille utenomeuropeisk kultur som primitiv og merkelig for dermed å skape distanse mellom oss og de andre.³ Med den nye museologien følger en mer dyptgående refleksjon rundt representasjonsspørsmål og kulturell identitet. En diskuterer museets funksjon som redskap i sosial inkludering og identitetskonstruksjoner og drøfter hvilke stemmer som kommer til uttrykk utstillingene og hvilken betydning dette får. Problemstillinger rundt museet som aktør og redskap i samfunnsutviklingen retter søkelyset i større grad enn før mot publikum.

Den nye museologien viser ikke til en klar og altomfattende teori, men snarere et paradigmeskifte. Det er tilsynelatende enighet om at det *foregår* en endring og at det er *behov* for endring, men mindre konsensus rundt utformingen av endringsprosessene. Skal nye perspektiver integreres i allerede eksisterende museer?⁴ Hvem skal representere hvem? Skal museene være templer for magiske gjenstander eller arenaer for debatt, kulturmøter og problematiseringer?⁵ Skal museer først og fremst skape respekt og toleranse for kulturelt mangfold eller være kilde til identitetskonstruksjon? Kan disse målsetningene kombineres? Mangfoldet i meningsytringer og praksiser gjør dette til et svært spennende felt å gå inn i.

Ny museologitenkning og museumsinstitusjonenes endringsprosesser setter rammen for denne oppgaven. Jeg har så vidt streifet aktuelle temaer innenfor dagens museologi som representasjonsproblematikk, identitetskonstruksjon og museet som pådriver for demokratisering og debatt. Problemstillingen i oppgaven kan plasseres i denne konteksten.

³ Rogan 2003, 294

⁴ Rekdal 2003, 274

⁵ Wæhle 1998, 43

Tidligere forskning

Artikkelsamlingen *Tingenes Tale*⁶ gir et overblikk over hva som rører seg på museologifeltet. Antologien konkluderer med en mangelfull helhetlig museologisk forskning i Norge. Forskning på museumsinstitusjon og -virksomhet er ikke et opparbeidet fagfelt, selv om betydelig forskning er gjort på området. Generelt kan en si at to forhold beskriver museologien som fagfelt i Norge. For det første er museumsvesenet den eneste kunnskaps- og kulturinstitusjonen av betydning som ikke er tilknyttet en egen akademisk disiplin. Derfor mangler en sammenhengende forståelse av grunnlagsproblemer og systematisk kunnskapsutvikling. Dette innebærer at bidragene til museologien er gjort tilsynelatende uavhengige av hverandre av representanter fra ulike fagdisipliner, og oppdagelsene fører sjeldent til mer enn enkeltstående avhandlinger eller artikler. For det andre er forskningen som er gjort omkring museets rolle i samfunnet et lite påaktet felt i norsk forskning.⁷ For å skape større anerkjennelse for forskningsfeltet og for å frambringe flere bidrag i forståelsen av museets rolle i samfunnet er forskning nødvendig. Problemstillinger knyttet til mangfold er ikke representert i antologien bortsett fra Komissar og Rios undersøkelse av hvordan kunnskap om det fjerne og fremmede har forandret seg gjennom tidene med utgangspunkt i etnografiske museer. Et representasjons- og integrasjonspolitisk fokus på museumsvirksomheten ser ut til å være mangelvare innenfor museologisk forskning.

I ABM-rapporten *Museer og den flerkulturelle virkeligheten*,⁸ presiseres nettopp denne mangelen på museologisk forskning på mangfoldsfeltet og behov for en kartlegging av og forskning på nyere trender innenfor etnisk- og flerkulturelt museumsarbeid.

Selv om forskningen på et mangfoldig museumsfelt ikke er et opparbeidet felt enda, finnes det mange eksempler på at flerkulturelle problemstillinger har høy prioritet i politiske organer, i kulturinstitusjoner generelt og i museer spesielt. Forente Nasjoners organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur, UNESCO, har kommet med den universelle erklæringen om kulturelt mangfold og den norske regjeringen har utpekt 2008 til offisielt mangfoldsår.⁹ Mangfoldsåret pålegger kulturinstitusjoner å inkludere flerkulturelle dimensjoner i sin

⁶ Johansen, Losnegård og Ågotnes 2002

⁷ Johansen, Losnegård og Ågotnes 2002, 12

⁸ Einarsen 2005

⁹ Stortingsmelding nummer 17 2005 – 2006

virksomhet. Artikkelsamlingen *Inn i et nytt årtusen – museene og samtiden*,¹⁰ påviser mange mangfoldsprosjekter i museene gjennom samtidsdokumentasjonsprosjektet Dokument2000. Her deler museene blant annet erfaringer rundt mangfoldsinkludering og gir en beskrivelse av de ulike prosjektene de har gjennomført. Når det gjelder hovedfags- og masteroppgaver, har det også kommet noen bidrag til et mangfoldig museumsfelt. Ramstrøms oppgave *Museet og det flerkulturelle samfunn*¹¹ undersøker hvordan etniske minoriteters kulturuttrykk blir inkludert ved Internasjonalt Kultursenter og Museum i Oslo og Horniman Museum i London. Stavem¹² undersøker en pakistansk utstilling på Norsk Folkemuseum med fokus på forhandlingsprosessene bak utstillingen og publikums interaksjon med utstillingen.

I skjæringspunktet mellom offentlige visjoner for en inkluderende museumsvirksomhet og den praksisen som foregår i museene, er det foreløpig gjennomført lite forskning. Ett vesentlig bidrag er nylig utgitt. Medieviter Goodnows *Challenges and Transformation, Museums in Cape Town and Sydney*,¹³ er et pionerprosjekt som utforsker kulturelt mangfold i museer fra et multidisiplinært perspektiv. Her undersøkes museers bidrag i konstruksjon og utvikling av interkulturell dialog og spredning av UNESCOs verdier. Boken er en viktig stemme i en internasjonal museologisk mangfoldsdiskurs i undersøkelsen av praktiseringer av UNESCOs visjoner for et inkluderende museum.

Problemstilling

Det mangfoldige museumsfeltet vil undersøkes gjennom utstillingen av den pakistanske leiligheten ved Norsk Folkemuseum. Inkluderingen av en pakistansk leilighet ved Norsk Folkemuseums permanente utstillinger er et pilotprosjekt i Norge.

Med utgangspunkt i utstillingen av den pakistanske leiligheten spør jeg hvordan kulturelt mangfold representeres. Hvilke strategier bruker museet for å kommunisere kulturelt

¹⁰ Fjellheim og Hjemdahl (red.) 2007

¹¹ Ramstrøm 2003

¹² Stavem 2005

¹³ Goodnow 2006

mangfold? Hvilke identitetsforhandlinger foregår i utstillingen av den pakistanske leiligheten? Hvordan er makten fordelt i identitetsforhandlingene? Hvilke roller kan museet spille i et kulturelt mangfoldig samfunn? Dette muner ut i følgende hovedproblemstillinger:

Hvilke visjoner har Norsk Folkemuseum for et kulturelt mangfoldig museum?

Hvordan kommer visjonene til uttrykk gjennom representasjonsstrategier i den pakistanske leiligheten?

Hvordan er relasjonen mellom visjoner og praksis?

Jeg er interessert i spenningsfeltet mellom visjoner og praksis nedfelt i konkrete utstillingsstrategier. På et visjonært plan er jeg opptatt av hvordan museet forstår integrering av mangfoldsperspektivet og hvilke kunnskaper de ønsker å formidle. På det praktiske plan ønsker jeg å undersøke hvilke utstillingsstrategier museet bruker for å presentere sine visjoner. Fokus her vil være på tekstlige representasjoner. Som en overordnet diskusjon i oppgaven drøfter jeg hvilke roller museet kan spille i samfunnet når det gjelder mangfoldintegrering, altså hvilke sosiale og politiske konsekvenser mangfoldsdiskursen kan ha.

Den pakistanske leiligheten

Norsk Folkemuseum er landets største kulturhistoriske museum, grunnlagt i 1894. Museet rommer både et friluftsmuseum og faste og temporære utstillinger. I januar 1999 ble en tre etasjes leiegård i Wessels gate 15 i Oslo revet for å gjenoppbygges på Norsk Folkemuseums byavdeling året etter. I dag viser bygården, den såkalte OBOS-gården, syv leiligheter som representerer ulike tidsepoker fra 1879 til 2002. En av leilighetene er den pakistanske leiligheten som åpnet i 2003. I norsk sammenheng er leiligheten den første permanente utstillingen som representerer kulturelt mangfold i form av nyere innvandring.¹⁴ Den kan derfor sees som et uttrykk for endringsprosessene innenfor den nye museologien. Den

¹⁴ Norsk Folkemuseums hjemmeside

erkenorske institusjonen Norsk Folkemuseum er tilsynelatende i endring. I 2006 og 2008 besøkte jeg OBOS-gården.

Jeg passerer de samiske bygningene og Setesdalstunet og får øye på OBOS-gården like bak Telemarkstunet. Den tre etasjers

Bilde 1; OBOS-gården og Telemarkstunet

høye leilighetsgården ruver over små trehus og skigarder. Her er

samtid nabo med fortiden og byen har tilsynelatende flyttet ut på landet. På informasjonsplakaten ved hovedinngangen til OBOS-gården leser jeg om bolighistoriske innredninger og utstillinger i en typisk mursteinsgård fra siste halvdel av 1800-tallet. Jeg går opp i andre etasje og besøker familien Ødegård i deres leilighet *Ein norsk heim i ei ny tid*.

Tove Kvalstad og Ola Ulset får også et tidelig morgenbesøk i *Bonytt hjemmet*. For å komme til den pakistanske leiligheten må jeg gå ned igjen, ut i gården og inn portrominngangen. Jeg avlegger en visitt hos vaskekonen Gunda Eriksen i første etasje, og synes vaskekonen hadde det forbløffende fint i 1950, før jeg entrer *Et pakistanske hjem i Norge – 2002* i andre etasje.

Utstillingstekstene i gangen i leiligheten forteller at det er ramadan, at noen av tingene i leiligheten er kjøpt i Norge og andre i Pakistan og at pakistanere kom til Norge fra 1960-tallet og i dag teller ca 20.000. "På gulvene ligger tepper, og vi ber deg ta av deg skoene eller ta på

Bilde 2; Barnerommet i den pakistanske leiligheten

overtrekkssokker før du går videre innover”.¹⁵ Det kjennes som å være på vei inn på besøk til noen når jeg setter skoene ved inngangsdøra og går inn i stua. Sola lyser opp plastblomstene i vinduskarmen. Fra TV hører jeg indisk musikk, men gjenskinnet fra sola gjør det vanskelig å se de indiske danserne i Bollywood-filmen. Jeg kikker inn på soverommet. Dobbeltsenga er pent oppredd med et silkeaktig sengeteppe og to symmetrisk plasserte puter oppå. Pleksiglasset i døråpningen gjør at jeg må iakttas rommet fra døråpningen.

På det andre soverommet kjenner jeg igjen hjerteputen og hjertestolen fra IKEA og tenker at her må det bo en ung jente. Kremer og parfymeflasker på nattbordet vitner om det samme. Datamaskinen ser ut til å være et viktig inventar. Jeg har overnattet hos familien til min fransk-norske kusine på 10 år. Hun stod opp tidlig i morges for å chatte med sine venninner i Grenoble og det første som slår meg er at jenten som bor her kanskje også har venninner hun snakker daglig med i Pakistan. Det kan likevel like gjerne hende at jenten er født i Norge og har liten kjennskap til mennesker i Pakistan. På kjøkkenet står maten klar på serveringsfat.

De tingene jeg legger merke til og de tankene jeg gjør meg på bakgrunn av det jeg opplever beror på mine forventninger og erfaringer. Andre besøkende ville ikke fått de samme assosiasjonene til datamaskinen og IKEA-møblene. To pakistanske publikummere pekte ut moskévekkerklokken og serviettbeholderen som to viktige objekter.¹⁶ Disse la ikke jeg merke til.

Opgaven tar utgangspunkt i den pakistanske leiligheten og gir et spesielt fokus til utstillingstekstene og presentasjonen av leiligheten på museets hjemmeside på internett. I de fem kapitlene i oppgaven undersøkes ulike sider ved forholdet mellom visjoner og praksis, hele tiden med den pakistanske leiligheten som utgangspunkt.

¹⁵ Utstillingstekster til den pakistanske leilighet

¹⁶ Pareli 2004, 57

Kapitlene i oppgaven

I *kapittel to* presenteres et teoretisk og metodologisk utgangspunkt for oppgaven. Faircloughs kritiske diskursanalyse er rammeverket for studien. Begrepene mangfold, minoritet, majoritet og makt er sentrale innfallsvinkler til feltet og vil gjøres rede for. Etske dimensjoner ved framgangsmåte vil også behandles i dette kapittelet.

I *kapittel tre* studeres den strategiske mangfoldsdiskursen slik den kommer til uttrykk i internasjonale og nasjonale offentlige dokumenter samt i artikler skrevet av ansatte ved Norsk Folkemuseum. Diskursen undersøkes på internasjonalt, nasjonalt og lokalt nivå.

I *kapittel fire* gjøres en detaljert tekstanalyse av utstillingstekstene og teksten om den pakistanske leiligheten på museets hjemmeside. Språklige trekk som synonymymer, antonymymer, begreper og subjektposisjoner undersøkes i forhold til nodalpuktene *oss* og *normalt*.

I *kapittel fem* blir funnene i forestående kapittel undersøkt i forhold til den pakistanske leilighetens kontekst. Leilighetens fysiske kontekst i OBOS-gården studeres gjennom en hjem-kontekst og sammenligning med de andre leilighetene. Teoretiske perspektiv hentet fra etnisitets- og migrasjonsforskningen vil videre være utgangspunkt for diskusjonen. Til slutt sees leiligheten i kontekst av utstillingssjangeren.

I *kapittel seks* diskuteres konsekvensene av funnene fra de foregående kapitlene i et deltakerperspektiv. Her sees den pakistanske leiligheten i en samfunns- og institusjonskontekst og deltakelse i museumsvirksomheten forstås som et maktaspekt.

2; teoretisk grunnlag og metode

Oppgavens tilnærming til mangfoldstenkning i museet befinner seg i et skjæringspunkt mellom museologi, minoritetsforskning og maktforskning. Den nye museologien som ble skissert innledningsvis, reiser problemstillinger knytte til minoritet og majoritet samt maktaspekter som omhandler relasjonen mellom disse. Før sentrale begreper i oppgaven gjøres rede for, utdypes teoretisk og metodisk rammeverk for studien; *kritisk diskursanalyse*.¹⁷

Teoretisk grunnlag

Kritisk diskursanalyse er *ikke* et fast forsknings- eller analysedesign, men kan brukes som et interdisiplinært redskap av forskere med ulik bakgrunn. Framgangsmåte og teoretisk grunnlag konstrueres alltid etter problemstilling og formål med prosjektet.

I tråd med kulturvitenskapelig teori er sosialkonstruktivisme et nøkkelpremiss for en diskursiv forståelse av et felt.¹⁸ Dette innebærer at en er kritisk til selvfølgelig viten, at kunnskap er historisk og kulturelt betinget og at det er sammenheng mellom viten og sosiale prosesser. Kunnskap produseres og opprettholdes gjennom sosiale prosesser og ulike verdensbilder fører til ulik handling. Representasjon ved museene forstås dermed som en konstruksjon og den kunnskapen og de verdensbildene som skapes, sees som et utvalg av mange mulige fremstillinger. Mangfoldsdiskursen i museene forstås som en foranderlig virkelighetskonstruksjon.

En vanlig forståelse av *diskurs* er at det viser til en bestemt måte å tale om og forstå verden eller et utsnitt av verden på.¹⁹ Diskursanalytikere hevder at språket er vår nøkkel til tilgang til virkeligheten. Språket er strukturert i mønster eller diskurser der betydningene skifter fra

¹⁷ Jeg tar utgangspunkt i *Language and Power* (Fairclough 2002), *Language and Globalization* (Fairclough 2006), *Critical Discourse Analysis. The critical study of language* (Fairclough 1995) og *Diskursanalyse som teori og metode* (Winter Jørgensen og Phillips 1999)

¹⁸ Winter Jørgensen og Phillips 1999, 13f

¹⁹ Winter Jørgensen og Phillips 1999, 9

diskurs til diskurs. Prosessene som opprettholder og vedlikeholder diskursene kalles med diskursanalytisk terminologi for *diskursive praksiser*. Diskursive praksiser både avspeiler og bidrar aktivt til sosial og kulturell forandring.²⁰ Overført til museumsfeltet viser diskursive praksiser blant annet til formidlingsvirksomhet og utstillingspraksis. Denne virksomheten kan både *avspeile* en mangfoldsdiskurs og *bidra* til å forandre den.

En kritisk diskursteoretisk plattform kan bidra med en ny forståelse av museumsfeltet og tilføre debatten om mangfoldsintegrering i museene nye begreper. Det metodiske rammeverket gir videre gode analytiske holdepunkt i forskningsprosessen og mulighet til et tekstlig fokus kombinert med intertekstuelle og kontekstrelaterte analyser.

Undersøkelsen av dialektikken mellom visjon og praksis ved Norsk Folkemuseum vil ha utgangspunkt i to diskursteoretiske begreper. For det første viser *strategisk diskurs*²¹ til den visjonære diskursen som skapes i offentlige dokumenter og ansattes artikler. Denne diskurstypen er kjennetegnet av å skissere en ønsket utviklingsretning og har til hensikt å bli materialisert i virkeligheten i form av praksis ved museene, men også i form av sosiale endringer i samfunnet. Strategiske diskurser representerer ikke praktiske omstendigheter i samfunnet, men fungerer som ideologisk modell for et felt. Som motstykke til en strategisk diskurs vil jeg innføre et nytt begrep; *anvendt diskurs*. Den anvendte diskursen viser i oppgaven til utstillingspraksis knyttet til den pakistanske leiligheten. Dette er en diskurs skapt av den praksisen som foregår ved museet. Den kan i større eller mindre grad ligge nært opp til den strategiske diskursen.

Fairclough hevder i motsetning til andre diskursteoretikere,²² at sosial og kulturell reproduksjon delvis finner sted i diskursive praksiser. I oppgaven er det de *diskursive* dimensjonene ved utstillingspraksis og visjoner som vil undersøkes. Dette innebærer en tekstlig tilnærming.²³

²⁰ Winter Jørgensen og Phillips 1999, 89

²¹ Fairclough 2006, 4

²² I motsetning til Fairclough skjeller ikke diskursteoretikerne Mouffe og Laclau mellom diskursive og ikke-diskursive sosiale praksiser. Alle praksiser forstås som diskursive. I følge dem er diskursen fullt ut konstituerende for vår oppfatning av verden og alle slags fenomener kan undersøkes ut fra diskursteoretiske redskaper (Winther Jørgensen og Phillips 1999, 29).

²³ I artikkelsamlingen *Critical Discourse Analysis* (1995), forstår Fairclough tekst som skrevet eller talt språk, men fordi tekst i dagens samfunn ofte er en kombinasjon av ulike semiotiske former, mener han det er fruktbart å utvide tekstbegrepet. Inspirert av kulturanalyse, som også inkluderer bilder, gjenstander og musikk i tekstbegrepet, benytter han et utvidet tekstbegrep blant annet i *Language and Globalization* (2006). I oppgaven vil jeg likevel operere med en snever forståelse av tekst for å begrense utslagsfeltet.

Sentrale begreper

Med et diskursteoretisk rammeverk vil oppgavens tilnærming til et mangfoldig museumsfelt knyttes til begrepene *mangfold*, *relasjoner*, *minoritet*, *majoritet* og *makt*.

Mangfold er et sentralt begrep som rommer både minoritets- og maktaspekter. Begrepet er komplekst og krever ulike tilnærminger for å tydeliggjøres. I historisk kontekst er begrepet forholdsvis nytt og kan knyttes til den nye interessen for minoritetsforskning etter Sovjetunionens fall på begynnelsen av 1990-tallet. I etterkant av Sovjets oppløsning ble interessen for minoriteter og minoritetsforskning mer markant. Minoritetsspørsmål ble satt på dagsorden og spørsmål om minoriteters rettigheter ble en viktig del av demokratidiskursen. Maktaspektet ble aktuelt gjennom å knytte konflikter til en skjev balanse mellom mektige majoriteter og maktløse minoriteter.²⁴

I Norge ble utfordringer knyttet til innvandring på denne tiden koblet til begreper om minoriteter. En begynner å kalle innvandrere for *etniske minoriteter*, og mot slutten av 90-tallet kom betegnelsen *flerkulturelle samfunn*. Det siste tiåret har dette begrepet delvis blitt erstattet av *kulturelt mangfold* eller *mangfoldig samfunn*. Denne dreiningen framhever viktigheten av relasjonene mellom minoritet og majoritet i samfunnet som helhet og fokuset er i mindre grad alene rettet mot minoritetsgrupper. Mangfoldsåret 2008 er et konkret eksempel på denne fokusendringen.

Relasjon og dialektikk er vesentlige aspekter ved dagens mangfoldsbegrep. I politisk og sosial kontekst handler mangfold på den ene siden om ulikhet, men også om fellesskap. Relasjoner mellom ulike grupper, individer og deres omgivelser har en sentral plass i fellesskapet som et helhetlig bilde av ulike normer, verdier, livsverdener og erfaringer. Disse relasjonene er komplekse og dynamiske. Relasjonstenkningen ligger under et prosessuelt etnisitetsbegrep²⁵ der ytre kulturelle kjennetegn forstås som mer eller mindre tilfeldige markører for etniske kategorier. Det samme gjelder relasjonen mellom sted og identitet²⁶ og migrasjonsbegrepet.²⁷ I undersøkelsen av myndigheters og museumsinstitusjonens

²⁴ Akman samtale 2008

²⁵ Akman 2001, 32ff, Fuglerud 2001, 118f og Fuglerud og Hylland Eriksen 2007, 125f

²⁶ Klein i Selberg 2007, 14 og Selberg 2007, 9ff

²⁷ Lundstedt 2002, 33 og Fuglerud (red.) 2004, 19f

forståelse av, og praktiske realisering av mangfoldsbegrepet, vil denne dynamiske relasjonstenkningen ligge under.

Mangfold kan i denne sammenhengen ikke forstås som et nøytralt deskriptivt begrep, men et normativt politisk begrep som innebærer handling. Mangfold kan bli problematisk om en ikke utvikler strategier og praksiser for å imøtekomme de utfordringene mangfoldet innebærer. Konsekvensene kan bli desintegrasjon, verdifragmentering og normkollisjon. Et mangfoldig fellesskap dreier seg derfor om et fellesskap av ulikhet der alle parter må forholde seg til mangfoldet og skape gode kommunikasjonssystemer som ivaretar mangfoldet. Et bevisst forhold til et slikt mangfold er en forutsetning for et velfungerende fellesskap. Den pakistanske leiligheten ved Norsk Folkemuseum vil sees som en del av en kompleks relasjon mellom majoritet og minoritet.

Oppgaven opererer med en kulturvitenskapelig forståelse av begrepet *kultur* som viser til et meningssystem av holdninger, normer, verdier og væremåter. Kulturelt mangfold henviser dermed til et mangfold av meningssystemer som kommer til uttrykk gjennom praksiser og gjenstander. I mange tilfeller blir kulturelt mangfold redusert til kun å omfatte etnisk mangfold, men i en bred kulturvitenskapelig forståelse av kulturbegrepet rommer kulturelt mangfold også mangfold blant annet i kjønn, klasse, livssyn og alder. På grunn av det empiriske utgangspunktet i den pakistanske leiligheten, vil tyngdepunktet i oppgaven være på det etniske aspektet i det kulturelle mangfoldet. Mangfoldsbegrepet i oppgaven vil være knyttet til et politisk mangfoldsbegrep, det vil si mangfold som en ideologi.

Meningsinnholdet i begreper som brukes for å omtale et kulturelt komplekst samfunn og de ulike gruppene i samfunnet, er upresise. Myndigheter bruker begrepene *mangfold* og *flerkulturelt* om hverandre og det er uklart hva de legger i begrepene. Kanskje kan en hevde at det eksisterer en viss begrepsforvirring innen minoritets- og mangfoldsforskningen. I oppgaven brukes begrepet flerkulturell i de sammenhenger der empirien benytter dette begrepet. Ellers brukes mangfold. En nærmere undersøkelse av myndighetenes forståelse av mangfoldsbegrepet er tema for kapittel 3 i oppgaven.

Minoritetsbegrepet omhandler i oppgaven kulturelle minoriteter, det vil si innvandrere og etterkommere av innvandrere.

Maktbegrepet er en viktig dimensjon ved relasjonene i et mangfoldig samfunn. Makt vil i oppgaven tilsvare ideologisk makt, det vil si makt til å få gjennomslag for sine praksiser og sin oppfatning av normalitet. Makten kan være ujevnt fordelt, noe som innebærer asymmetriske relasjoner mellom minoritet og majoritet. En slik kulturell dominans har blitt kalt kulturelt hegemoni og viser til en herskende konsensus i et samfunn.²⁸ I følge Foucault er ikke makt utelukkende undertrykkende, men også produktiv idet den skaper nye muligheter.²⁹ På denne måten kan diskursive praksiser både bidra til å opprettholde eksisterende maktrelasjoner, og utfordre disse. Museumspraksis kan både reprodusere eksisterende maktforhold og skape nye maktforhold mellom sosiale grupper gjennom konstruksjon av nye verdensbilder som fremmer bestemte sosiale gruppers interesser. Diskursive praksiser har dermed ideologiske effekter. Kritiske diskursanalytikere ser det som sin oppgave å avsløre rollen diskursiv praksis spiller i opprettholdelsen av den sosiale verden, sosiale relasjoner og ulike maktforhold.³⁰ I museumssammenheng vil maktbegrepet knyttes til teorier om deltakelse. Goodnow³¹ opererer med fire ulike trinn for deltakelse i museer; deltakelse som adgang, refleksiv deltakelse, deltakelse som bidrag og strukturell deltakelse. Ved Norsk Folkemuseum ligger maktaspektet i en slik sammenheng i majoritetens og minoritetens tilgang til ulike deler av institusjonens virksomhet og deltakelse i museets aktiviteter på ulike nivåer. Maktrelasjoner som skapes gjennom ulike museumspraksis kan være mer eller mindre uttalt og synlig.

Maktdimensjonen vil suppleres for det første med Mathisens³² undersøkelser av museumsrepresentasjoner av samer. Han studerer majoritetsgruppers representasjon av minoriteter og de sosiale og politiske konsekvensene av representasjonene. For det andre gir Krepss³³ og Nagubi³⁴ relevante bidrag til *hvordan* representasjonene skapes og fungerer. De studerer vestlig hegemoni innenfor museumsverdenen i form av vestlige museumskonvensjoner.

²⁸ Winther Jørgensen og Phillips 1999, 43

²⁹ Winther Jørgensen og Phillips 1999, 23

³⁰ Winther Jørgensen og Phillips 1999, 75f

³¹ Goodnow 2008b og Goodnow 2008c

³² Mathisen 2004

³³ Krepss 1994

³⁴ Nagubi 2004

Et viktig aspekt ved makt i museer er spørsmål rundt representasjon. Artikkelsamlingen *Andre bilder av de andre*,³⁵ bidrar med teoretiske innspill på representasjoner av *de andre* i et mangfoldig samfunn. De ønsker å anerkjenne komplekse identiteter og tilstreber et perspektiv som ikke tar det norske som absolutt målestokk. Lundstedt³⁶ har en fagkritisk tilnærming til kulturfagene når hun problematiserer representasjoner av *de andre* og spesielt *innvandrere*. Maktperspektivet hennes kommer fram gjennom drøfting av såkalte *gate-keepers* som har makt til å definere normalitet og avvik.

De ovennevnte perspektivene på diskurs, mangfold, relasjoner mellom minoritet og majoritet, makt og representasjon danner det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Metodologisk vil kritisk diskursanalyse anvendes som analysemodell.

Metode

For å besvare spørsmålene i problemstillingen, brukes kvalitative metoder, hovedsakelig tekst- og kontekstanalyse. Faircloughs metodeteori ligger til grunn for oppgavens systematiske undersøkelser av tekst og kontekst i den pakistanske leiligheten.

Fairclough er talsmann for grundige tekstanalyser som utgangspunkt for undersøkelse av underliggende maktforskjeller i representasjoner og konstruksjoner av verden. Diskursanalysene hans er likevel ikke begrenset til tekstanalyser. Kontekstualiseringen av språklige diskurser skjer både på situasjonelt, institusjonelt og samfunnsmessig nivå. Den *tredimensjonale modell* som opererer med tre trinn som svarer til de tre dimensjonene i en diskurs; tekst, interaksjon og kontekst. På det første trinnet, *deskriptiv tekstanalyse*, analyseres tekstlige karakteristikk. En studerer hvordan museet gjennom tekstlige kjennetegn plasserer grupper og individer i kategorier for normalt og avvik og hvordan individer og grupper tekstlig tildeles ulike roller. På det andre trinnet i diskursanalysen, *tolkning*,³⁷ analyseres relasjonen mellom tekst og interaksjon. Tekstene forstås som produkt av produksjonsprosessen og ressurser for tolkningsprosessen. Det vil si at tekstene knyttet

³⁵ Femten forskere fra Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA, drøfter i boka *Andre bilder av "de andre"* problemstillinger knyttet til selvrepresentasjon. Forskerne ønsker å nærme seg en mangfoldig verden slik representantene for mangfoldet ser den. I et maktperspektiv handler det om minoritetsgruppers mulighet til å definere seg selv (Fuglerud (red.) 2004)

³⁶ Lundstedt 2002

³⁷ Fairclough bruker begrepet *interpretation*

til den pakistanske leiligheten sees som tegn på bakenforliggende tankesett eller ideologier, men samtidig også som utgangspunkt for konstruksjon av slike ideologier. Analysen fokuserer blant annet på hvilke fortellinger som konstrueres om pakistanere og innvandrere i konteksten av andre leilighetene i bygården, av utstillingssjangeren og etnisitets- og migrasjonsforskning.

På det tredje trinnet i analysemodellen, *forklaring*,³⁸ settes diskursen i en større institusjonell og samfunnsmessig kontekst og diskuteres i lys av makt og ideologi.³⁹ Relasjonen mellom en strategisk diskurs og en anvendt diskurs analyseres og maktrelasjoner vil undersøkes ut fra et deltakerperspektiv. Her diskuteres også museumsinstitusjonens konvensjoner i forhold til mangfoldsintegrering.

De tre nivåene i analysen tilsvarer de tre siste analysekapitlene i oppgaven. I kapittel 4 analyseres tekstene isolert, mens kapittel 5 og 6 ser tekstene og utstillingen av den pakistanske leiligheten i kontekst. De tre nivåene er overlappende og står i nær relasjon til hverandre, men kan belyse ulike aspekter når de skilles analytisk. I den metodologiske tilnærmingen i de tre kapitlene etterstrebes et mangfoldig blikk som nærmer seg det mangfoldige museumsfeltet fra ulike perspektiver; publikums, minoriteters, institusjonens og forskerens perspektiv. I minoritetsforskning anses et slikt mangfoldig blikk som viktig.

Den tredimensjonelle modellen innebærer en overordnet kvalitativ tilnærming til feltet og svarer til et konstruktivistisk vitenskapsparadigme. En kvalitativ tilnærming innebærer at en søker å forstå heller enn å årsaksforklare og prioriterer dybde fremfor bredde. Den fortolkende prosessen blir gjerne kalt den hermeneutiske sirkel. En begynner med en forhåndforståelse basert på de kunnskapene, ideene og startkategoriene en har.⁴⁰ Fra dette utgangspunktet beveger en seg inn i materialet. Underveis i arbeidet kan nye antakelser og kategorier oppdages slik at en må overveie de antakelsene en hadde i utgangspunktet, justere problemstillingen og kle stoffet i nye begreper.⁴¹ Arbeidet med oppgaven har medført mange retolkningsprosesser og utallige reformuleringer av problemstillingen. En slik fleksibel forskningsprosess er karakteristisk for kvalitativ forskning.⁴²

³⁸ Fairclough bruker begrepet *explanation*

³⁹ Fairclough 2001, 21f

⁴⁰ Kjeldstadli 1999, 123

⁴¹ Kjeldstadli 1999, 124

⁴² Alver og Selberg 1992, 43ff

Da arbeidet med masteroppgaven startet var tanken å sammenligne tre museumsinstitusjoner.⁴³ I kartleggingsfasen leste jeg hjemmesider, museumstidsskrift, besøkte museene og intervjuet fire ansatte. Tanken var å bruke intervjuene som primærkilder og i første omgang ble de analysert i forhold til sentrale begreper som *flerkulturell, norsk og innvandrer*. Slike nodalbegreper, det vil si sentrale begreper i diskursen, var et bærende element i analysen. Denne analytiske fremgangsmåten er forlatt til fordel for nodalkategorier. Det innebærer at utgangspunktet ikke lenger er informantens begreper, men mer abstrakte ideer. Nodalkategoriene baserer seg både på empiriske funn og på teori. I analysen av en strategisk diskurs i kapittel 3 sammenfatter jeg funnene i to nodalkategorier og bruker disse som utgangspunkt i analysen av en anvendt diskurs. Teoretisk utgangspunkt for nodalkategoritenkningen er inspirert av Aases prototyper.⁴⁴

Mange etiske problemstillinger reiste seg i den første analyseprosessen. Sammenligningen mellom de tre institusjonene ble snarere en sammenligning av informantens bakenforliggende ideologi enn en sammenligning på institusjonelt nivå. Jeg kunne ikke uten videre slutte fra informantens utsagn til en antatt diskurs. Fordi anonymisering av institusjoner og informanter var umulig og fordi oppgaven viste seg å bli for omfattende, ble det nødvendig å endre fokus og tilnæringsmåte. Problemstillingen ble justert og primærempirien begrenset til tekster knyttet til den pakistanske leiligheten. Kunnskapen opparbeidet gjennom arbeidet med de tre institusjonene er likevel relevant i analysene som innsikt i hva som rører seg i mangfoldsinkludering i museer i Norge og som kontekst til funnene i analysen av den pakistanske leiligheten.

Primærkilder

Oppgavens inndeling i visjoner og praksis, deler også kildene i to kategorier. For å finne fram til en strategisk mangfoldsdiskurs analyseres offentlige dokumenter fra nasjonale og internasjonale organer; stortingsmeldinger,⁴⁵ offentlige utredninger⁴⁶ og rapporter.⁴⁷ Den

⁴³ Interkulturelt Museum ved Oslo Museum (daværende Internasjonalt Kultursenter og Museum), Etnografisk samling ved Kulturhistorisk Museum i Oslo og Norsk Folkemuseum.

⁴⁴ Aase 1997

⁴⁵ Stortingsmelding nummer 22 1999-2000, Stortingsmelding nummer 48 2003-2004 og Stortingsmelding nummer 17 2005 - 2006

⁴⁶ NOU 1996:7

⁴⁷ Rekdal 2005

strategiske diskursen blir også uttrykt gjennom vitenskapelige artikler skrevet av ansatte ved Norsk Folkemuseum samt intervjuer med dem.

Stortingsmeldinger er offentlige dokumenter som uttrykker myndighetenes politikk på spesielle områder. De har ofte karakter av å være en rapport til Stortinget om arbeid som er gjort på et spesielt felt, eller drøfting av framtidig politikk. Norges offentlige utredninger, NOUer, er utredninger om forskjellige forhold i samfunnet som er skrevet av et utvalg eller arbeidsgruppe nedsatt av regjeringen eller et departement. I oppgaven er Stortingsmeldinger og NOUer

interessante i lys av å være uttrykk for den norske stats og den norske offentlighets meninger rundt museenes funksjon i samfunnet og institusjonens utviklingsvei. Dokumentene vil forstås som handlingsplaner for endring. Intervjuer med og artikler skrevet av ansatte ved museet blir i forbindelse med analysen av en strategisk diskurs forstått som uttrykk for museets visjoner. Funnene vil sammenfattes i en diskurs kalt *mangfoldsmuseet*. Denne danner en bakgrunn for den mer omfattende analysen av en anvendt diskurs i kapittel 4, 5 og 6.

I undersøkelsen av en anvendt mangfoldsdiskurs er hovedkildene utstillingstekster, tekster på hjemmesiden til museet, informasjonsplansjen ved inngangen til OBOS-gården, intervjuer med ansatte⁴⁸ og ansattes vitenskapelige artikler.⁴⁹ Jeg har besøkt Norsk Folkemuseum to ganger i forbindelse med oppgaven. Første gang i mars 2006, andre gang i januar 2008. Jeg tok bilder av leiligheten og utstillingstekstene og skrev notater. Siden jeg bor i Bergen og ikke har hatt mulighet til hyppige besøk på museet, har bildene vært nyttige redskaper i arbeidet med analysen.

Bilde 3; Utstillingsplansje pakistansk leilighet

⁴⁸ Boe var Norsk Folkemuseums ansvarlige for dokumentasjonsprosjektet *Norsk i går, i dag, i morgen?* og Pareli var ansvarlig for utstillingen av den pakistanske leiligheten.

⁴⁹ Boe 2004, Pareli 2004 og Pareli 2002

Sekundærkilder

Sekundærkildene er ment til å sette den pakistanske leiligheten i kontekst og skape et sammenligningsgrunnlag for funnene fra primærkildene. For det første omfatter sekundærkildene utstillingstekster fra noen av de andre leilighetene i OBOS-gården og tekster om to andre av de syv leilighetene på museets hjemmeside. Intervjuer og samtaler med ansatte ved andre museer som arbeider med flerkulturelle problemstillinger, setter virksomheten ved Norsk Folkemuseum i perspektiv.⁵⁰ Evalueringsrapporten av dokumentasjonsprosjektet *Norsk i går, i dag, i morgen?*⁵¹ gir også viktig bakgrunnsstoff til analysen.

Den teoretiske og metodologiske tilnærmingen til et mangfoldig museumsfelt, reiser etiske problemstillinger.

Etikk

Det er blitt antydnet at forskere innenfor humaniora- og samfunnsfag i mindre grad enn andre fag har følt at den forskningsetiske debatten angår dem.⁵² Desto viktigere er det derfor å være bevisst på etiske problemstillinger som kan dukke opp i forskningsprosessen. Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi er fundamentet for refleksjoner rundt noen aktuelle forskningsetiske problemstillinger i oppgaven.

⁵⁰ Jeg har intervjuet konservator Per Bjørn Rekdal fra Etnografisk Samling ved Kulturhistorisk Museum i Oslo og direktør Bente Guro Møller og konservator Hans Philip Einarsen ved Interkulturelt Museum. Førstnevnte museum har tradisjonelt hatt ansvaret for "fjerne folk og andre verdensdeler" mens norsk innvandringshistorie og kulturelt mangfold har vært Interkulturelt Museums spesialfelt siden oppstarten i 1990. Jeg har hatt en uformell samtale med museumspedagog Enriquo Barreras ved Verldskulturmuseet i Gøteborg. Museet har det flerkulturelle samfunnet i samtid og fortid som hovedfokus og har som formål å presentere et mangfold av stemmer og å være en arena for dialog.

⁵¹ Haukelien 2006

⁵² Alver og Øyen 1997, 103

Redelighet og begrepsbruk

”Forskere skal følge forskningsetiske normer, som krav til redelighet, upartiskhet og åpenhet for egen feilbarlighet”.⁵³

Redelighet handler om å være sannferdig. I undersøkelsene av strategiske og anvendte diskurser ved Norsk Folkemuseum gjøres mange utvalg. For det første blir det mangfoldige museumsfeltet grepet an med utgangspunkt i den pakistanske leiligheten. Alternativt kunne utgangspunktet vært dokumentasjonsprosjektet *Norsk, i går, i dag, i morgen?* eller utstillingen *Norge, et land for meg?* og funnene ville sannsynligvis blitt annerledes. Dette medfører at funnene i oppgaven ikke kan gjøres gjeldende for Norsk Folkemuseum generelt, men kun for ett av deres prosjekter; den pakistanske leiligheten. Videre legger metodevalget føringer for tekstfokus og en kritisk diskursiv tilnærming, som igjen har innvirkning på hvilke konklusjoner som trekkes. Tekstfokuset ser bort fra andre formidlingsstrategier som også foregår ved museet. Når skoleklasser kommer på besøk er det vanlig at enten en av museets ansatte i formidlingsavdelingen, eller læreren viser elevene rundt på museet. Det er disse formidlerne som da viderebringer budskapet og gir utstillingene mening. Utstillingstekster får i en slik sammenheng begrenset betydning. Oppgavens fokus på tekster gir derfor kun et bilde av et utsnitt av museets formidlingsvirksomhet. En kritisk diskursanalytisk tilnærming vil videre kanskje i større grad enn andre tilnæringsmåter ha et tilspisset fokus. Det konstruktivistiske premiss for humanistisk forskning dreier seg nettopp om at forskningsresultatene verken er objektive, teoriuavhengige eller teorinøytrale. Dette betyr *ikke* at det er vilkårlig hvilke funn analysene frembringer, men at ulike tilnærminger belyser ulike sider ved et fenomen og kan åpne for forskjellige, rimelige tolkninger av de samme forhold.⁵⁴ Redelighet i denne sammenhengen innebærer å være eksplisitt i forhold til disse føringene.

Forskningens begrepsbruk kan bidra til å opprettholde kategoriseringer som bremser integreringsprosessen.⁵⁵ For eksempel kan et uttrykk som *annengenerasjons innvandrere* ekskludere vedkommende fra det nasjonale fellesskapet. Mer maktnøytrale og mindre stigmatiserende begreper kan bidra til å snu denne trenden. I analysene etterstrebes en bevisst begrepsbruk og veloverveide kategoriseringer. For å henvise til ulike grupper i

⁵³ Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi 2006, 10

⁵⁴ Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi 2006, 10

⁵⁵ Gullestad i Fuglerud 2001, 126ff

befolkningen brukes begrepene *minoritet*, *majoritet*, *etniske grupper* og *etnisk mangfold*. Etisk bevissthet rundt begrepsbruk handler også om å være presis og relevant. En *minoritet* kan blant annet være en minoritet blant annet når det gjelder kjønn, etnisitet, utdanning eller seksuell legning. For å unngå essensialistiske kategoriseringer må det presiseres i hvilken sammenheng en gruppe eller individ er en minoritet.⁵⁶ I oppgaven viser begrepet minoritet til etnisk minoritet om ikke annet er presisert. Når det gjelder begreper for leiligheten, brukes museets term; *den pakistanske leiligheten*.

Hensyn til personer

”Forskeren skal respektere de utforskede personers integritet, frihet og medbestemmelse”.⁵⁷

En bør søke å finne en balanse mellom minst mulig skade for personer og institusjoner forskningen angår og de forventede samfunnsmessige fordelene.⁵⁸ Informantene i oppgaven er interessante i kraft av sin stilling ved offentlige institusjoner og er på denne bakgrunnen ikke anonymisert. Offentlige organer bør stille seg til disposisjon for forskning ved sin virksomhet og tåle forskningens kritiske tilnærmelser.⁵⁹ Dette innebærer at befolkningen, og dermed også forskere, på grunn av sin legitime interesse for hvordan samfunnsinstitusjonene fungerer, i størst mulig grad skal ha innsyn i offentlig forvaltning og organer.⁶⁰ Ansatte ved museene er med på å konstruere vår forståelse av kulturelt mangfold og det er viktig at forskningen viser interesse for disse prosessene.

Informantenes belastning av ikke å være anonymisert avhenger av min evne til å ivareta deres integritet. Dette er blitt etterstrebet i forespørselen om å delta i intervjuer der informantene ble informert om forskningens tema og problemstilling, hvordan materialet vil brukes og oppbevares samt at opplysningene de gav vil bli brukt uten at kilden anonymiseres.⁶¹ Denne informasjonen gav grunnlag og mulighet til et frivillig, informert samtykke før intervjuene ble foretatt.⁶² Mangfoldsfeltet er et komplekst politisk felt der informantenes tanker og meninger må sees i sammenheng med meningsutvekslingen ellers

⁵⁶ Lundstedt 2002, 61

⁵⁷ Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi 2006, 13

⁵⁸ Alver og Øyen 1997

⁵⁹ Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi 2006, 21

⁶⁰ Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi 2006, 21

⁶¹ Se appendiks 1 og 2

⁶² Alver og Øyen 1997, 109

i samfunnets. Tema for oppgaven er dermed sensitivt og intervjutranskripsjonene ble derfor sendt til informantene for gjennomlesing og eventuelt korreksjon. I den justerte problemstillingen, har intervjuene en mindre viktig rolle i empirien. Informantene er derfor ikke blitt informert om justeringen av problemstillingen.

Analysen er kritisk i kraft av at den avnaturaliserer selvfølgeligheter og åpner for andre diskursive konstruksjoner av verden. Den er også kritisk i drøftingen av spesifikke konsekvenser av en mangfoldsdiskurs ved Norsk Folkemuseum. I oppgavens sammenheng er informantene og det empiriske grunnlaget en offentlig institusjon bestående av kvalifiserte fagpersoner. En kritisk tilnærming forventes derfor ikke å svekke deres integritet, men snarere føre til en interessant ideutveksling.

Den kritiske innstillingen innebærer ikke at informantenes hensikter settes i tvil. De har tatt initiativ til mangfoldsinkludering og jobber med dette ut fra en overbevisning om at det er nødvendig og viktig. Å arbeide med kulturelt mangfold er en vanskelig oppgave som krever komplekse tilnærminger. Det finnes ingen enkle, raske løsninger for å oppnå ønskede resultater. Norsk Folkemuseum er pionerer i sitt arbeid i Norge og har begrenset mulighet til å bruke erfaringer fra tilsvarende arbeid. Det er derfor naturlig at det blir både suksess og feiling. Oppgaven søker ikke å gi en moralsk dom eller å sammenligne praksis ved Norsk Folkemuseum med andre museer når det gjelder hvem som best har integrert mangfoldperspektivet.

Ydmykheten overfor institusjonen og informantene må likevel ikke overdrives. Informantene er ansatte ved offentlige institusjoner i et demokratisk samfunn. Museet er en viktig kunnskapsbase og definisjonsmakt i samfunnet som ivaretar demokratiske verdier nettopp gjennom dialog, kritikk og argumentasjon. Respekt for disse menneskenes initiativ, virksomhet og engasjement står ikke i noe motsetningsforhold til kritiske tilnærminger.

I følgende kapittel undersøkes den strategiske mangfoldsdiskursen på et internasjonalt, nasjonalt og lokalt nivå.

3; mangfoldsdiskursen

I dette kapitlet undersøkes internasjonale og nasjonale organer og myndigheters forståelse av mangfoldsbegrepet og deres forventninger til museets funksjoner i et mangfoldig samfunn. Offentlige dokumenter og tekstlige produksjoner fra Norsk Folkemuseum gir et bilde av en mangfoldsdiskurs som fungerer som visjoner for museumsvirksomheten.

Diskurser innenfor internasjonale og nasjonale politiske organer og kulturinstanser styrer i større eller mindre grad virksomheten i museene. Offentlige myndigheter bevilger penger til museene og offentlige dokumenter fungerer som veiledere for museenes aktivitet.

Analysen av en offentlig mangfoldsdiskurs er inspirert av Faircloughs skille mellom den aktuelle globaliseringsprosessen og diskurser for globalisering. Globaliserings*diskursene* representerer ikke nødvendigvis globaliserings*prosessene*, men de kan bidra til å skape og forme de aktuelle prosessene. Diskurser kan være strategier for å gi globaliseringsprosessen en bestemt retning. Fairclough kaller denne type diskurser for *strategiske diskurser*.⁶³ Den offentlige mangfoldsdiskursen vil forstås som en strategisk diskurs som har til hensikt å styre praksiser ved museene.

I dokumentene brukes mange ulike begreper for å beskrive dagens sammensatte samfunn; flerkulturelt samfunn, globalt samfunn, multikulturelt samfunn og kulturelt mangfoldig samfunn. Empiriens begreper vil anvendes når jeg henviser til denne. Ellers brukes termen kulturelt mangfoldig samfunn.

⁶³ Fairclough 2006, 4

Hvordan skapes mangfoldsdiskursen?

Kjennetegn som konstituerer en internasjonal, en nasjonal og en lokal mangfoldsdiskurs skal i det følgende undersøkes. De tre nivåene er i praksis overlappende og den internasjonale diskursen legger føringer for den nasjonale og den lokale. Den internasjonale diskursen får imidlertid ulike nasjonale uttrykk avhengig av nasjonens historie. Eksempelvis kan mangfoldsdiskursen møte ulike utfordringer i tidligere koloniland og tidligere kolonier. I norsk sammenheng har en kolonistisk fortid i forhold til samene reist spørsmål rundt nasjonale minoriteters selvrepresentasjon i museer. På et lokalt nivå tilpasser de enkelte institusjonene videre diskursen til sin bestemte institusjon. Den lokale strategiske mangfoldsdiskursen ved Norsk Folkemuseum representerer museets visjoner og målsettinger.

Mangfoldsdiskursen er ikke eksklusivt knyttet til museumsinstitusjonen, men omfatter institusjoner innen kultur, utdanning, helse, politikk og administrasjon. Fokus i denne oppgaven er én dimensjon ved mangfoldsdiskursen; museer generelt og Norsk Folkemuseum spesielt.

En internasjonal mangfoldsdiskurs

Sentrale internasjonale organ har understreket viktigheten av å stimulere til kulturelt mangfold. Tallrike dokumenter poengterer dette; Forente Nasjoner, FNs, *Cultural Liberty in Today's Diverse World*,⁶⁴ FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur, UNESCOs *Our Creative Diversity*,⁶⁵ UNESCOs *Universal Declaration on Cultural Diversity*⁶⁶ og deres *Convention on the Protection and Promotion of Cultural Expressions*⁶⁷ og International Council of Museums, ICOMs, *Museums and Cultural Diversity*⁶⁸

⁶⁴ FNs Human development report 2004

⁶⁵ UNESCOs Our creative diversity 1995

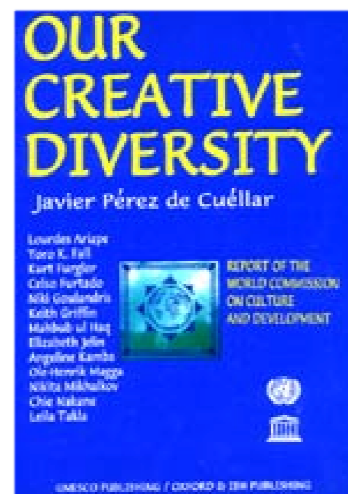
⁶⁶ UNESCOs Universal Declaration on Cultural Diversity 2001

⁶⁷ UNESCOs Convention on the Protection and Promotion of Cultural Expressions 2005

⁶⁸ ICOM Policy Statement 1997

Også den Europeiske Union, EU, er pådrivere for en aktiv kulturpolitikk som fremmer kulturelt mangfold. 2008 er utpekt til europeisk år for interkulturell dialog.⁶⁹

Kulturelt mangfold forstås i alle dokumentene som nødvendig og positivt. Meningsinnholdet i begrepet kulturelt mangfold kan forstås ut fra to ulike tanketradisjoner; en *liberal* og en antropologisk.⁷⁰ En liberal forståelse har utgangspunkt i at kulturelt mangfold forstås som en forutsetning for individuell valgfrihet. Mangfold forstås som et mål i seg selv og anses som naturlig positivt og viktig å etterstrebe. En liberal tradisjon viser til mangfold i praksiser, former, stiler, ideer og meninger. Menneskelig ulikhet og minoriteters særskilte kulturelle behov understrekes, men minoriteter begrenses ikke til etniske minoriteter. En *antropologisk* forståelse av kulturelt mangfold

Bilde 4; Framside Our Creative Diversity

har utgangspunkt et antropologisk kulturbegrep fra 1970-tallet som ble etablert på bakgrunn av diskusjon rundt etniske forskjeller og internasjonal migrasjon. Kulturelt mangfold viser innenfor denne tradisjonen til grupper av menneskers leve- og tenkemåte og betegner et mangfold av kulturer heller enn et mangfold av uttrykk.⁷¹ I en antropologisk tradisjon er den kulturelle tolkningsrammen den primære og det er gruppen, ikke individet som står i sentrum. I en liberal tradisjon er derimot den sosiale tolkningsrammen den primære og individet er i sentrum.

I de tidligere nevnte internasjonale dokumentene finnes klare uttrykk for begge tanketradisjonene. UNESCOs *Our Creative Diversity* uttrykker en liberal forståelse når det snakkes om lik tilgang til informasjon og dokumentasjon og i diskusjonen av en global etikk.⁷² Kulturelt mangfold beskrives som "kilde til utveksling, fornyelse og kreativitet [...] [og] like nødvendig for menneskeheten som det biologiske mangfold er for naturen".⁷³

En antropologisk mangfoldsførståelse kommer til uttrykk blant annet i UNESCOs *Universal Declaration on Cultural Diversity*:

⁶⁹ Stortingsmelding nummer 17 2005-2006, 2

⁷⁰ Lundberg, Malm og Ronström 2000

⁷¹ Lundberg, Malm og Ronström 2000, 33

⁷² Lundberg, Malm og Ronström 2000, 33

⁷³ Stortingsmelding nummer 17 2005 – 2006, 1f

"In our increasingly diverse societies, it is essential to ensure harmonious interaction among people and groups with plural, varied and dynamic cultural identities as well as their willingness to live together".⁷⁴

Også i FNs *Our Creative Diversity* er den antropologiske mangfoldsforståelsen gjeldende. Her anses kulturarv og historie som viktig i oppbyggingen av en kulturell identitet og museumsinstitusjonene forstås som betydningsfulle i danning og vedlikehold av en slik positiv selvforståelse. Samtidig nedtones den antropologiske betoningen idet en poengterer viktigheten av å unngå å gjøre kulturarven halvreligiøs og skape forestillinger om den rette, gode eller sanne historien.

Museenes rolle i samfunnet forstås i dokumentene både ut fra en liberal og en antropologisk tanketradisjon. De skal både være en arena for samfunnsdebatt og for kulturell identifikasjon. En sammenblanding av de to forståelsene skaper uklarhet i argumentene. På den ene siden handler det om individenes frihet til å velge blant ulike kulturuttrykk, på den andre siden om gruppers mulighet til anerkjennelse og identifikasjon. En søker å utvide betydningen av mangfold i retning av artsrikdom, men argumentene er forankret i en antropologisk mangfoldsdiskurs som forstår kulturelt mangfold som etnisk mangfold. Den internasjonale mangfoldsdiskursen preges på denne bakgrunnen av tvetydighet og uklarhet i retningslinjer og anbefalinger for nasjonal politikkutforming.

En dimensjon av den antropologiske forståelsen knytter mangfoldsbegrepet til en postmoderne identitetspolitikk. I denne koblingen befestes enkelte gruppers spesielle egenskaper og karakteristikk og gis avgrensede plasser i samfunnet. Som et resultat av denne tradisjonens fokus på etnisitet har også mangfoldsbegrepet blitt nært forbundet til innvandring. Dokumentene viser eksempler på slike parallelliseringer.

"At the same time the pace of international migration has quickened, with startling effect on some communities and cities. [...] And many more foreign-born people maintain close ties with their countries of origin than did immigrants of last century. One way or another, every country is a multicultural society today".⁷⁵

UNESCOs serie *Museums and Diversity*⁷⁶ er en undersøkelse av praktisk implementering av UNESCOs visjoner for et inkluderende museum og en studie av hvordan museer kan bidra i konstruksjon og utvikling av interkulturell dialog. Museumsansatte har blitt oppfordret til å

⁷⁴ UNESCOs Universal Declaration on Cultural Diversity 2001

⁷⁵ FNs Human development report 2004, 2

⁷⁶ Goodnow 2006

utfordre etablerte mønstre av kulturell sensitivitet og blitt spurt hvem sin fortelling som presenteres ved museene og hvem det er som snakker.⁷⁷

Serien er ,

"a vital contribution to the wider discourse so sadly lacking in the complex and fragmented world of our day, searching as we are for new words and meaning and for creative dialogue in our yet-to-be global community".⁷⁸

Sitatet understreker at mangfoldsdiskursen er en strategisk diskurs som fungerer som modell for den retningen utviklingen ønskelig skal ta. Det poengteres også at mangfoldsdiskursen i museumsverden ikke er en etablert og stabil diskurs, men en diskurs i utvikling og endring.

Serien presenterer fremtidens museum som et ideelt mangfoldig museum og kritiserer etnografiske tilnærminger for å ha den vestlige verden som målestokk og for å framstille andre kulturer som primitive og underlegne. Også en monokulturell besøksprofil kritiseres.⁷⁹ Konkrete anbefalinger gis for å skape en mangfoldig tilnærming i formidlingen. En ønsker nye metoder for representasjon basert på inklusivitet og toveisdialog. Museene bør unngå å framstille et ensidig budskap som noe nøytralt eller objektivt sant, og søke å presentere mangfoldet som inkluderende og velkommen, ikke som en utstilling av annerledeshet. Museenes bør innta aktive holdninger og understreke et ønske om endringer. Ny teknologi kan videre utfordre gamle begrensninger, grenser og hierarkier og gir alternativer til kun å *betrakte* en utstilling.⁸⁰

"If museum diversity is to thrive, it needs to acknowledge that every label that's written, every object that's conserved, every display and public space that's designed, is a welcome for all people and a cause for celebration".⁸¹

Serien forstår museet som en møteplass og understreker på den måten at det handler om mennesker mer enn objekter. Utstillinger bør i større grad enn før søke å være sosiale hendelser. Museet gis i boken en aktiv rolle i samfunnsutviklingen.

Den internasjonale mangfoldsdiskursen som er beskrevet over, er bakgrunnen for å forstå en nasjonal mangfoldsdiskurs i Norge.

⁷⁷ Goodnow 2006, 8

⁷⁸ Colin Jones i Goodnow 2006, 11

⁷⁹ Det vises til Hooper-Greenhills kritikk av en monokulturell besøksprofil

⁸⁰ Goodnow 2006

⁸¹ Lohman i Goodnow 2006, 20

En nasjonal mangfoldsdiskurs

Mangfoldsdiskursen i norsk kulturpolitisk offentlighet og norske kulturinstitusjoner bygger på den internasjonale mangfoldsdiskursen. Nasjonale offentlige dokumenter henviser i stor grad til de internasjonale og Norge har ratifisert mange av de internasjonale deklarasjonene.⁸²

En nasjonal offentlig forståelse av museets oppgaver i et mangfoldig samfunn beror på hva som forstås med et mangfoldig samfunn. Jeg skal derfor først undersøke hvordan dagens samfunn i Norge forstås i offentlige utgreiinger, meldinger og rapporter.

I St. mld. nr. 22, beskrives dagens samfunn som;

“eit samfunn som endrar seg i et stendig raskare tempo”.⁸³

“Noreg har alltid vore eit fleirkulturelt samfunn. På den tida den norske nasjonale identiteten vart odla fram i førre hundreåret, var det både nordmenn, samar, jødar, kvenar, skogfinnar, rom (sigøynarar) og romanifolket (tatarar/dei reisande) som budde her”.⁸⁴

“Dei siste tiåra har innvandring frå mange kantar av verda gjeve landet eit endå meir pluralistisk preg”.⁸⁵

Sitatene vitner om at kulturelt mangfold viser til et samfunn der mennesker med ulike etniske eller kulturelle bakgrunn lever side om side. Dess flere mennesker med ulike bakgrunn, dess mer pluralistisk blir samfunnet. Det er demografiske og kvantitative kriterier for i hvor stor grad samfunnet er flerkulturelt og flerkulturalitet brukes som et deskriptivt begrep. I denne betydningen har Norge alltid vært flerkulturelt.

I St. mld. nr. 17, publisert fem år senere, ser ut til at den kvantitative forståelsen har endret seg i retning av et kvalitativt og normativt meningsinnhold.

“Målet bør være å utvikle et reelt flerkulturelt samfunn hvor kulturuttrykk møtes og utvikles, og nye kulturuttrykk skapes”.⁸⁶

I henhold til denne forståelsen av et kulturelt mangfoldig samfunn kan samfunnet være flerkulturelt i kvantitativ forstand, men på grunn av kvalitative mangler likevel ikke reelt sett være flerkulturelt. Et kulturelt mangfoldig samfunn viser her til et samfunn der kulturuttrykk

⁸² UNESCOs konvensjon om kulturelt mangfold ble ratifisert i 2007

⁸³ Stortingsmelding nummer 22 1999-2000, 5

⁸⁴ Stortingsmelding nummer 22 1999-2000, 130

⁸⁵ Stortingsmelding nummer 22 1999-2000, 130

⁸⁶ Stortingsmelding nummer 17 2005 - 2006, 8

møtes og utvikles, og nye kulturuttrykk skapes. Det er ikke kun et spørsmål om antall mennesker med ulik bakgrunn som befinner seg innenfor et geografisk område, men en kvalitativ beskrivelse av samhandlinger mellom disse menneskene og konsekvensen av samhandlingene. Begrepet flerkulturelt har her en politisk betydning og viser til "et samfunn som fører en politikk som har flerkultur som mål".⁸⁷ En såkalt *mangfoldspolitikk* hevdes i større grad enn en *integreringspolitikk* å ta ansvar for at fellesstrukturer ikke favoriserer noen grupper og ekskluderer andre. Mangfoldspolitikken retter seg til alle borgere i samfunnet, ikke bare til minoriteter eller innvandrere og kulturfeltet anses som et viktig redskap i denne prosessen.⁸⁸

Påvirkning både fra en liberal og en antropologisk tanketradisjon er også tydelig i de nasjonale dokumentene. St. mld. nr. 17 og nr. 48 er i større grad enn St. mld. nr. 22 preget av en liberal tradisjon, men den antropologiske utgjør grunnlaget for mangfoldsforståelsen også her. Kulturelt mangfold knyttes i hovedsak til etniske grupper i samfunnet og til samspillet mellom disse.

I St. mld. nr. 22 heter det at det "fleirkulturelle etniske innslaget er i dag heller dårleg representert".⁸⁹ Det flerkulturelle viser til en *del* av befolkningen, snarere enn å være en beskrivelse av samfunnet som helhet. Det flerkulturelle blir motstykket til majoritetsbefolkningen. I St. mld. nr. 48 og nr. 17 brukes begrepet flerkulturelt i større grad som en karakteristikk av samfunnet som helhet. Et flerkulturelt samfunn forutsetter at alle samfunnsborgere respekterer og slutter seg til noen felles grunnleggende verdier, samfunnsordninger og prosedyrer som danner et rammeverk for det aktuelle samfunnet. Utover dette står den "enkelte samfunnsborger eller gruppe fritt til å velge og utforme egne livsstiler, subkulturer etc".⁹⁰ "Det har manglet en helhetlig tilnærming og en sterkere grad av integrering av det flerkulturelle perspektivet i den ordinære kulturpolitikken".⁹¹ En beveger seg mot et liberalt mangfoldsbegrep der mangfold forstås som grunnlag for individets frihet som likeverdig samfunnsborger med like muligheter og rettigheter.

⁸⁷ Stortingsmelding nummer 48 2003-2004, 31

⁸⁸ Stortingsmelding nummer 48 2003-2004, 34

⁸⁹ Stortingsmelding nummer 22 1999-2000, 19

⁹⁰ Stortingsmelding nummer 48 2003-2004, 33

⁹¹ Stortingsmelding nummer 17 2005 - 2006, 4

I rapporten *Kompetanseheving for et multikulturelt normalsamfunn* understreker Rekdal viktigheten av en spesiell type kompetanse for å arbeide i et multikulturelt samfunn. Han hevder at de nordiske samfunnene i så lang tid har vært preget av kulturelt mangfold, at vi må "anse det flerkulturelle som en normaltilstand – en tilstand som er kommet for å bli".⁹² På grunn av den flerkulturelle normaltilstanden må flerkulturelle dimensjoner gjenspeiles i grunnutdanningene og ikke kun tilbys i valgfrie videreutdanningsmoduler "som noe særegent for spesielt interesserte".⁹³ "Skal man anerkjenne det flerkulturelle som en normaltilstand, må også kunnskap om andre kulturer og kulturhistorier enn majoritetens gjøres normale".⁹⁴ Rapporten peker på to viktige aspekter ved mangfoldsdiskursen. For det første at mangfoldet forstås som naturlig og viktig å anerkjenne og for det andre at det kreves en viss kompetanse for å arbeide i et mangfoldig samfunn.

Erkjennelsen av hvordan nasjonale myndigheter og museumsansatte forstår et mangfoldig samfunn gir grunnlaget for synspunkter på museets funksjoner i samfunnet.

Museets funksjoner i et mangfoldig samfunn

Museets funksjoner i samfunnet har vært knyttet til bevaring av fortiden og institusjonen har vært en historisk referanse og en felles hukommelse for samfunnet der gjenstander og bygninger har fremstått som materialiseringer av fortiden. En plass i museumssamlingene har bekreftet objektets verdi og en plass i utstillingene har betydd innpass i en ekstrainstitusjonell hukommelse.⁹⁵ Den ideologiske meningen som skapes gjennom museumsrepresentasjoner har møtt kritikk for å konstruere kollektive identiteter i en statisk tids- og stedskontekst.⁹⁶ En statisk bevarings- og formidlingsdiskurs utfordres nå av et samfunn i stadig raskere endring.

⁹² Rekdal 2005, 8

⁹³ Rekdal 2005, 25

⁹⁴ Rekdal 2005, 28

⁹⁵ Crane 2000, 2

⁹⁶ Crane 2000, 3

Offentlige utgreiinger, meldinger og rapporter legger føringer for hvordan museer skal fungere i samspill med den mangfoldige omverdenen. Prinsippet om målstyring ble første gang formulert i St. prp. nr. 1.⁹⁷

For det første består museers rolle i å skape bevissthet om mangfold. Museer ”speler ei sentral rolle når det gjeld å skapa medvit om mangfald og eigenart”.⁹⁸ Videre er det;

”et særskilt behov for å stimulere institusjoner som forvalter kulturhistorisk materiale til å inkludere kulturelt mangfold i sin virksomhet. Det er viktig at museene blir steder der minoriteter, særlig ikke-vestlige innvandrere og flyktninger som er kommet til Norge de siste tiårene, selv kan forme og oppleve kulturelle trekk som vedrører egen identitet, kulturarv og tradisjon. Like viktig er det at majoriteten får slik kunnskap om minoritetene”.⁹⁹

Målformuleringene skriver seg inn i en antropologisk forståelse av mangfoldsbegrepet når det hevdes at museet kan være et redskap i kunnskapsutvekslingen mellom majoritet og minoritet. Kulturelle minoriteter gis særskilte rettigheter når det gjelder innpass i institusjonene og mulighet til kulturell identifikasjon. Formuleringen understreker både minoriteters deltakelse i representasjonsprosessene ved museet og deres plass blant publikum.

I St. mld. nr. 22 snakker en om å avspeile et kulturelt mangfold og at et kulturelt mangfold skal ”syna att i arkiv-, bibliotek-, og museumssamanheng”.¹⁰⁰ At kulturelt mangfold er noe som skal vise igjen eller avspeiles, henspeiler på en mer passiv rolle for kulturinstitusjonene. De skal gjengi og videreformidle noe som allerede finnes, snarere enn å skape noe nytt. I St.mld. nr. 17 forventes kulturinstitusjonene å spille en langt mer aktiv rolle slik det ble skissert i de internasjonale dokumentene og i UNESCOs serie *Museums and Diversity*. Kulturelt mangfold skal *fremmes* og *styrkes* og museene skal *stimulere* til kunnskap om og respekt for kulturelt mangfold. Spørsmål rundt innflytelse i avgjøringsprosessene og endringer i ansettelsene blir derimot ikke berørt. Det er storsamfunnet som skal inkludere minoritetene.

Norske myndigheters oppfatning av museumsinstitusjonens funksjoner skriver seg inn i den nye museologien som forstår museene som aktive aktører i samfunnsutviklingen og instrumenter for å oppnå politiske målsetninger:

⁹⁷ NOU 1996:7, 37

⁹⁸ NOU 1996:7, 32

⁹⁹ Stortingsmelding nummer 48 2003-2004, 86

¹⁰⁰ Stortingsmelding nummer 22 1999-2000, 19

”Endringa av det kulturpolitiske perspektivet frå å sjå på museum som verneinstitusjonar til å framheva musea som aktørar i den generelle utviklinga i samfunnet, er ein tendens som kan finnast i mange europeiske land”.¹⁰¹

Museets aktive samfunnsrolle består i å engasjere, provosere og utfordre forestillinger, oppfatninger og holdninger. De skal også være møteplasser for kunnskapsopplevelser som skaper respekt og toleranse for kulturelt mangfold.¹⁰²

Strategier for å oppfylle samfunnsrollen

Det formuleres strategier for hvordan museene kan realisere de tiltenkte funksjonene og oppfylle de kulturpolitiske målsetningene.

I museets samspill med samfunnet ellers ligger en frihet til å være samfunnsnyttige gjennom kritiske og spørrende holdninger.¹⁰³ Dette inkluderer blant annet å arbeide ut fra minoriteters perspektiv:

”Regjeringen har en dynamisk kulturforståelse. Den ønsker ikke sosial og kulturell segregering. Regjeringen ønsker heller ikke sosial og kulturell assimilering i betydningen av at mindretallene uten videre må underlegge seg dominerende livsstile, kulturuttrykk, religiøs tro, moralske normer, og oppfatninger selv om spilleregler og plikter skal gjelde alle”.¹⁰⁴

Museene oppfordres til å operere som dialoginstitusjoner og unngå en tradisjonell folkeopplysningstanke som har ført til en leksikalsk enveiskommunikasjon der det uvitende museumspublikum har fått faktakunnskaper fra det lærde museet. Gjennom dialog skal museene avverge en form for ”kanonisering av synspunkt og verdier hjå ein styrande samfunnselite”.¹⁰⁵ Den dialogiske vendingen innebærer en mer søkende og spørrende holdning og åpenhet for reflekterende undring.

Freires dialogbegrep kan knyttes til museumsfeltet i denne sammenheng.¹⁰⁶ Dialog bygger på et samspill mellom refleksjon og handling og er kjennetegnet av at kunnskap går begge veier. Ny lærdom kan berike begge parters forståelseshorisont. For å oppnå ny forståelse er det avgjørende at de to partene respekterer hverandre og er åpne for den andres kunnskap. Freire mener dialog både forutsetter og skaper kritisk tenkning som igjen forutsetter en

¹⁰¹ NOU 1996:7, 38

¹⁰² NOU 1996:7, 37f

¹⁰³ NOU 1996:7, 38

¹⁰⁴ Stortingsmelding nummer 48 2003-2004, 31

¹⁰⁵ NOU 1996:7, 39

¹⁰⁶ Johnsen 2002 knytter Paulo Freires dialogbegrep til museumsfeltet i sin hovedfagsoppgave i kulturvitenskap.

prosessuell forståelse av virkeligheten.¹⁰⁷ Freires prosessuelle dialogforståelse kan settes i sammenheng med den dialogfunksjonen museet foreskrives.

I de offentlige dokumentene omfatter dialogen ulike aspekter av forholdet mellom museum, publikum og samfunn. Begrepet viser for det første til en dialog mellom minoritet og majoritet. Museene må gripe fatt i temaer som gjelder innvandrere og deres situasjon og medvirke til dialog mellom "innvandrere og innfødde i kongeriket".¹⁰⁸ Dialogprofilen innebærer for det andre at museene skal være møtestedet i en vid betydning av begrepet. Møtestedmetaforen viser til museet som et sted der ulike stemmer møtes og der ny kunnskap skapes på bakgrunn av disse møtene i henhold til Freires prosessuelle dialogforståelse. Dialog viser videre til å møte publikum gjennom et spekter av kanaler; intellekt, følelser og opplevelser, og å møte publikum på mange ulike arenaer; i utstillinger, aktiviteter i museet, gjennom bøker, tidsskrift, i radio, fjernsyn og dagspresse.¹⁰⁹

"I vår tid er samfunnsdialog eit sterkt og meiningsfullt funksjonsgrunnlag for eit museum".¹¹⁰ Gjennom dialog kan museet peke på helheter og sammenhenger i mylderet av informasjon, det kan være en motvekt til spesialisering og fragmentering innenfor sektorer og langs faglige skillelinjer og det kan fungere identitetsskapende. Det understrekes også at det er like viktig at museet oppmuntrer til kulturell toleransetrening. Som i Freires dialogbegrep ligger respekt og kritisk tenkning under museenes dialogfunksjon.

Gjennom dialogbegrepet uttales indirekte museets sosialiseringfunksjon. Kulturell kompetansetrening viser til en prosess der mennesker øves opp til å leve og virke i et kulturelt mangfoldig samfunn. Denne kompetansen kan sees som et aspekt i menneskers sosialiseringprosess.¹¹¹ Sosialisering inn i samfunnets aksepterte atferder og verdier er en viktig del av denne prosessen. Det handler om hvilken verden samfunnet ønsker å sosialisere barna inn i. Museene gis i *NOU 1996:7*, en rolle i denne atferds- og verdiopdragelsen.

Den nasjonale mangfoldsdiskursen oppfordrer til bevisst bruk av begreper. I museenes representasjoner av et kulturelt mangfoldig samfunn, er det vesentlig hvilke begreper en

¹⁰⁷ Johnsen 2002, 28f

¹⁰⁸ Stortingsmelding nummer 22 1999-2000, 131

¹⁰⁹ NOU 1996:7, 42

¹¹⁰ NOU 1996:7, 39

¹¹¹ Kvideland 1979, 46

bruker på å beskrive det. Målet må være å være presis og relevant og for eksempel ikke snakke om religiøs tilhørighet eller hudfarge når en diskuterer norskferdigheter.¹¹²

En lokal diskurs ved Norsk Folkemuseum; *mangfoldsmuseet*

Den internasjonale og nasjonale mangfoldsdiskursen som er skissert ovenfor danner utgangspunkt for en lokal mangfoldsdiskurs ved Norsk Folkemuseum. Den lokale diskursen er i tillegg forankret i museumsfaglig praksis og institusjonens tradisjoner og historie. Vitenskapelige artikler skrevet av ansatte ved Norsk Folkemuseum¹¹³ danner grunnlaget for analysen av den lokale mangfoldsdiskursen, som i likhet med de andre er en strategisk diskurs. Den gir seg ikke ut for å reflektere praktiske forhold ved Norsk Folkemuseum, men handler om hva museet streber etter å realisere. Den lokale mangfoldsdiskursen vil heretter bli kalt *mangfoldsmuseet*.

Diskursen om *mangfoldsmuseet* er skapt i kontrast til ideen om *det gamle museet* som kort skal skisseres under.

Norsk Folkemuseum ble grunnlagt i 1894 for å delta i datidens viktigste kampsak; frigjøringskampen. Det var viktig å skape en dikotomi mellom *oss* og de *andre* for å understreke de nasjonale skillelinjene. Norsk Folkemuseum har vært en bidragsyter nettopp i å skape fortellinger om hva det norske var.¹¹⁴

”De første museene vokste frem i løpet av 1800-tallet, da den nyetablerte staten Norge skulle bygge opp sin identitet og nasjonalfølelse. Det var logisk at museene så en hovedoppgave i å bidra til nasjonsbyggingen, både gjennom hva de samlet på og hvilke budskap de formidlet”.¹¹⁵

I denne fortellingen ble nasjonal identitet skapt som en kollektiv samfunnsidentitet. ”Hva som lå i begrepet *det norske folk* ble verken presisert eller problematisert. Men praksis ble at museet kom til å beskjeftige seg lite med de etniske minoritetene som fantes i landet”.¹¹⁶ Museet ble assosiert med noe helnorsk, og elementer fra bondekulturen i innlandets daler; stavkirker, laftehus, folkedrakter og rosemaling, ble markører for det norske. Norsk språk,

¹¹² Stortingsmelding nummer 48 2003-2004, 66

¹¹³ Boe 2004, Pareli 2004 og Pareli 2002

¹¹⁴ Museums Bulletin nummer 47 2006, 3

¹¹⁵ Pareli 2002, 11

¹¹⁶ Pareli 2004, 48f

kultur, statsborgerskap og luthersk kristendom ble fremstilt som selvfølgelige kriterier for å være norsk.

Samfunnet på denne tiden var preget av store klasseskiller og den kollektive norske identiteten ble skapt gjennom assimilasjon, det vil si et ønske om å gjøre mest mulig lik det som ble oppfattet som norsk”.¹¹⁷

Mangfoldsmuseet er på mange måter fremstilt som den gamle museumsmodellens antitese. ”I dag dreier det seg ikke om å skape en dikotomi mellom *oss* og *de andre*. Utfordringen er å gi forståelse for hvem som er *oss*”.¹¹⁸ Dikotomien mellom *oss* og *de andre* er ikke aktuell lenger. Det handler fremdeles om å skape identitet, men *oss*-begrepet skal utvides til å omfatte et mangfold av levemåter, verdier og holdninger. Befolkningsgrupper som før ble plassert i kategorien *de andre* skal nå inkluderes i kategorien *oss*. Museet skal gi muligheter til gjenkjennelse og bekreftelse på at alle innbyggere i Norge er del av det norske samfunn og være en arena for kulturell toleransetrening og dialog.¹¹⁹ Mangfoldsdiskursen på Norsk Folkemuseums dreier seg om å rydde opp i de forestillingene de selv har skapt om en enhetlig norsk kultur.

Når det gjelder formidlingspraksis er det særlig museets autoritative kunnskapsformidling i den gamle modellen som kontrasterer dagens ønske om dialog. ”I de siste årene har museene fått kritikk for at opplysningen i stor grad har vært i monologform, som den rette lære. Det hevdes at museene i større grad må tilstrebe en dialogform”.¹²⁰ Museet ønsker i tråd med den internasjonale og den nasjonale mangfoldsdiskursen å legge til rette for en dialog mellom museet og publikum og en dialog mellom minoriteter og majoritet.

En politisk, kvalitativ forståelse av kulturelt mangfold er også gjeldende i den lokale mangfoldsdiskursen. I artiklene heter det at befolkningssammensetningen i landet er endret, men enda viktigere er det at samfunnets holdning til mangfoldet er endret.¹²¹ Museet plasserer seg videre i hovedsak innenfor en antropologisk forståelse av mangfoldsbegrepet. Visjonene om *mangfoldsmuseet* handler om inkludering av kulturelle og etniske minoriteter og deres rettigheter i forhold til museumsinstitusjonen.

¹¹⁷ Boe 2004, 145

¹¹⁸ Boe, 2004, 145

¹¹⁹ Boe 2004, 144

¹²⁰ Boe 2004, 144

¹²¹ Pareli 2004 og Boe 2004

Museets funksjoner i et mangfoldig samfunn innbefatter på den ene siden holdningsendring blant majoriteten. De vil være en påminnelse til ”norskingene om at det norske samfunn og kulturbildet er mer sammensatt enn før”.¹²² På den andre siden kan museet gi signal til ”innvandrere, uansett nasjonal eller etnisk bakgrunn, om anerkjennelse og aksept for at også de og deres liv skal bli tatt på alvor i museenes arbeid”.¹²³ Den tosidige målsetningen om anerkjennelse for minoriteter og holdningsendring blant majoriteten viser til en antakelse om at kulturelle representasjoner gjennom utstillinger kan føre til respekt, toleranse og bekreftelse på inkludering. I motsetning til før skal museet nå vise det som er annerledes med et inkluderingsformål. Mangfoldet skal på den måten gjøres normalt.

Museet behøver videre kunnskap og innsikt i innvandrerbefolkningens liv, verdier og holdninger for å kunne gi minoritetene en stemme.¹²⁴

Museet anerkjenner sitt definisjonsansvar overfor befolkningen i Norge når det gjelder muligheten til å definere hva som er norsk, hva om er akseptert og hva som er anerkjent. I kraft av sin historie og tradisjon for å definere det typisk norske, mener museet de kan bruke sin posisjon til å omdefinere og utvide begrepet *norsk*. Fordi Norsk Folkemuseum blir sett på som det ”norskeste av det norske”,¹²⁵ vil det ha stor symbolverdi at nettopp dette museet synliggjør nyere innvandring som en selvfølgelig del av institusjonen.

Hvor befinner museet seg i forhold til visjonene?

Spørsmålet om hvor museet befinner seg i dag i forhold til diskursen om *mangfoldsmuseet* er kjernes spørsmålet i resten av oppgaven. Før jeg går over på analysene av museets formidlingspraksis, skal jeg beskrive hvordan institusjonen selv forstår endringsprosessen fra det gamle til det nye.

På grunn av sin tradisjon, er “[m]useene av naturlige grunner [...] tunge skuter å endre kurs på”.¹²⁶ Overgangen fra det gamle til det nye beskrives blant annet med begrepene; *omforme, snuoperasjon, helt andre tilnærminger og målsetninger, skifte kurs, stake ut nye*

¹²² Pareli 2004, 48

¹²³ Pareli 2004, 48

¹²⁴ Boe 2004, 150f

¹²⁵ Boe 2004, 145

¹²⁶ Pareli 2002, 11

*veier, fornyelse, tenke nytt og nytt perspektiv.*¹²⁷ Utsagnene kan tyde på at museet forstår endringene som kreves for å tilpasse seg dagens samfunn som et brudd med tidligere praksis. Utfordringene museet står overfor knyttes til en uoverensstemmelse mellom museets tradisjonelle perspektiver, målsettinger og metoder og kravene fra et mangfoldsinkluderende perspektiv.

Samtidig konstrueres også kontinuitet mellom museet før og *mangfoldsmuseet*. Inkluderingen av et stadig mer mangfoldig perspektiv sees som en gradvis prosess fra museets begynnelse til i dag.¹²⁸ Gjennom historien har museet i økende grad inkludert nye grupper som tidligere var ekskludert. Dette gjelder først samene som ble inkludert da Norsk Folkemuseum overtok de samiske samlingene fra Etnografisk Museum i 1951. Begrunnelsen for overføringen var først og fremst kulturpolitisk: "samene skulle stilles på likefot med andre norske borgere".¹²⁹ Arbeidsfolk, husmenn, kvinner og barn har etter hvert også blitt del av museet. Nå er det innvandrere som står for tur.

Inkludering av nye grupper har ført til en problematisering av begrepet *det norske folk*. Endringen av museets formålsparagraf var kanskje det tydeligste tegnet på utvidelsen av begrepet.¹³⁰ I 1987 endret de ordlyden i formålsparagrafen fra "Museets formål er å samle, bevare og utstille bygninger og gjenstander som belyser *det norske folks liv og livsvilkår*"¹³¹ [min kursiv], til "*liv og levekår i Norge*".¹³²

I denne prosessen av begrepsutvidelse forstår museet inkludering av den nyere innvandringen som en ytterligere utvidelse av begrepet *folk i Norge*. Inkluderingen består blant annet av utstillingen av den pakistanske leiligheten og dokumentasjonsprosjektet *Norsk i går, i dag, i morgen?*

Museet skaper også kontinuitet til fortiden gjennom å vise at innvandring ikke er et nytt fenomen i Norge.

¹²⁷ Boe 2004

¹²⁸ Pareli 2004, 49f

¹²⁹ Pareli 2002, 11

¹³⁰ Pareli 2004, 49f

¹³¹ Pareli 2004, 50

¹³² Pareli 2002, 12

”Mye av det som i dag anses som rotekte norsk kultur er kommet hit til landet med innvandrere. [...] De har tilført landet innsikt, dyktighet, internasjonale kontakter og viktige impulser både i åndsliv og næringsliv”.¹³³

Forbindelse mellom museets før og nå konstrueres videre gjennom å bruke sitater fra museets første direktør, Moltke Moe, i diskusjonen rundt museets nye utfordringer knyttet til flerkulturell inkludering.

”For å kunne ”inkludere” er det nødvendig med kunnskaper om innvandrerbefolkningens ”dyder og lyter, hvordan de oppdrar sine barn og lever sine liv” for å si det i Moltke Moes ånd”.¹³⁴

”For å få den indre forståelsen som Moltke Moe gjorde seg til talsmann for, foretas det en serie livsløpsintervjuer av innvandrere og deres etterkommere”.¹³⁵

De gamle sitatene brukes i en ny kontekst og blir momenter i dagens utfordringer. Slik understreker museet at begrepet *det norske folk* i dag har et utvidet meningsinnhold sammenlignet med hundre år tilbake. Ordlyden er den samme, men meningsinnholdet er utvidet. Museets målsetninger og formål på slutten av 18- og begynnelsen av 1900-tallet er fremdeles gjeldende, men i en annen kontekst. *Det norske folk* omfatter her alle mennesker som bor i Norge, uansett bakgrunn.

Oppsummering

Den internasjonale strategiske mangfoldsdiskursen kan oppsummeres med for det første at kulturinstitusjoner, her under museer, oppfordres til å stimulere til og legge til rette for kulturelt mangfold. Museet forstås som en aktiv kulturpolitisk institusjon som for det første skal bidra til positive endringer i samfunnet i form av inkludering og toleranse, men som også skal være arena for debatt, identitetskonstruksjoner og respekt for mangfold. Mangfoldsbegrepet brukes i henhold til to ulike tanketradisjoner; den liberale og den antropologiske. En liberal tanketradisjon forstår mangfold som forutsetning for individuell valgfrihet og begrepet viser til et sett av ulike praksiser, former og uttrykk. Minoriteter begrenses imidlertid ikke til etniske minoriteter. I en antropologisk forståelse av mangfoldsbegrepet er det snakk om et mangfold av kulturer, snarere enn individer, og

¹³³ Pareli 2002, 12

¹³⁴ Boe 2004, 147

¹³⁵ Boe 2004, 148

begrepet blir gjerne knyttet til etniske minoriteter og innvandrere. En sammenblanding av de to forståelsene skaper uklarhet i argumentene. På den ene siden handler det om individenes frihet til å velge blant ulike kulturuttrykk, på den andre siden om gruppers mulighet til anerkjennelse og identifikasjon.

Både i en internasjonal og en nasjonal mangfoldsdiskurs forventes konkrete endringer i form av åpnere kategorier og mangfold i tilnærminger til temaer, til publikum og til tolkninger. Museenes formidlingsstrategier må mangfoldiggjøres for at museene kan virke som inkluderende møteplasser og sosiale hendelser. Museene skal videre legge til rette for at minoriteter, spesielt ikke-vestlige innvandrere selv skal kunne forme og oppleve kulturelle trekk som vedrører egen identitet. Samtidig skal museene sørge for at majoritetsbefolkningen får kunnskap om minoritetene.

Strategier for å praktisk utføre de funksjonene offentligheten pålegger museene, består i en kritisk spørrende holdning, inkludering av minoriteters perspektiver, dialog mellom minoriteter og majoritet, utfordring av gamle normer og verdistandarder, temaer som gjelder innvandrere og deres situasjon og nye tilnæringsmåter. Til slutt oppfordres museene til å være presise i begrepsbruken.

Norsk Folkemuseums visjoner kommer til uttrykk gjennom diskursen *mangfoldsmuseet* som i stor grad bygger på en internasjonal og nasjonal mangfoldsdiskurs. De ønsker å reflektere og anerkjenne det mangfoldige samfunnet og å operere med åpne og inkluderende kategorier; et mangfoldig *oss* og en utvidet *normalitet*. Dette innebærer et ønske om å skape en mer mangfoldig norsk identitet og en mer mangfoldig representasjon av landet Norge. De vil signalisere overfor innvandrere at de er en anerkjent del av det norske samfunn og de ønsker å bidra til positive holdninger overfor mangfold. Ved å gi stemme til innvandrere i et museum som av mange anses som noe av "det norskeste av det norske", vil de være et symbol på integrering.

Diskursen om *mangfoldsmuseet* vil fungere som kontekst for undersøkelsen av en anvendt mangfoldsdiskurs i de følgende tre kapitlene. Museets visjoner slik de kommer til uttrykk i *mangfoldsmuseet*, vil drøftes i sammenheng med praksis rundt den pakistanske leiligheten.

4; tekstanalyse

I den *strategiske diskursen* om mangfoldsmuseet tegnes en ideell situasjon der museet blir mangfoldig og inkluderende. Det handler om hvordan et museum *bør* være. I motsetning til dette skal det nå dreie seg om hvordan praksis *er*. Den pakistanske leiligheten skal undersøkes som en *anvendt diskurs*. Det vil si at konkrete representasjonspraksiser knyttet til leiligheten skal studeres som mangfoldsrepresentasjoner.

Museet forstår selv leiligheten som en representasjon av dagens mangfoldige samfunn:

”Den pakistanske leiligheten i Wesselsgate er et eksempel på formidling av dagens flerkulturelle samfunn som en del av dagens norske samfunn”.¹³⁶

”For første gang får dagens kulturelle mangfold en permanent utstilling ved et norsk museum”.¹³⁷

Den anvendte diskursen kommer til uttrykk gjennom den konkrete pakistanske leiligheten, gjennom utstillingstekstene, hjemmesiden til museet og praksiser som kan knyttes til utforming og interaksjon med leiligheten. I dette kapitlet er fokuset på *tekstlige* formidlingsstrategier og hvordan disse forholder seg til diskursen om *mangfoldsmuseet*.

Praksis ved museet kan ligge mer eller mindre tett opp til den strategiske diskursen og det er viktig å understreke at det ikke er vilje og kompetanse som alene styrer i hvor stor grad museet er i stand til å imøtekomme sine egne og utenforstående krav og visjoner. I praksis er det økonomiske, tidsmessige og praktiske hindringer for de endringer av museumsvirksomheten som en realisering av den nye diskursen forutsetter.

Bilde 5 Utstillingstekst pakistansk leilighet

¹³⁶ Boe 2004, 151

¹³⁷ Norsk Folkemuseums hjemmeside

Tekstene som analyseres i dette kapitlet er først og fremst utstillingstekstene og teksten som presenterer den pakistanske leiligheten på hjemmesiden til museet. Teksten på hjemmesiden ble skrevet før leiligheten åpnet for publikum og fungerer som en introduksjon til den pakistanske leiligheten. Både utstillingstekstene og tekstene fra hjemmesiden vil bli henvist til og analysert som institusjonens tekster og ikke som den enkelte tekstforfatters produkt. Dette fordi tekstene fremstår som museets tekster i en institusjonell kontekst.

Jeg vil også trekke inn vitenskapelige artikler skrevet av Boe og Pareli¹³⁸ i tekstanalysen. Disse vil i likhet med de andre tekstene behandles som institusjonens produkter fordi artikkelforfatterne har skrevet disse i kraft av sin stilling ved Norsk Folkemuseum. I motsetning til utstillingstekstene, vil artiklene bli referert til med artikkelforfatterens navn.

Den anvendte mangfoldsdiskursen skal gripes an med utgangspunkt i Faircloughs tredimensjonale modell. På det første trinnet, som dette kapitlet tilsvarer, undersøkes bestemte lingvistiske trekk som synonymy, antonymy, begreper, kategorier og ordvalg. Analysen vil være overveiende deskriptiv. I de følgende to kapitlene kontekstualiseres funnene og tolkes mer inngående i forhold til teori og kontekst.

Rent analytisk gir det mening å isolere de tre nivåene, men en utelukkende tekstlig analyse kan gi et ufullstendig og feilaktig bilde av diskursen om den blir stående alene. Jeg skal gi et eksempel. I intervjuet med to ansatte på Interkulturelt Museum¹³⁹ brukes begrepet *det flerkulturelle Norge* i forbindelse med begreper som *det nye Norge* og *det moderne Norge*. *Det flerkulturelle Norge* blir et samlebegrep for den mangfoldige sammensetningen av mennesker som lever i Norge. I intervju med en ansatt på Norsk Folkemuseum¹⁴⁰ har begrepet *flerkulturell* et snevrere innhold og brukes synonymt med innvandrere. Det kan likevel vanskelig rettferdiggjøres å forstå begrepsbruken på Norsk Folkemuseum ut fra teksten isolert. Konteksten for intervjuet er hvordan museet integrerer det flerkulturelle perspektivet. Kategoriseringene må forstås på bakgrunn av at det flerkulturelle er et nytt aspekt som skal inn i museet og det er nærliggende i denne sammenheng å bruke *det flerkulturelle* om de underrepresenterte minoritetsgruppene. Eksempelet viser at en med

¹³⁸ Boe 2004, Pareli 2004 og Pareli 2002

¹³⁹ Møller intervju 2006 og Einarsen intervju 2006

¹⁴⁰ Boe intervju 2006

utgangspunkt kun i det tekstuelle nivå, risikerer å dra slutninger på feil grunnlag. På det første nivået i diskursanalysen vil derfor funnene være hypoteser og midlertidige tolkninger som vil analyseres i kontekst i de følgende to kapitlene.

Nodalpunkt

I diskursanalyser er det vanlig å bruke dikotomier som konstituerende element i analysene.¹⁴¹ En undersøker for eksempel hvordan diskurser skaper to uforenelige kategorier av syk versus frisk, normal versus avvikende eller ren versus uren. I den tekstlige analysen brukes likevel ikke dikotomier som rammeverk, men prototyper. En prototype representerer en konstituerende idé, og observasjoner og funn plasseres i forhold til denne ideen.¹⁴² For eksempel kan en kvinnelig modell plasseres nærmere den konstituerende ideen eller prototypen *kvinne* enn en kvinnelig kulestøter, fordi kulestøteren også har trekk som vi vanligvis lokaliserer som prototypen *mann*. Den diskursteoretiske termen for prototyper er *nodalpunkt*.¹⁴³ I oppgaven vil denne termen brukes. Med nodalpunkt som utgangspunkt åpner analysen for fokus på relasjonene mellom en strategisk og en anvendt diskurs. Endringsprosessene ligger nemlig i skjæringspunktene mellom det gamle og det nye, det kjente og det ukjente og forestillingene om oss og de andre.

Konstituerende grunntanker i diskursen om *mangfoldsmuseet* skal anvendes som nodalpunkt i dette kapitlet. For det første gjelder dette ambisjonene om å skape et mangfoldig og inkluderende *oss*. For det andre dreier det seg om å fremstille den mangfoldige sammensetningen av menneskers levemåter, livssyn og verdier som en *normal* tilstand. Dette innebærer at mangfoldet i samfunnet ikke skal fremstilles som annerledeshet sett ut fra en majoritetsnorsk målestokk, men presenteres som en mangfoldig og utvidet *normalitet*. Den pakistanske leiligheten analyseres i det følgende i forhold til nodalpunktene *oss og det normale*.

¹⁴¹ Sirnes 1999, 30

¹⁴² Aase 1997, 162f

¹⁴³ Winter Jørgensen og Philips 1999, 37. Nodalpunktet er det begrepet eller det meningsinnholdet som diskursen kretser rundt

Nodalpunktet oss

Nodalpunktet oss er knyttet til grupperepresentasjon og identitetsprosesser. Grupper og identiteter blir italesatt gjennom tekstlige artikuleringer. I denne delen av oppgaven undersøkes hvilke oppfatninger av samfunn og grupper i samfunnet som impliseres gjennom de tekstlige konstruksjonene.¹⁴⁴ Dette gjøres gjennom en analyse av synonymer, antonymer og subjektposisjoner.

Grupper og identiteter skapt gjennom synonymer

Synonymer er begreper med tilsvarende eller nesten tilsvarende meningsinnhold i all bruk av begrepet eller i bestemte kontekster. Begreper kan brukes som synonymer i en diskurs uten at de er det i andre diskurser og slik kan nye meningsrelasjoner oppstå. I andre tilfeller kan synonymene i en bestemt diskurs ha direkte utgangspunkt i andre diskurser.

Den pakistanske leiligheten betegnes blant annet som; *innvandrersleilighet, et pakistansk hjem fra Oslos østkant, museets innvandrersleilighet og våre dagers muslimske hjem*, på hjemmesidene til museet og i utstillingstekstene. Begrepene innvandrer, pakistansk og muslimsk brukes som *tekstuelle synonymer*.¹⁴⁵ Det vil si at begrepene brukes til å referere til det samme fenomenet; leiligheten, men at de ikke nødvendigvis er synonymer når det gjelder meningsinnhold.

På hjemmesiden til museet kan vi lese:

”Fredag er ukens religiøse høytidsdag i Islam, men ikke hviledag, slik søndagen er i kristendommen og lørdagen eller sabbaten i jødedommen. Derfor kan pakistanske butikkeiere i Oslo holde åpent syv dager i uka uten å bryte religiøse påbud”.¹⁴⁶

Påstanden i utdraget er som følger: Fordi fredagen er *islams høytidsdag*, men likevel ikke hviledag, kan *pakistanske butikkeiere* ha åpent alle dager i uka. For at teksten skal være meningsfull må leseren skape korrespondanse mellom de to påstandene *fredag er ikke hviledag i islam* og *pakistanske butikkeiere kan ha åpent på fredager uten å bryte religiøse påbud*. Han eller hun må implisitt anta at meningsinnholdet i *pakistanske butikkeiere* og

¹⁴⁴ Winter Jørgensen og Philips 1999, 57f

¹⁴⁵ Fairclough 2001, 80

¹⁴⁶ Norsk Folkemuseums hjemmeside

islam er sammenfallende. Denne tekstlige strategien kalles *gap-filling*.¹⁴⁷ Gap-filling viser til at leseren må skape sammenheng mellom premiss og konklusjon der denne sammenhengen ikke implisitt eksisterer. Prosessen kan gi bestemte meninger til teksten. I dette tilfellet fører gap-filling til at begrepene *pakistansk* og *islam* ikke bare fremstår som tekstlige synonymymer, men også som synonymymer i meningsinnhold.

Det følgende utdraget handler underforstått om pakistanere i Norge, men gjennom å benevne pakistanere som *innvandrere*, blir innvandrerbegrepet brukt som markør for meningsinnholdet i *pakistaner i Norge*. De to begrepene fremstår som meningssynonymer:

”Det er vanlig å videofilme ved familiebegivenheter slik som brylluper, og videomaskinen er en viktig del av inventaret, også fordi mange innvandrere bruker TV-apparatet mer til å se filmer fra hjemlandet på video enn til å se norske fjernsynsprogrammer”.¹⁴⁸

Dobbeltsengen i utstillingen ble valgt ut fra en opplysning museet fikk om at ”alle pakistanere i Oslo ønsker seg en slik seng”.¹⁴⁹ I utstillingstekstene knytter derimot museet denne sengen til *innvandreres* smak, ikke til pakistaneres: ”[D]enne modellen selges nesten utelukkende til innvandrere”.¹⁵⁰ I likhet med det forrige sitatet brukes begrepet *innvandrere* som markør for meningsinnholdet i begrepet *pakistaner i Norge*.

I andre tilfeller brukes *pakistaner* som hyponym, det vil si en underkategori, av *innvandrere*:

”En slik bosituasjon har vært typisk for de mange pakistanske og andre innvandrere som siden syttitallet har bosatt seg i indre by øst i Oslo, der bebyggelsen har vært preget av nettopp slike boforhold”.¹⁵¹

”[F]amilien [er] selv på flere måter [...] ganske typisk for pakistanske innvandrere i Norge”.¹⁵²

I disse eksemplene er *pakistaner* og *innvandrere* brukt som hyponymer og leiligheten fremstår ikke som en representasjon av innvandrere generelt, men av en undergruppe av innvandrere i Norge, nemlig pakistanere.

Når det gjelder parallellbruken av *muslimsk* og *pakistansk* finnes denne også i artikler fra museet der informantfamilien betegnes både som pakistanere og muslimer:

¹⁴⁷ Fairclough 2001, 67

¹⁴⁸ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁴⁹ Pareli 2004, 57

¹⁵⁰ Utstillingstekster til den pakistanske leilighet

¹⁵¹ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁵² Norsk Folkemuseums hjemmeside

"[..]en muslimsk familie som hadde sluppet inn en fremmed mann".¹⁵³

"Det er vanskelig å formidle [...] duften og synet av den maten som en gjest alltid vil bli oppvartet med i et pakistansk hjem".¹⁵⁴

Det viker som om denne sammenblanding av muslimsk og pakistansk også anvendes blant pakistanere selv, og kan være et synonym hentet fra en diskurs blant norsk-pakistanere. Informantfamilien omtaler seg selv som pakistanere for eksempel når de beskriver noe de gjør annerledes enn *de norske*.¹⁵⁵ Da mor og datter fra

informantfamilien besøkte leiligheten i museet, konkluderte de derimot med at dette var "et godt muslimsk hjem".¹⁵⁶ Dette er indikasjoner på at kategoriene *muslimsk* og *pakistansk* også er selvtilskrevde karakteristikk.

Uten å prøve å gi en definisjon av de tre begrepene innvandrere, pakistaner og muslim, kan en si at de betegner henholdsvis migrasjon, nasjonal eller geografisk tilhørighet og religiøs tilhørighet. Innvandrere, i norsk sammenheng, viser til et menneske som er født utenfor Norge eller har foreldre som er født utenfor Norge, og som nå bor i Norge.¹⁵⁷ Pakistaner er en person som er knyttet til Pakistan. Hun kan være født der, bo der, eller føle tilhørighet på en eller annen måte, mens en muslim er en person som bekjenner seg til religionen islam.

En person bosatt i Norge kan være pakistaner, innvandrere og muslim, men hun kan like gjerne være fransk, innvandrere og ateist. Museet bruker de tre begrepene som tekstlige synonymer, det vil si som begreper som henviser til det samme fenomenet; den pakistanske leiligheten. De tre begrepene brukes også som synonymer når det gjelder meningsinnhold og som markører for meningsinnholdet i andre begreper. Begrepene er med andre ord ikke brukt konsekvent til å vise til et bestemt meningsinnhold og grensene mellom dem er diffuse og varierende. Den pakistanske leiligheten fremstår gjennom tekstene som en representasjon av en gruppe mennesker som kan karakteriseres med de tre begrepene

Bilde 6; tekst fra hjemmesiden til Norsk Folkemuseum

¹⁵³ Pareli 2004, 58

¹⁵⁴ Pareli 2004, 61

¹⁵⁵ Pareli 2004, 64

¹⁵⁶ Pareli 2004, 54

¹⁵⁷ Statistisk Sentralbyrå

muslim, pakistaner og innvandrere. På den måten konstrueres en homogen gruppe som deler bestemte grunnleggende egenskaper. Mangfold innad i denne store kategorien er usynliggjort gjennom anvendelsen av de tre begrepene som synonymer.

Mangfoldet som etterlyses i diskursen *mangfoldsmuseet* reduseres på den måten til et mangfold på et overordnet samfunnsnivå. Samfunnet fremstilles som bestående av ulike store grupperinger, der en av disse gruppene er den som representeres gjennom den pakistanske leiligheten. Visjonen i diskursen *mangfoldsmuseet* om å bruke presise begreper for å understreke et mangfoldig oss, blir i mindre grad praktisert når begrepene sammenblandes. Nodalpunktet *oss* i diskursen *mangfoldsmuseet* har et sammensatt og rikholdig meningsinnhold. I de tekstlige formidlingsstrategiene konstruerer museet relasjoner mellom de tre ulike identifikasjonsmarkørene som fører til at tilhørighet til den ene kategorien forutsetter tilhørighet de andre. Er en muslim er en underforstått også innvandrere og pakistaner og motsatt.

I den anvendte mangfoldighetsdiskursen medvirker tekstlige konstruksjoner av synonymer til at individuelle forskjeller og mangfold innad i kategoriene forsvinner. Den homogene gruppen som konstrueres, står i relasjon til andre grupper. Videre undersøkes denne gruppens relasjon til andre grupper gjennom begrepsmessige motsetninger, det vil si antonymer.

Grupper og identiteter skapt gjennom antonymer

Antonymer viser til en konseptuell todeling som organiserer fenomener i adskilte kategorier. Miegel og Schough¹⁵⁸ skiller mellom to typer dikotomier. For det første kan dikotomiene være *prinsipielle dikotomier*. Todelingen er da av logisk art ved at kategoriene definerer hverandre gjennom intern ekskludering. Normaliteten definerer avviket ved å karakterisere det avviket ikke er og omvendt.¹⁵⁹ For det andre kan dikotomiene være *praktisk funderte dikotomier*. Disse utelukker ikke nødvendigvis hverandre prinsipielt og logisk, men er resultat av de konkrete historiske sammenhengene de oppstår i. Et slikt konstruktivistisk perspektiv på dikotomier innebærer at dikotomiene forstås som menneskeskapte

¹⁵⁸ Miegel og Schough 1998, 15

¹⁵⁹ Miegel og Schough 1998, 14

kategoriseringer heller enn avspeilinger av objektenes iboende natur. Miegel og Schough forstår bakgrunnen for begge formene for dualisme som et tegn på dikotomiens sentrale rolle i dagens tenkning.

Gjennom tekstene blir befolkningen i Norge plassert i to kategorier; *majoritet* og *minoritet*. Tekstlige markører for den første kategorien er *etniske nordmenn* og *norske*, mens den andre kategorien uttrykkes gjennom begrepene *nye nordmenn*, og *innvandrere*.

I teksten om den pakistanske leiligheten på hjemmesidene til museet, konstrueres de to kategoriene gjennom en sammenligning av et *norsk hjem* og et *innvandrerhjem*. "Hvordan ser det så ut hjemme hos en pakistansk innvandrerfamilie, og hva er forskjellig fra et vanlig norsk hjem?".¹⁶⁰ Begrepet *vanlig* plasserer det norske hjemmet nærmere nodalpunktet *oss* enn hjemmet til en pakistansk innvandrerfamilie. Det *norske* fremstilles som det kjente og *innvandrere* betegner det fremmede.

Antonymene etableres også gjennom religiøs praksis.

"Så å si alle pakistanere er muslimer, og legger vekt på å overholde mange av religionens påbud. Dette står i kontrast til det norske storsamfunnet, der religion for de fleste er perifer eller uinteressant".¹⁶¹

Museet kontrasterer de angivelige *pakistanske* og *norske* religiøse skikkene. Både majoritetsbefolkningen og pakistanske muslimer blir plassert i lukkede kategorier med bestemte kjennetegn; en er enten opptatt av å overholde religiøse påbud, eller en forstår religion som noe perifert og uinteressant. Disse kategoriene blir ikke nyansert og teksten åpner ikke for at en kan være både nordmann og muslim eller pakistaner med liten interesse for religion. Dikotomiseringen umuliggjør parallelle posisjoner og den enes mening er inkompatibel med den andres mening.¹⁶²

De to kategoriene opprettholdes også ved å tildele majoriteten og minoriteten ulike karakteristikk. "Det er karakteristisk for innvandremiljøene at det ofte bor mange personer på liten plass".¹⁶³ De sammenligner innvandreres bosituasjon med et *norsk hjem* som er stort og der hvert barn har eget rom. Ved å tildele gruppene kontrasterende

¹⁶⁰ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁶¹ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁶² Fairclough 2001, 97

¹⁶³ Norsk Folkemuseums hjemmeside

kjennetegn understrekes og aksentueres avstanden mellom dem. Et inkluderende og mangfoldig *oss* forsvinner i dette mellomrommet.

Minoritetens bosituasjon blir videre sammenlignet med majoritetens situasjon noen generasjoner tilbake. "En slik bosituasjon var som kjent vanlig også i norske miljøer for bare et par generasjoner siden, men den ville være temmelig uvanlig i dag".¹⁶⁴ Avstand i kultur blir også avstand i tid. Likhet mellom de to kategoriene søkes i majoritetens fortid og minoritetens samtid. Rekdal¹⁶⁵ peker nettopp på at en vanlig fallgrube i vestlige museer er å basere sammenligninger på at *vår* fortid er som *deres* samtid. Slike sammenligninger er basert på et stivnet og uriktig syn på de andres kultur og "på at Vesten oppfatter seg som høyest utviklet til enhver tid, og at de andre henger etter i en kulørt versjon av Vestens fortid".¹⁶⁶

Det gjøres også tekstlige grep for å understreke *likheter* mellom de to kategoriene i samtiden.

"Stadig fornyelse i innredningen ser [...] ut til å være like populært blant innvandrere som blant nordmenn flest".¹⁶⁷

"[V]ed siden av står mikrobølgeovnen og vitner om at moderne lettvinløsninger er kjærkomne innimellom for alle, uansett nasjonalitet og livshistorie".¹⁶⁸

I visjonen om et mangfoldig *oss* i *mangfoldsdiskursen* ligger det under et ønske om aksept for det som er annerledes. Likhetene som trekkes fram her kan være en strategi for en slik aksept. Ved å finne likheter og fellesnevnerer kan det være lettere å akseptere forskjeller. Opprettholdelsen av kategoriene *majoritet* og *minoritet* som de relevante gruppene å sammenligne, skaper likevel hindringer for inkluderingen av det som er annerledes i en utvidet *oss*-kategori. Den underliggende kategoriseringen står i veien for å skape et felles *oss*. Individuer i de to kategoriene kan dele begeistringen for oppussing og lettvinløsninger, men de forblir representanter for den ene eller den andre gruppen. De fellesskapsdannende sammenligningene holder fast ved at det er to forskjellskommuniserende kategorier som ligger under sammenligningen.

I museets artikler opereres det med den samme inndelingen av befolkningen:

¹⁶⁴ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁶⁵ Rekdal 1999, 49

¹⁶⁶ Rekdal 1999, 49

¹⁶⁷ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁶⁸ Norsk Folkemuseums hjemmeside

”Hva kan Norsk Folkemuseum gjøre for at museet kan fungere som en dialoginstitusjon – at etniske nordmenn kan få en innsikt i ”nye nordmenns dyder og lyter” og nye nordmenn en opplevelse at de er inkludert i det norske?”¹⁶⁹

Det antas at museets kan fungere som mediator mellom *etniske nordmenn* og *nye nordmenn* og sørge for innsikt og inkludering. Dikotomien mellom *majoritet* og *minoritet* manifesterer seg både i utstillingstekster og i museets artikler og kan se ut som å være et konstituerende utgangspunkt for den anvendte mangfoldsdiskursen. Dikotomiene som dannes gjennom tekstlig praksis kan være et eksempel på hvordan kulturell ulikhet blir klassifisert og forstått innenfor museumsinstitusjonen.¹⁷⁰

Antonymer og synonymer står i nær relasjon til hverandre. Antonymene skaper en todeling av befolkningen i Norge der meningsinnholdet i den ene gruppen er inkompatibel med den andre. Kategoriene majoritet og minoritet opprettholdes gjennom bruk av ulike begreper og ulike sammenligninger i utstillingstekstene og i artiklene. Miegel og Schough¹⁷¹ mener å se tendenser til at dikotomier som skapes i historiske sammenhenger, forstås og fremstår som logiske og prinsipielle motsetninger. Det innebærer at fenomener som i utgangspunktet ikke nødvendigvis utelukker hverandre, opptrer og framstår som motsetninger. Dikotomiseringen av majoritet og minoritet kan leses inn i en slik tendens. Dikotomiene er ikke av prinsipiell, logisk art, men grunner i historisk og kulturelt bestemte konstruksjoner av virkeligheten. I tekstene fremstår likevel disse konstruksjonene som gjensidig ekskluderende i samsvar med prinsipielle dikotomier.

Analysen av synonymer viste at de tre begrepene *muslim*, *pakistaner* og *innvandrere* ble brukt om hverandre med mer eller mindre parallelt meningsinnhold. Disse funnene tyder på at museet, i den pakistanske leiligheten, opererer med en forståelse av mangfold der forskjell og variasjon blir aksentuert i relasjonen mellom majoritet og minoritet, og nedtonet innad i de to kategoriene. Mangfoldsstrategiene blir en prosess av diversifisering på et nivå og homogenisering på et annet.¹⁷² Samfunnet i Norge er delt inn i to inkompatible grupper og en kan snakke om en diversifisering på samfunnsnivå. På gruppenivå innenfor minoritetsgruppen, er det snakk om homogenisering. De tre synonymene fungerer som forskjellsmarkører mellom majoritetsbefolkning og minoritetsgrupper og setter fokuset på annerledeshet.

¹⁶⁹ Boe 2004, 151

¹⁷⁰ Mathisen 2004, 7

¹⁷¹ Miegel og Schough 1998, 14

¹⁷² Lundberg, Malm og Ronström 2000, 32

De to gruppene majoritet og minoritet får gjennom tekstene også tildelt ulike posisjoner. Videre skal disse subjektposisjonene undersøkes.

Grupper og identiteter skapt gjennom subjektposisjoner

Mennesker fra majoriteten og mennesker fra etniske minoriteter tilbys gjennom tekstene ulike posisjoner. Her drøftes i hvor stor grad subjektposisjonene, det vil si de rollene individer og grupper tilbys gjennom teksten, åpner for aktive og passive subjekter og for selvtilskrevet og tilskrevet identitet.

Identitet er en følelse av å være unik samtidig som det er en følelse av tilhørighet til en gruppe. Identitet er derfor relasjonell. Knudsen¹⁷³ snakker om to måter identitet er konstruert på. Det handler om hvordan en definerer seg selv; selvtilskrevet identitet, og hvordan en blir definert og forstått av andre; tilskrevet identitet. Tilskrevet og selvtilskrevet identitet kan komme i konflikt. I forbindelse med formidlingen i den pakistanske leiligheten handler representasjonsspørsmålet om hvor mye innflytelse grupper som presenteres i utstillingene har over hvordan de blir framstilt og i hvor stor grad identitetskategoriene som brukes i utstillingen samsvarer med gruppenes selvforståelse. Ordvalg og formelle egenskaper i teksten forstås i denne sammenhengen som utgangspunkt for konstruksjonen av sosiale relasjoner mellom deltakerne i teksten og i interaksjonen.¹⁷⁴

Avstanden mellom produsent og tolker er karakteristisk for mediatekster. Journalister skriver for et massepublikum som de ikke har noe nært forhold til. Også i museer finner vi denne avstanden mellom tekstprodusent og leser. Tekstprodusenten forestiller seg en *ideell leser* med bestemte erfaringer og meninger som hun relaterer teksten til. Når en tekstforfatter skriver, har hun tanker om hvordan leseren vil oppfatte budskapet. I utstillingstekstene handler dette om hvilken informasjon museet mener leseren trenger for at teksten skal være meningsfull. I disse antakelsene finner en forstillingene om hvem publikum er.

¹⁷³ Akman 1995, 48

¹⁷⁴ Fairclough 2001, 97

Leseren må forhandle en relasjon med det ideelle subjektet.¹⁷⁵ Antakelsene som ligger under tekstlige utsagn kan fungere ideologisk gjennom at tekstprodusenter fremstiller ting de ønsker at leseren skal akseptere som leserens erfaringer.¹⁷⁶

Forestillingene om en ideell leser kan belyses med den tidligere anvendte setningen: "Hvordan ser det så ut hjemme hos en pakistansk innvandrerfamilie, og hva er forskjellig fra et vanlig norsk hjem?".¹⁷⁷ Her oppfordres leseren til å sammenligne et norsk hjem og et innvandrerhjem. Museet antar at leseren har erfaringer med *et vanlig norsk hjem* og at pakistanske leiligheter representerer noe ukjent. En majoritetsnorsk leser vil passe inn i denne antakelsen, mens en leser som mangler erfaringer med *vanlige norske hjem*, men kjenner pakistanske leiligheter, ikke samsvarer med tekstens forventinger til leseren.

Antakelsen om at publikum er majoritetsnorske antydes også i uttalelsen om at den pakistanske leiligheten skal "gi museumsbesøkeren innblikk i miljøer som ellers ikke er så lett tilgjengelige".¹⁷⁸ Om museumsbesøkeren er en pakistaner, ville hun eller han naturligvis hatt god tilgang til pakistanske leiligheter, mest innlysende til sitt eget bosted. Teksten opprettholder et ekskluderende *oss* gjennom en underliggende antakelse om at publikum er majoritetsnorsk.

Utsagnet fremhever også en antakelse om at det er liten kontakt mellom majoritets- og minoritetsbefolkninger i Norge. Det skapes en avstand mellom majoritets- og minoritetsbefolkninger som blir naturliggjort ved å være en implisitt forutsetning for poengene i teksten. Minoritetene plasseres dermed i større avstand fra nodalpunktet *oss* enn majoriteten.

I en artikkel blir denne antakelsen nyansert når det understrekes at et av formålene med den pakistanske leiligheten er å skape en,

"mulighet for museets store og mangfoldige publikum til å komme innenfor døren til et pakistansk hjem i Norge, og se hvordan det ser ut der. Det er det ikke mange blant publikum som har hatt anledning til før".¹⁷⁹

Mennesker med ulike etniske bakgrunner kan ha hyppige kontakter i det offentlige rom, men det private hjemmet er gjerne et lukket territorium for mennesker utenfor egen etnisk

¹⁷⁵ Fairclough 2001, 41

¹⁷⁶ Fairclough 2001, 127f

¹⁷⁷ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁷⁸ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁷⁹ Pareli 2004, 48

gruppe. Denne nyanseringen er ikke til stede i teksten fra hjemmesiden til museet, og den alminneliggjør derfor forestillingen om liten kontakt mellom mennesker med ulik etnisk bakgrunn.

Majoritetsbefolkningens rolle som besøkende uttrykkes også eksplisitt:

”Noe av det et norsk museumspublikum vil finne mest særegent og interessant i en pakistansk hjemutstilling, er innslag som gjelder religiøs praksis”.¹⁸⁰

Her henvender museet seg direkte til et majoritetsnorsk publikum og meddeler hva de forstår som særegent og interessant. Museet antar at den religiøse praksisen som presenteres i leiligheten skiller seg fra publikums oppfatning av hva som er vanlig praksis. Majoritetens antatte oppfatning av det normale blir målestokk også for minoritetene og publikum blir fremstilt som en homogen gruppe med felles oppfatninger av hva som er annerledes og fremmed. Mennesker som ikke deler disse referanserammene ekskluderes fra subjektposisjonen *publikum* og defineres utenfor publikumsfellesskapet og dermed utenfor en mangfoldig og inkluderende *oss*-kategori.

Majoritetens rolle som publikum utdypes videre:

”Også nordmenns smak varierer, som vi alle vet, og mens en funkisorientert tilskuer kanskje vil betegne innvandrerleiligheten som overlesset, vil den plysj- og prismeorienterte trolig føle seg mer hjemme i pakistanerens dype velursofa enn i stålrørstolen hos en norsk minimalist”.¹⁸¹

I dette utdraget skaper teksten en relasjon mellom publikum og museet. Innskytelsen, ”som vi alle vet” henviser til et *vi* som tar det som en selvfølge at nordmenns smak varierer. Museet befinner seg innenfor denne gruppen sammen med andre som deler museets erkjennelse. Å kunne ta mye for gitt er et viktig tegn på å høre til i en gruppe. Gruppeidentiteter bygger på en felles oppfatning av hva som er innlysende og naturlig eller for å bruke et diskursteoretisk begrep; hva som er *common sense*.¹⁸² Kollektive *common sense* antakelser kan etablere solidaritetsforhold mellom medlemmer i en gruppe. Ved å fremstille nordmenns smaksvariasjon som *common sense*, framstilles erkjennelsen som udiskutabel og selvfølgelig. Kunnskap om at norske stiler varierer er selvfølgeliggjort, mens ulike pakistanske stiler ikke nevnes. Dette bidrar til å skape et *oss* med felles

¹⁸⁰ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁸¹ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁸² Fairclough 2001, 70

referanserammer og et mangfold av stiler og et *de* med andre erfaringer uten mangfold innad.

I sitatet over er majoriteten betegnet som *nordmann* og minoriteten representert gjennom begrepet *pakistaner*. Innenfor disse kategoriene tilbys majoriteten en ekspertrolle som gjør at de kan definere og vurdere den pakistanske leiligheten. De kan beskrive og vurdere leiligheten med merkelappene "overlesset" og "hjemmekoselig". Begrepet "overlesset" har negative konnotasjoner og er derfor også en negativ evaluering av leilighetens utseende. Leiligheten blir tilskrevet en identitet av de norske ekspertene. Målestokken for hva som er fint bestemmes av en annen gruppes oppfatninger enn den gruppen som representeres. Teksten åpner ikke for en selvtilskrevet karakteristikkk av den pakistanske leilighetens stil i og med at det er majoritetsbefolkningen som har fått rollen som publikummere.

Majoriteten tilbys videre rollen som funksorienterte, plysj- og prismeorienterte og minimalister, mens pakistanerne kun tilbys rollen som innvandrere. Nordmenns subjektposisjoner er sammensatte og nyanserte, mens pakistanere er låst til en kategori. Pakistansk stil fremstår som en stil uten ulike underretninger. Stilen i pakistanske hjem er knyttet til nasjonalitet, mens stilen i norske hjem knyttes til interiørstilistiske underretninger.

Utstillingstekstene henvender seg til et publikum som deler de samme erfaringene som de ansatte ved museet. I tekstene antas det også at leseren har bestemte oppfatninger om pakistanske skikker;

"Å ta av seg skoene er alminnelig høflighet i pakistanske hjem i Norge, for det er vanlig med heldekkende tepper, ofte med andre tepper oppå. Men noe religiøst påbud er det ikke. Bare i moskéer er det krav om å ta av seg skoene".¹⁸³

Utstillingstekstene ble diskutert med noen pakistanere før åpningen av utstillingen. De påpekte en brist i innholdet. I tekstene ble det nemlig antatt at å ta av seg på bena var en religiøs skikk. Pakistanerne avviste dette og forklarte at det er en praktisk sedvane på grunn av heldekkende tepper.¹⁸⁴ Museet endret derfor utstillingsteksten og presiserte at praksisen grunner i praktiske og ikke i religiøse motiv. I utstillingstekstene, slik de er i dag, presiserer museet at praksisen ikke er religiøs. De konstruerer med andre ord en ideell leser som deler forestillingen om at det er en religiøs skikk å ta av seg på bena.

¹⁸³ Utstillingstekster til den pakistanske leilighet

¹⁸⁴ Pareli intervju 2008

Tekstforfattere kan skape et fellesskap mellom seg og leseren ved å si hva leseren allerede tenker. Det kan virke tilfredsstillende på leseren å være i stand til å se konklusjonene på forhånd og få bekreftet dem gjennom teksten. En slik tilhørighet til en eksklusiv gruppe som tenker likt tekstforfatteren, kan ha en identitetsskapende funksjon. Leserens styrkes i sin oppfatning av å høre til dem som tenker riktig.¹⁸⁵ De publikummerne som deler museets antakelser om at det er snakk om et religiøst påbud, får bekreftet at en slik antakelse er berettiget og akseptert.

Vi har sett at den ideelle leser antas å ha kunnskap om ulike innredningsstiler. I det følgende sitatet antar museet at leseren verken vet hva Kabaen er eller at en muslim skal be fem ganger til dagen.

”Veggteppet i stua viser den store moskéen i Mekka med Kabaen, helligdommen som alle muslimer skal vende seg mot når de ber. En muslim skal be fem ganger til dagen, til bestemte tider”.¹⁸⁶

Dette understreker også at den ideelle leseren ligger nærmere opp til en majoritetsnorsk persons erfaringer enn en minoritet persons erfaringer. Forhåndskunnskapene og -erfaringene som kreves for at teksten skal være relevant korresponderer i større grad med majoritetens erfaringer. Om erfaringene og kunnskapene til leseren avviker fra den ideelle leseren, ekskluderes hun fra deltakelse i en felles meningskontekst. Museets skaper et eksklusivt fellesskap mellom forfatter og de blant publikum som deler deres erfaringer.

Siden pakistanere selv ikke inkluderes i oppfatningen av hvem publikum er, er pakistaneres subjektposisjon begrenset til å være passive betraktede uten mulighet til selvtilskrevet identifikasjon. De får sin identitet tilskrevet av museet og av publikum. Majoritetsbefolkningen blir i diskursen tildelt en posisjon som eksperter og får en aktiv rolle i interaksjonen og mulighet til å tilskrive leiligheten og beboerne karakteristikk.

Nodalpunktet *det normale*

Nodalpunktet *det normale* er nært knyttet til nodalpunktet *oss*. *Det normale* innbefatter det som oppfattes som alminnelig eller vanlig. Dess lenger fra nodalpunktet dess mindre

¹⁸⁵ Gjerstad 2003, 209

¹⁸⁶ Utstillingstekster til den pakistanske leilighet

normalt er fenomenet fremstilt. Nodalpunktet symboliserer ikke bare hva som fremstilles og forstås som normalt, men også hvem det er som definerer det normale. Det vil si i hvor stor grad det er snakk om tilskrevet eller selvtilskrevet normalitet. Norsk Folkemuseums visjon om å utvide meningsinnholdet i *normal*-begrepet handler om å presentere praksiser, oppfatninger, levemåter og holdninger som før ansås som unormale som *normale*. I denne utvidelsen av normalitetsbegrepet kan minoriteter inkluderes i storsamfunnets fellesskap uten å måtte bli lik majoriteten. *Normal* betyr i denne sammenheng det aksepterte, godtatte og inkluderte og må ikke forveksles med det likeartede.

Begrepet *norsk* er svært sentralt ved Norsk Folkemuseum. Ikke bare ligger denne viktigheten i navnet på institusjonen, men også, som tidligere vist, i deres formålsparagraf og visjoner. På den ene siden forstår museet navnet *Norsk Folkemuseum* som en utfordring for inkludering. Museets har en majoritetsfavoriserende fortid der minoriteter i samfunnet ikke fikk innpass. Denne fortiden kan være en utfordring for inkludering av nye grupper. "Mindre utfordrende blir det ikke når museet har det krevende navnet Norsk Folkemuseum, med den klare målsettingen om å avspeile det norske folk".¹⁸⁷ Men idet museet skaper en relasjon mellom begrepene *norsk* og *normal* fremstår navnet på institusjonen som et fortrinn for inkludering. *Norsk* kan brukes konstruktivt i en utvidelse av normalitetsdiskursen:

"[Mennesker] med innvandrerbakgrunn setter utrolig stor pris på at det er Norsk Folkemuseum som gjør dette, altså at det er det norske perspektivet som er det viktige [...]. Det har jo vært noe som vi kanskje ikke tenkte over; at akkurat det integreringsperspektivet som ligger i Norsk Folkemuseum har vært særlig viktig".¹⁸⁸

Diskursanalytisk forstås disse utsagnene som en oppfatning om at navnet til museet kan brukes som redskap til å normalisere det flerkulturelle. Museet har gjennom historien inkludert nye grupper som dermed institusjonelt har blitt anerkjent som norske. *Norsk* brukes i en slik sammenheng i betydningen anerkjent og er nært knyttet til ideen om det normale.

Nodalpunktet *normal* skapes for det første direkte gjennom å omtale interiør, praksiser, levemåter og lignende som vanlige eller normale, som vist tidligere i oppgaven;

¹⁸⁷ Boe 2004, 144

¹⁸⁸ Boe intervju 2006

”En slik bosituasjon var som kjent *vanlig* også i norske miljøer for bare et par generasjoner siden, men den ville være temmelig *uvanlig* i dag”.¹⁸⁹ [min kursiv]

Normalkonstruksjoner skapes også indirekte gjennom negasjon. På hjemmesiden til Norsk Folkemuseum står det at muslimske hjem ”mangler billedkunst av europeisk type”, fordi det er et historisk forbud mot å avbilde levende vesener. ”Til gjengjeld har den islamske verden utviklet et høyt nivå i geometrisk preget ornamentikk [og] [...] kaligrafi”.¹⁹⁰ Å si at muslimske hjem *mangler* billedkunst av europeisk type, markerer at det å ha billedkunst av europeisk type er det normale. Mangel på dette blir dermed framstilt som et avvik og forsterker forestillinger om avstand.

Norge beskrives videre som et ikke-islamisk samfunn:

”Hvordan den enkelte forholder seg til de ulike reglene avhenger ikke bare av religiøs overbevisning, men også av de praktiske mulighetene i et ikke-Islamsk samfunn som det norske”.¹⁹¹

Her konstrueres en uoverensstemmelse mellom et ikke-muslimsk samfunn og en muslimsk befolkning som gjør muslimer til fremmedelementer i samfunnet. I normalkonstruksjonene av det norske samfunnet plasseres muslimer i avstand fra nodalpunktet *det normale*, som i dette tilfellet er definert i negasjon til det islamske.

Museet presiserer ikke hva de mener med billedkunst av europeisk type og et ikke-muslimsk samfunn. Det normale presiseres ikke, men er underforstått i tekstene. Å bruke *de andre* som et motbilde i konstruksjonen av forestillingen om det normale, bidrar til en ytterligere definering av *oss* som en kjent, normal og homogen gruppe. Ideen om noe typisk norsk grunner i tanken på det motsatte og målestokken for hva som er normalt og hva som er avvik bygger fremdeles på majoritetsbefolkningens verdier og kultur.

I kontrast til nodalpunktet *det normale* som fungerer som norm i tekstene, skapes det også en normalitet innenfor den gruppen som leiligheten skal representere:

”En annen sak er at man bør unngå eksempler som er svært utypiske for den gruppen man vil illustrere, for eksempel ved at de har en svært usedvanlig eller eksentrisk smak”.¹⁹²

”Vanlig er det også at hedersplassen i stua har et veggteppe eller trykk som viser Kabaen eller moskeen i Mekka”.¹⁹³

¹⁸⁹ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁹⁰ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁹¹ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁹² Norsk Folkemuseums hjemmeside

”Det er vanlig å videofilme ved familiebegivenheter slik som brylluper, og videomaskinen er en viktig del av inventaret.”¹⁹⁴

”[...] familien selv på flere måter er ganske typisk for pakistanske innvandrere i Norge”¹⁹⁵

”En slik bosituasjon har vært typisk for de mange pakistanske og andre innvandrere som siden syttitallet har bosatt seg i indre by øst i Oslo”.¹⁹⁶

Gjennom begrepene *vanlig*, *typisk*, *usedvanlig* og *utypisk* dannes en normalitet innenfor minoritetsgruppen. Det er en normalitet som avviker fra nodalpunktet *det normale* fordi den forbeholdes minoriteten. Det blir derfor en slags avvikende normalitet som bidrar til en generalisering og homogenisering av gruppen.

Den avvikende normaliteten konstrueres også gjennom gap-filling:

”Selve leiligheten med rommenes størrelse og planløsning, setter grenser for hvordan man kan innrette seg. En liten leilighet passer dårlig for skikken med at menn og kvinner skal være adskilt, eller for at flere generasjoner kan bo sammen. Mange innvandrere flytter derfor ut av sentrum, til drabantbyer med større leiligheter eller hus”¹⁹⁷.

Leseren får vite at leiligheten er liten og at det skaper problemer for å opprettholde en skikk der menn og kvinner skal være atskilt og der flere generasjoner skal bo sammen. For at dette skal gi mening, må leseren gå ut fra at familien som bor her ønsker at menn og kvinner skal være atskilt og at flere generasjoner skal bo sammen. Videre sier teksten at *innvandrere* løser problemet med å flytte til drabantbyer der leilighetene og husene er større. Her må leseren slutte at mennesker som kan plasseres i kategorien *innvandrere* ønsker kjønnsatskillelse og generasjonshjem. Ordet *derfor* skaper en tekstlig forbindelse mellom skikken og *innvandrere*. For at dette *derfor* skal gi mening forutsettes det at innvandrere ønsker en slik adskillelse.

Sammenhengen mellom innvandrere som gruppe og ønsket om praksis med kjønns skiller i hjemmet, blir naturalisert når forbindelsen ikke uttales eksplisitt. Det indikeres at sammenhengene er så naturlige at en nærmere presisering ikke er nødvendig. Handlings- og meningsrommet til innvandrere blir begrenset ved at hele gruppen mennesker antas å ha det samme ønsket om kjønnsdelt praksis.

¹⁹³ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁹⁴ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁹⁵ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁹⁶ Norsk Folkemuseums hjemmeside

¹⁹⁷ Utstillingstekster til den pakistanske leilighet

Nodalpunktet *det normale* fungerer i tekstene til den pakistanske leiligheten ikke som en utvidet normalitet som sørger for at mangfold normaliseres, men som to sidestilte normaliteter som er gjeldende innenfor henholdsvis majoriteten og minoritetene i samfunnet.

Oppsummering

Dette kapitlet har undersøkt hvordan museet skaper en anvendt mangfoldsdiskurs gjennom tekstlige kjennetegn i utstillingstekstene og hjemmesiden. Den anvendte mangfoldsdiskursen er diskutert i forhold til den strategiske diskursen om *mangfoldsmuseet*.

Nodalpunktene *oss* og *det normale* har blitt analysert gjennom bestemte lingvistiske trekk som synonymer, antonymer, begreper og kategorier og gjennom tekstlige strategier som gap-filling og negasjon.

I bruken av begrepene pakistansk, muslimsk og innvandrere som synonymer fremstår gruppene den pakistanske leiligheten representerer som én homogen gruppe. Generaliseringen gjør at kategoriene blir lukkede og statiske og at gruppen plasseres i avstand fra nodalpunktet *oss*. Synonymene konstrueres ved at begrepene brukes om hverandre og ved gap-filling. Befolkningen i Norge deles videre i to grupper; majoritet og minoritet, som fungerer som antonymer. Disse kategoriene er også lite fleksible. Når det gjelder hvilke subjektposisjoner de to gruppene tildeles, tyder de tekstlige kjennetegnene på at rollen som publikum forbeholdes majoriteten. Det antas et felles utgangspunkt for publikum og museet og i den grad besøkeren inviteres til egne tolkninger, er det for å definere leiligheten ut fra majoritetsnorske smaks- og stiloppfatninger. Innenfor kategorien majoritetsnorsk finnes nyanseringer og variasjon i smak, mens pakistanere ikke presenteres med et tilsvarende mangfold.

Diskursen om *det normale* manifesterer seg gjennom negasjon og framstilles indirekte gjennom presentasjoner av avviket. Eksempler på dette er utsagn som at leiligheten mangler billedkunst av europeisk type og at det norske samfunnet er ikke-islamisk. Gap-filling er en annen strategi som normaliserer stereotypier og forestillingen om noe *normalt*.

Ansatte ved Norsk Folkemuseum mener navnet på institusjonen kan ha et inkluderende potensial nettopp i den normaldefineringen museet symboliserer.

Den tekstlige analysen av den pakistanske leiligheten har vært deskriptiv og funnene vil i de følgende to kapitlene kontekstualiseres og tolkes tettere opp til teori og sammenheng.

5; den pakistanske leiligheten i kontekst

Mangfoldsforståelsen som kommer til uttrykk gjennom den pakistanske leiligheten, har til

Bilde 7; OBOS-gården

nå blitt undersøkt alene gjennom tekstlige analyser. De tekstuelle kjennetegnene fra forrige kapittel eksisterer derimot ikke isolert. Tekstene opptrer blant annet i relasjon til selve utstillingen av den pakistanske leiligheten, til andre utstillinger, til museumsinstitusjonen og til samfunnet. På den måten fungerer tekstene dialogisk og må undersøkes i kontekst.¹⁹⁸ I dette kapitlet skal funnene fra forrige kapittel sees i forhold til sammenhengen de står i, det vil si diskurstyper og –praksiser. Videre undersøkes forståelsen av mangfold og mangfoldsinkludering som *ligger bak* den pakistanske leiligheten og oppfatninger av mangfold og

mangfoldsinkludering som *skapes* gjennom den pakistanske leiligheten. Fairclough¹⁹⁹ forstår sammenhengen mellom tekst og ideologi på denne måten. Tekstlige egenskaper oppfattes som markører²⁰⁰ for en underliggende ideologi. I museumssammenheng kan tekster og utstillinger leses som markører for museets bakenforliggende forståelse av mangfold. I følge Fairclough kan prosessen også virke andre veien. Markørene kan bidra til å skape, utfordre eller opprettholde ideologier. Denne tosidige funksjonen gir utstillingstekstene og utstillingen en rolle både som vitnesbyrd om en tenkemåte og som utgangspunkt for dannelsen av nye forestillinger.

¹⁹⁸ Fairclough 2001, 127f

¹⁹⁹ Fairclough 2001, 20

²⁰⁰ Fairclough bruker begrepet *cues*

For å gripe utstillingens tosidige funksjon skal tekstene og utstillingen undersøkes i ulike kontekster; i *fysisk og intertekstuell* kontekst av OBOS leilighetsgård og friluftsmuseet, i en teoretisk akademisk kontekst av etnisitets-, migrasjons- og stedsforskning og i sjangerkontekst som en bestemt type formidling og representasjon. Institusjons- og samfunnskontekst drøftes i neste kapittel. Konteksten kan bekrefte, modifisere, utdype eller avkrefte hypotesene fra forrige kapittel.

Den pakistanske leiligheten i fysisk kontekst

I sin fysiske kontekst er den pakistanske leiligheten del av leilighetskomplekset OBOS-gården og OBOS-gården del av Norsk Folkemuseum.

På hjemmesiden til museet presenteres OBOS-gården slik:

”I syv leiligheter vil vi vise både borgerlig hjemkultur og arbeidsfolks boskikker, de moderne strømningene som kom til å prege levemåte og innredningsstil, og innføring av ny teknologi i hjemmet. Vi vil også vise endringer i familiestruktur

og i etniske og kulturelle sammensetninger. I disse leilighetene vil vi gjenskape rammene rundt dagliglivet og gi et innblikk i hvordan hverdagen artet seg i det som nå har blitt forrige århundre. Vi ønsker vise et hus, innbo, husgeråd, men i like stor grad skape en mulighet til å møte mennesker fra den nære fortiden”.²⁰¹

Konteksten den pakistanske leiligheten plasseres i her er ikke begrenset til et etnisk mangfold. Mangfoldet dreier seg om flere ulike aspekter som levemåte, innredningsstil, teknologi og familiestruktur, i tillegg til etnisitet. Den etniske betoningen i tekstanalysekapittelet modifiseres i den fysiske konteksten av OBOS-gården.

På informasjonsplakaten i hovedinngangen til bygården presenteres de syv leilighetene i kronologisk rekkefølge under overskriften *Bolighistoriske innredninger*. Den eldste leiligheten er *Et dukkehjem* fra 1879 og den nyeste er *Et pakistansk hjem i Norge* fra 2002. Her er leilighetene først og fremst representasjoner av innredninger fra bestemte tidsrom.

Bilde 8; Informasjonsplakat OBOS-gården

²⁰¹ Norsk Folkemuseums hjemmeside

Den pakistanske leiligheten fungerer i denne sammenhengen ikke som en representasjon av innvandrere, pakistanere eller muslimer, slik det kom fram i tekstanalysen, men en representasjon av innredningsstiler i Norge. Dette kan sees som en mangfoldsstrategi idet leiligheten kan forstås som en bestrebelse mot å vise mangfold snarere enn et ønske om å vise en innredningsstil som flest mulig innbyggere i Norge deler i 2002.

OBOS leilighetskompleks forteller som helhet blant annet om klasseforskjeller og nasjonalfølelse i 1905, om sosialdemokrati og modernisering i 1960 og om etnisk mangfold i 2002 og kan leses som et manifest på mangfold i tid, etnisitet, stil, politisk interesse, klasse og yrke. Både i introduksjonen på hjemmesiden og på informasjonsplakaten opererer museet med et utvidet mangfoldsbegrep som omfatter mange ulike forhold og der etnisk mangfold er et aspekt i mangfoldsbegrepet.

Gjennom hele museets historie har hjemmet vært en betydelig utstillingsform. Når en pakistansk utstilling også skapes i et slikt uttrykk, fremstår den pakistanske boligen som en integrert del av institusjonen nettopp i kraft av også å være et hjem. Det pakistanske blir dermed ikke noe ekstraordinært, men får den samme uttrykksformen som resten av utstillingene.

Hjemmet er en privat sfære og forbindes med nære relasjoner. I mange kulturer er det å inviteres hjem til noen et tegn på tillitt, nærhet og vennskap. Hjemmet er også en arena der familier viderefører kulturelle praksiser til barn og på den måten skaper kontinuitet mellom fortid, samtid og framtid. Som symbol på tilhørighet får hjemmet en spesiell betydning i utstillingen av den pakistanske leiligheten. De imaginære beboerne har forlatt et tidligere hjemland og skapt et nytt hjem i Norge. At det nettopp er hjemmet som er valgt som kontekst i denne utstillingen understreker tilhørigheten disse menneskene har til Norge. Publikum inviteres inn i en privat sfære. Pakistanerne åpner sitt hjem for publikum og denne tillitserklæringen kan leses som en invitasjon til møter mellom mennesker med ulik bakgrunn. I denne konteksten kan den pakistanske leiligheten bidra til å promotere forståelse og toleranse for variasjon i levemåter. Hjem-konteksten kan også understreke at leiligheten er en presentasjon av én familie og ikke er gjeldende for en stor gruppe slik tekstanalysen indikerte.

Hjem-konteksten kan være en tillitvekkende og trygg inngangsport til aksept for annerledeshet og konteksten kan på den måten fungere som en motvekt til den overfokuseringen annerledeshet får i andre diskurser, blant annet i media.

Ved de tre museumsinstitusjonene jeg har foretatt intervjuer²⁰² ser det ut til å være et felles ønske om at museene skal være en alternativ stemme til en mangfoldsdiskurs i media.

Ved Interkulturelt Museum uttrykker de seg slik:

”Det er jo veldig stor uvitenhet og mange myter om innvandrere, om kriminalitet om antall innvandrere. Sier du ordet innvandrer kommer det et ras av forestillinger om arbeidsledighet, mange barn, trangboddhet og elendighet. Vi forsøker å si at dette er ikke virkeligheten. Noen ganger kaller vi det virkelighetsorientering det vi holder på med”.²⁰³

”Så sier vi at kongen vår er en innvandrer, eller i alle fall en etterkommer, for å nyansere og bryte opp dette bildet om at en innvandrer er ikke nødvendigvis slik avisene og media og de forestillingene vi fort får”.²⁰⁴

Museet får en oppgave i å rette opp i misforståelser og vrangforestillinger fra media, der en finner en,

”overfokusering på kriminalitet, elendighet og problematikk. Veldig mye problematisering og lite fokus på positive konstruktive ting”.²⁰⁵

Ved Norsk Folkemuseum er det også et utpreget ønske om å nyansere forståelsen av minoriteter og balansere medias ensidige fokus.²⁰⁶ Den pakistanske leiligheten kan leses inn i en slik sammenheng. Den plasseres ikke i en kontekst av kontroversielle problemstillinger slik som tvangsekteskap, vold og kriminalitet, men bruker hjemmet som innfallsvinkel. Slik inviteres publikum inn i en privat sfære som gjerne assosieres med noe trygt, kjent og nært og museet skaper dermed en trygg ramme for møtet. Publikummere, uansett etnisk bakgrunn kan relatere sine erfaringer til et hjem.

Media fokuserer gjerne på det uvanlige eller det spektakulære, altså bruddet med det vanlige.²⁰⁷ Det som oppfattes som normalt får ikke omtale, mens avvikene har nyhetsverdi. Utvelgelseskriteriene ved Norsk Folkemuseum bygger snarere på hva som er normalt. Som tidligere nevnt, ønsket museet å konstruere en *typisk* pakistansk leilighet og ved å bruke et

²⁰² Norsk Folkemuseum, Etnografisk Samling, Kulturhistorisk Museum i Oslo og Interkulturelt Museum

²⁰³ Einarsen intervju 2006

²⁰⁴ Einarsen intervju 2006

²⁰⁵ Møller intervju 2006

²⁰⁶ Pareli 2004, 61

²⁰⁷ Tvedt 1999, 119

hjem som innfalsvinkel understreker de nettopp det alminnelige i framstillingen. I denne konteksten gir museet begrepene innvandrere, muslim og pakistaner et meningsinnhold som ligger nærmere opp til nodalpunktet *oss* som jeg diskuterte i tekstanalysekapittelet og som nyanserer medias mangfoldsdiskurs. Museet plasserer de gruppene som representeres i den pakistanske leiligheten i en ny diskurs heller enn å reprodusere meningsinnholdet i mediadiskursen.

Innholdet i tekstene er likevel konsentrert rundt noen temaer som også er frekvente i media slik som kjønnsatskillelse og religiøse plikter. Dette kan være uttrykk for en påvirkning fra mediadiskurser. Bruken av begrepet *innvandrere* i den pakistanske leiligheten kan videre kaste lys på en mulig påvirkning fra mediadiskurser i tekstene. Den pakistanske leiligheten blir kalt *innvandrereleilighet* uten at vi får vite hva museet legger i begrepet innvandrere. Begrepet blir også brukt i sammenhenger der migrasjonsaspektet ikke er relevant, som vist i forbindelse med smak og religion. Ved å utelate en slik presisering samtidig som de knytter begrepet til pakistanere og muslimer i Norge, legitimerer museet et meningsinnhold som overskrider det konkrete innholdet i ordet; en som har vandret inn i landet.

Den vide definisjonen og omfattende bruken av begrepet i utstillingstekstene, samt den manglende differensiering mellom begrepene innvandrere, muslim og pakistaner, kan bidra til å forsterke etniske skillelinjer i samfunnet. Hvem som begrepsmessig faller inn under kategorien *innvandrere* kan tenkes å ha samfunnsmessige og sosiale konsekvenser. Vitenskapelige begreper overtas gjerne av makthaverne og media og som vitenskapelig institusjon kan museet gi legitimitet til hverdagsbegreper.²⁰⁸ Dette fører med seg et vesentlig ansvar for hvordan begreper brukes. I formidlingssituasjonen befinner museene seg nettopp i et skjæringspunkt mellom det vitenskapelige og det hverdagslige. Kunnskapen som formidles er basert på vitenskapelige undersøkelser, mens formidlingen skal kommunisere med et bredt ikke-akademisk publikum. I transformasjonsprosessen fra det komplekse til det lettfattelige kan det se ut til at museet tenderer mot å bekrefte en hverdagsbruk av *innvandrere*-begrepet. Dette må sees som uttrykk for mediadiskursens påvirkning på mangfoldsdiskursen i museene heller enn en intendert strategi fra museets side. Eksempelet kan tyde på at en utvidet forståelse av innvandrerebegrepet har fått en vesentlig rolle i mangfoldsdiskursen generelt. Bruken av begrepet i sammenhenger der

²⁰⁸ Mulinari i Lundstedt 2002, 45

migrasjonsapektet ikke er relevant kan indikere en *common sense* antakelse om en naturlig sammenheng mellom innvandrerbegrepet og mangfold.

Selve utstillingen av den pakistanske leiligheten er en ny stemme i mangfoldsdiskursen, mens tekstene i større grad skriver seg inn i tendenser fra mediadiskursen når det gjelder store sekkebegreper som *innvandrere* og *muslimer* og temaer som kjønnsatskillelse og religiøse plikter.

Den pakistanske leiligheten i intertekstuell kontekst

En analyse av intertekstuell kontekst kan utdype indikasjonene om et utvidet mangfoldsbegrep i den fysiske konteksten av OBOS-gården og hjemmet. Intertekstuell kontekst viser i denne sammenheng til relasjonen mellom tekstene knyttet til de ulike leilighetene i OBOS-gården. Den pakistanske leiligheten skal sammenlignes med leilighetene *Vaskekona Gunda Eriksens leilighet – 1950* og *Ein norsk heim i ei ny tid – 1905*, som i likhet med den pakistanske leiligheten presenteres med utfyllende tekster på museets hjemmeside.

I presentasjonen av Gundas leilighet får vi kjennskap til Gunda Eriksens yrke og klassestatus. Stilen i leiligheten er tidfestet til første halvdel av 1900-tallet og innredningen forklares med tilhørighet til arbeiderklassen, til tiden hun levde i, til hennes yrke, til funksjon og til hennes personlige smak. Teksten oppfordrer leseren til å se på de individuelle uttrykkene i leiligheten og på de sosiale behovene. Normer og holdninger i tiden blir satt opp mot subjektiv smak og behov.²⁰⁹

Til leiligheten *Ein norsk heim i ei ny tid* konstruerer museet en familie med politiske holdninger og kulturelle interesser. Familien sympatiserer med en av periodens kulturpolitiske retninger; nemlig bygde-Norges motkrefter mot sentralmakten. Deres klassesilhørighet er nyansert, de er "akademikere, men er ikke rike på gods og gull".²¹⁰ Individene blir personifisert med navn og alder, og vi får innblikk i familiebakgrunn,

²⁰⁹ Norsk Folkemuseums hjemmeside

²¹⁰ Norsk Folkemuseums hjemmeside

utdanning og yrke. Familien velger bevisst en av mange mulige innredningsstiler i tiden og innredningen avspeiler familiens politiske ståsted og klassetilhørighet. De er begeistret for den norske drakestilen, og for den hjemmetrivelige, lette og samtidig fargerike innredningsstilen. Forklaringer på innredning i denne leiligheten er i likhet med Gundas leilighet nyanserte og mangfoldige.

Bilde 9; Reol pakistansk leilighet

I tekstene knyttet til den pakistanske leiligheten hører vi verken om navn, yrke, utdanning, klasse, alder, eller tidspresiseringer utover årstallet i tittelen på leiligheten. Interiør og stil forklares med at familien er innvandrere, muslimer og pakistanere. Utstillingstekstene gir etnisitet prioritet over andre forklaringsmodeller og *pakistansk* blir en stil på lik linje med *arbeiderklassepreg*, *drakestil* og *borgerlig hjem* i de andre leilighetene. De imaginære individene som befolker de andre leilighetene tilhører mange ulike grupper i samfunnet og deres identiteter er sammensatte. De pakistanske beboerne blir plassert innenfor kategorier de ikke selv velger, mens individene i de to andre leilighetene også assosieres med grupper de mer aktivt har valgt å bli en del av. Å sympatisere med en politisk venstreside er langt mer selvdefinert og selvvalgt enn å være pakistaner eller innvandrer. I en slik representasjon forsvinner minoritetsindividene som selvstendige aktører som tar individuelle valg og har personlige meninger. De imaginære pakistanske individene blir gjennom tekstene anonyme og fremmede, til tross for at personlige uttrykk som portrettene i reolen i stua, viser at det er individer som bor der. Museet distanserer seg fra beboerne i den pakistanske leiligheten, i motsetning til hva de gjør i forhold til de andre. En slik anonymisering kan i følge Mathisen²¹¹ bidra til å understreke forestillinger om en homogenisert kultur der individene forsvinner til fordel for et fokus på gjenstandene som autentiske kulturelementer. Det essensialistisk kultursynet som indikeres her, blir likevel moderert gjennom at gjenstandene i den pakistanske leiligheten knyttes til handlende subjekter.

²¹¹ Mathisen 2004, 17

Den intertekstuelle konteksten leiligheten plasseres i skaper skillelinjer for annerledeshet. Den pakistanske leiligheten er i mindre grad enn de andre syv leilighetene i OBOS-gården plassert i en bred og kompleks kontekst. Menneskene som representeres i leiligheten blir dermed bærere av forskjellighet.

Den tilsynelatende fokuseringen på etnisitet som både den tekstlige og den komparative analysen vitner om, knytter mangfoldsbegrepet til etnisitetsbegrepet.

Den pakistanske leiligheten og etnisitet

Begrepet *etnisitet* ble først introdusert på 1960- og 70-tallet som en erstatning eller et tillegg til begreper som nasjon, folk, folkegruppe og rase, som var belastet med et essensialistisk kultursyn. Denne tiden var preget av mer stabilitet enn i dag, mener Akman,²¹² og etnisitetsbegrepet har derfor endret seg. I dag er møtene mellom mennesker hyppigere og mer varige enn før og muligens med større konsekvenser. Begrepene *etnisk gruppe* og *etnisitet* må derfor reflektere det prosessuelle og det konstant foranderlige. Det nye etnisitetsbegrepet er løsrevet fra den situasjonelle modellen i antropologien og sosiologien og definerer ikke etnisitet ut fra opprinnelighet.²¹³ "Det viktigste trekket ved etniske grupper er de egenskaper de tilskriver seg selv eller tilskrives av andre".²¹⁴ En etnisk gruppe er dermed et fellesskap av mennesker som oppfatter seg selv, eller blir oppfattet av andre som kulturelt like eller særpregede, mens etnisitet refererer til ulike aspekter ved relasjonene mellom to etniske grupper.²¹⁵ I henhold til et konstruktivistisk vitenskapssyn, forstås etnisitet som kulturelt konstruerte oppfatninger snarere enn naturgitte kategorier. Ytre kulturelle kjennetegn, som er mer eller mindre tilfeldige i forholdet til innholdet i kategoriene, blir markører for kategoriene.²¹⁶

I tekstene knyttet til den pakistanske leiligheten fremstår *innvandrere* i noen tilfeller som en enhetlig gruppe;

²¹² Akman 2001, 34

²¹³ Akman 2001, 35

²¹⁴ Akman 2001, 33

²¹⁵ Akman 2001, 32f

²¹⁶ Fuglerud 2001, 118

” [...] hele dagliglivet i et innvandrerhjem vil selvsagt preges av en slik blanding av medbrakte tradisjoner og tilpasninger til det nye”.²¹⁷

Bilde 10; Stue pakistansk leilighet

Dagliglivet i et *innvandrerhjem* preges av tilknytningen til et opprinnelsesland og et nytt land. Museet bruker generelle termer som *innvandrerhjem*, *medbrakte tradisjoner* og *det nye* i stedet for mer spesifikke termer som *pakistansk hjem*, *tradisjoner fra Pakistan* og *Norge*. Når informasjonen gis i generelle termer gjøres de gjeldende for en større gruppe. I stedet for å være en karakteristikk av pakistanske innvandrere, blir det en karakteristikk av innvandrere generelt og museet skaper et bilde av en angivelig innvandrergruppe som en homogen gruppe. Innvandrere antas å ha hjem med bestemte karaktertrekk som kan betegnes som

innvandrerhjem. Mangfoldsmuseets visjoner om presis begrepsbruk slår i dette tilfellet feil.

Innvandrergruppen antas videre å ha felles praksiser knyttet til filmer fra hjemlandet:

”[M]ange innvandrere bruker TV-apparatet mer til å se filmer fra hjemlandet på video enn til å se norske fjernsynsprogrammer”.²¹⁸

Sitatet under indikerer at gruppen videre antas å dele bestemte kulturelle kjennetegn:

”Det som hentes fra opprinnelseslandet er helst små og lette ting, for eksempel pynt og bilder, dessuten gardiner, duker og putetrekk. Når pakistanere er på ferie i hjemlandet får de gjerne sydd gardiner og sengetepper til leiligheten i Norge. Også pynteting til reolen eller bilder til veggen kjøpes der. Men slike ting kan også kjøpes i Norge, da gjerne i butikker som retter seg til innvandrere når det gjelder vareutvalg og smak”.²¹⁹

Innvandrere blir fremstilt som en gruppe med en egen smak som søker butikker med et spesielt vareutvalg. Teksten antyder at det finnes en *innvandrersmak*. Kategoriseringen opprettholder en avstand mellom majoritet og minoritet gjennom forestillingen om en majoritetsnorsk smak på den ene siden og en innvandrersmak på den andre. Sitatet under peker på det samme:

²¹⁷ Norsk Folkemuseums hjemmeside

²¹⁸ Norsk Folkemuseums hjemmeside

²¹⁹ Utstillingstekster til den pakistanske leilighet

”Enkelte møbler er likevel særpreget for innvandremiljøer. Dobbeltsengen her i leiligheten med forgylte lister, speil og innebygd radio og kassettspiller er kjøpt i en vanlig norsk møbelbutikk, men denne modellen selges nesten utelukkende til innvandrere”.²²⁰

Her fremstilles innvandrere som en gruppe med en særegen smak som ”nesten utelukkende” tiltaler dem, det vil si som skiller dem fra andre. Den står underforstått i kontrast til hva en *majoritetsnorsk* ville like.

Smak er kulturelt bestemt, og når innvandrere fremstilles som en gruppe med sammenfallende smak og felles referansepunkter for hva som er fint og stygt kan det tyde på at gruppen tilskrives egenskaper som etnisk gruppe. Fellestrekkene i smak, interesse og praksis kan ikke forklares med den ene faktoren innvandrere deler, nemlig erfaring med å forlate et hjemland og tilpasse seg et nytt land, men er snarere indikatorer for delt kultur eller delt etnisitet. Fordi markørene som brukes blir framstilt i kontrast til majoritetens angivelige kultur, skapes det avstand mellom disse.

Fokus på annerledeshet understrekes også ved at temaer som ikke har direkte relevans for utstillingen tas med.

”Et grunnleggende prinsipp for hjemmelivet i mange pakistanske familier (først og fremst i Pakistan, men tildels også i Norge) er praktiseringen av purdah. [...] I leiligheten i Wessels gate vil de imaginære beboerne ikke praktisere purdah, men prinsippet blir forklart og illustrert”.²²¹

Museet opplyser her om at de imaginære beboerne i den pakistanske leiligheten ikke praktiserer kjønnsatskillelse. Familien som fungerte som informanter i utforming av den pakistanske leiligheten har uttrykt at de verken praktiserer kjønnsatskillelse eller ønsket å praktisere det.²²² Til tross for dette velger altså museet å presentere skikken i tekstene.

Fuglerud²²³ mener det har foregått en gradvis dreining i diskursive meningsutvekslinger om forholdet mellom minoritet og majoritet. Dreining har gått fra en sosiologisk betraktningssmåte som legger vekt på diskriminering og rasisme, mot en sterkere fokusering på undertrykkelse og rettighetsbrudd *innen* minoritetene. Purdah eller kjønnsatskillelse vil av mange forstås som kvinneundertrykkende, og omtalen av denne praksisen i den pakistanske leiligheten kan tyde på at en slik diskursdreining også har nådd museene.

²²⁰ Utstillingstekster til den pakistanske leilighet

²²¹ Utstillingstekster til den pakistanske leilighet

²²² Pareli intervju 2008

²²³ Fuglerud og Hylland Eriksen 2007, 125

Eksempelet kan antyde at forskjell blir framhevet i mangfoldsinkluderingen. Dette sitatet kan også underbygge dette:

”[F]asten er et særpreget innslag i dagliglivet i muslimske familier, og en skikk som er fremmedartet for de fleste andre, og derfor viktig å kunne formidle i utstillingen”.²²⁴

Ramadan får relevans fordi praksisen skiller seg fra praksiser som de som ikke er muslimer er kjent med. Relevans defineres ut fra avvikene fra normalen.

Utstillingstekstene utmerker videre dobbeltsengen, moskébildet og bønnekalenderen på kjøleskapet på kjøkkenet til markører først og fremst for gruppene *pakistanere* og *muslimer*, men også for *innvandrere*. De gjenstandene som får oppmerksomhet i tekstene, er de som skiller seg fra et majoritetsnorsk hjem. Tekstene løfter fram det som for museet fremstår som fremmed. I likhet med gjenstandene, fungerer også temaene i tekstene som markører for forskjellighet.

Bilde 11; Kjøkken pakistansk leilighet

Et slikt fokus kan kalles *forskjellskommunikasjon*.²²⁵

Forskjellskommunikasjonen tar utgangspunkt i etniske kategorier og framhever forskjeller mellom disse. Å fremstille innvandrere som en etnisk gruppe kan dermed bidra til eksotifisering.²²⁶ I diskursen om *mangfoldsmuseet* uttalte museet et ønske om å bidra med ny kunnskap til befolkningen. I en slik kontekst kan det være meningsfullt å levere kunnskap som majoritetsbefolkningen mangler og framheve forskjellene. I visjonen om et mangfoldig oss har forskjellskommunikasjonen derimot en motsatt virkning idet minoriteter fremstilles som kategorisk annerledes.

Nyere kulturvitenskapelige perspektiver problematiserer andre identitetsskapende faktorer som klasse, kjønn og politisk overbevisning i tilnærmingen til minoritetsgrupper, og

²²⁴ Pareli 2004, 61

²²⁵ Lundberg, Malm og Ronström 2000, 31. Forfatterne bruker begrepet *skillnadskommunikation*

²²⁶ Mathisen 2004, 15. Mathisen viser hvordan et fokus på det helt spesielt samiske bidrar til en eksotifisering av samer

understreker at etnisitet som identitetsskapende faktor kun er relevant i visse situasjoner.²²⁷ Individuer kan være minoriteter i en sammenheng, men medlem av majoriteten i en annen. En nyansering av mangfolds- og minoritetsbegrepene står i motsetning til en forskjellskommuniserende tilnærming, og kan med Rekdals ord kalles *felleskapsdannende sammenligning*.²²⁸ Han peker på integreringspotensialet i å anvende kategorier og kontekster som kan understreke fellesskap og mangfold i tillegg til annerledeshet. Med overfokusering på etnisitet skapes markerte skiller mellom majoritet og minoritet og det fellesskapsdannende sammenligningsgrunnlaget reduseres. Temaene som tas opp i tekstene til den pakistanske leiligheten er temaer som utelukkende plasserer gruppen innenfor minoriteter i samfunnet. Etnisk minoritet blir framhevet som den primære kategorien og etniske minoriteter fremstilles som konstante minoriteter i det norske samfunnet.

Tendenser til etnofiksering og forskjellskommunikasjon kan også skrives inn i en større europeisk tendens. I intellektuelle og politiske debatter om kulturell variasjon knyttet til globalisering og innvandring, mener Fuglerud,²²⁹ at det gjerne mangler to sentrale dimensjoner. For det første ser han en tendens til at klasse blir satt i parentes i en utbredt iver etter å diskutere kulturforskjeller. Fremstillingen av det trange boarealet i den pakistanske leiligheten skriver seg inn i denne tendensen. Boarealet framstilles som utelukkende et kulturelt problem. Fordi boarealet ikke gjør det mulig å praktisere kjønnsadskillelse og generasjonsboliger, flytter innvandrere ut av byene til større hus og leiligheter. For det andre mener Fuglerud at sekkebetegnelsen *kulturforskjeller* brukes ukritisk. Som vist er den pakistanske leiligheten skrevet inn i en forskjellsdiskurs der avvikene fra en antatt majoritetskultur som framheves. Rammeverket for utstillingstekstene kan sies å være nettopp *kulturforskjeller*. Denne konteksten skaper avstand og tydelige skiller mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen, og reproducerer skillelinjer som de i visjonene om *mangfoldsmuseet* uttrykker at de ønsker å motvirke.

²²⁷ Lundstedt 2002, 46

²²⁸ Rekdal 1999, 39f

²²⁹ Fuglerud og Hylland Eriksen 2007, 111

Den pakistanske leiligheten, migrasjon og sted

Den tidligere forståelsen av etnisitet innebar en bestemt forståelse av migrasjon. Koblingen mellom kultur og territorium, førte til en forestilling om at bestemte levemåter er naturlig knyttet til geografiske områder. Migrasjon ble dermed behandlet som et skifte fra et sett av omgivelser til et annet og en assimilering inn i et nytt samfunn. Migrasjonsprosessen ble forstått som utviklingsfremmende ved at den som flyttet tok opp i seg nye ideer, menneskerettigheter, utdanning og i beste fall formidlet disse verdiene tilbake til sine primitive slektninger hjemme.²³⁰

Lundstedt²³¹ gir eksempler på hvordan etnologiske studier på 1980 og 90-tallet av innfødte og innvandrere i Sverige nettopp fremstilte kultur som noe stedbundet og at dette førte til at innvandrere framstod som en marginalisert gruppe uten naturlig tilhørighet noen steder. Tilknytning til to steder ble framstilt som problematisk.

I migrasjonsforskning i dag har derimot sammenhengen mellom etnisitet, kultur og sted blitt utfordret av et fokus på transnasjonale bånd.²³² En erkjenner at kulturer og samfunn ikke er lukkede kategorier og en er kritisk til sentrum-periferi-modeller der sentrum representerer framskrittet og periferien noe tilbakeliggende.

Ved Norsk Folkemuseum har sted vært en av de mest markerte rammene for representasjon. Også den pakistanske leiligheten plasseres i en utpreget stedlig kontekst. Utstillingstekstene knytter leiligheten til Tøyen der informantfamilien bor, til drabantbyer der de kan få større boliger og til Norge og Pakistan.

”Et innvandrers hjem i Norge vil oftest være preget av en blanding, der noen ting er hentet i landet der beboerne kommer fra, mens andre ting er kjøpt i Norge. Møbler og store ting er nesten alltid kjøpt her i landet.[...] Når pakistanere er på ferie i hjemlandet får de gjerne sydd nye gardiner og sengetepper til leiligheten i Norge”.²³³

Her understreker museet at migranternes opplevelse av sted gjerne innebærer en dualitet mellom *her* og *der*. Denne dualiteten i tilknytning til Pakistan og Norge framstilles verken som motsetningsfull eller problematisk, og Norsk Folkemuseum utfordrer dermed en forestilling om at tilknytning til to steder nødvendigvis er vanskelig. Videre viser museet at

²³⁰ Fuglerud (red.) 2004, 19f

²³¹ Lundstedt 2002, 33

²³² Fuglerud (red.) 2004, 16f

²³³ Utstillingstekster til den pakistanske leilighet

migrasjon ikke utelukkende handler om *innvandring*, men også om *utvandring*. Reisene mellom Pakistan og Norge og den kontinuerlige kontakten beboerne har til Pakistan utfordrer forestillinger om innvandring som et brudd med opprinnelseslandet. Museet nyanserer og utvider fenomenet innvandring med å vise til bevegelsen mellom landene og kryssing av grenser.

I likhet med migrasjonsforskningen, understreker postmoderne identitetsforskning fleksibiliteten og mangfoldet i menneskers identitet og tilknytning til sted. Steder oppfattes i forskningen som "formet av menneskelig aktivitet".²³⁴ I Kleins²³⁵ terminologi formidler utstillingstekstene til den pakistanske leiligheten både hvordan menneskene *skapes* av steder og hvordan menneskene *skaper* steder. I tekstene brukes interiøret til å synliggjøre denne dualiteten. Beboernes innredning skapes av stedstilknytningen til Pakistan og Norge på den måten at små og lette gjenstander medbringes fra Pakistan, mens store og tunge gjenstander kjøpes i Norge. Innredningsstilen blir dermed et produkt av tilknytningen til steder. På den andre siden skaper beboerne i leiligheten nye markører for stedet Norge.

Relasjon mellom sted og identitet kan likevel sies å være statisk i bruken av innvandrerbegrepet. Innvandrerbegrepet begrenses ikke til mennesker som selv har innvandret, men betegner en gruppe mennesker med tilknytning til steder utenfor Norge. Mennesker som selv er født og oppvokst i Norge med foreldre eller besteforeldre fra et annet sted kommer inn under kategorien innvandrere slik begrepet brukes i utstillingstekstene. En slik forståelse av en uløselig sammenheng mellom kultur og sted kan føre til at denne gruppen har mindre mulighet til å erkjennes som fullstendige borgere i Norge.

Selberg,²³⁶ viser til at globalisering for det første innebærer en forestilling om at steder blir stadig mer like, og for det andre at økt kontakt fører til en ny oppmerksomhet på ulikheter. I utstillingen av den pakistanske leiligheten er det ulikhetene og kontrastene som framheves.

Videre skal den pakistanske leiligheten studeres i kontekst av sjanger.

²³⁴ Selberg 2007, 9

²³⁵ Selberg 2007, 14

²³⁶ Selberg 2007, 14

Den pakistanske leiligheten og utstillingssjangeren

I utstillingen av den pakistanske leiligheten er en pakistansk families leilighet på Tøyen gjenskapt i en ny kontekst på museet. Museet skaper en ramme for leiligheten som i stor grad skiller seg fra en leilighet som fungerer som bolig. I denne bolken skal den pakistanske leiligheten undersøkes som diskurstype, det vil si sjanger. Diskurstypen legger bestemte føringer for interaksjon, maktfordeling og mening.²³⁷

Utstillinger forstås her som rammer for handlinger der mennesker interagerer med museet og med selve utstillingen. Museumsutstillinger er en diskurstype som kan deles i ulike underkategorier. Nagubi²³⁸ og Goodnow²³⁹ drøfter ulike utstillingstyper ved kulturhistoriske museer. Nagubi ser utstillingene i et historisk perspektiv, mens Goodnow diskuterer nåtidige og framtidige utstillingstyper.

Nagubi skiller mellom *tematiske utstillinger* som skaper en stor fortelling om nasjonal enhet, og *kontekstuelle utstillinger* som knyttes til mange små fortellinger om nasjonens mangfoldige innbyggere. Dagens utstillinger befinner seg i en mellomstilling mellom disse mener hun. Kulturhistoriske museer er fremdeles kulturelle ikoner for nasjonalstaten, symbol på en idealisert, homogen nasjon og en autoritativ utdanningsinstitusjon for befolkningen. Samtidig fungerer museet også som en kontaktsone og dialog for eksperiment, debatt og konfrontasjon som utfordrer klassifiseringer som *oss* og *de andre*.²⁴⁰

Tematiske utstillinger ble vanlige fra 1930-tallet. Modeller ble kledd i "autentiske" kostymer og "autentiske" situasjoner ble rekonstruert. Kontekst og hensikt var gjerne fraværende og den vanligste tilnæringsmåten var å understreke annerledeshet i negasjon av det kjente. *Hvor* og *når* ble fremhevet snarere enn *hvorfor* og *hvordan*. Situasjonsutstillingene var ren fiksjon. Modeller ble kledd i finklær når de arbeidet, tiden ble frosset og kulturer låst i fastsatte kategorier. Dette førte til stereotypisering og en forestilling om primitive kulturer urørt av moderne tider.²⁴¹

²³⁷ Fairclough 2001, 32

²³⁸ Nagubi 2004

²³⁹ Goodnow 2008a

²⁴⁰ Nagubi 2004, 7

²⁴¹ Nagubi 2004, 10

Fra 1990-årene ble tematiske utstillinger kritisert, spesielt av minoriteter og urfolk som begynte å danne egne museer for å presentere egne versjoner av historien. Dette tvang kulturhistoriske museer til å anvende varierte innfallsvinkler i utstillingene og til å gi minoriteter en stemme. Kontekstuelle, interaktive utstillinger tok delvis over for de tematiske utstillingene. I den nye diskursen anerkjenner museene at kunnskap er konstruert, de har et tolkende og analytisk rammeverk og metodene viser publikum at presentasjonen er bestemt av tid og sted. Mindre fortellinger fortalt fra ulike vinkler, erstatter Den Store Fortellingen og en ser tendens til flere mindre temporære utstillinger i stedet for store permanente.²⁴² Det konstruktivistiske postmoderne vitenskapssynet i de *kontekstuelle utstillingene* samsvarer med *mangfoldsmuseets* ideologi.

I sin beskrivelse av samtidens utstillinger, mener Goodnow at utstillingstypen hun kaller *enhancement narratives*²⁴³ er dominerende. Her er trekk fra tematiske utstillinger fremdeles gjeldende. Utstillingene fremhever annerledeshet og understreker hva minoriteter kan *tilføye* landet, gjerne i form av mat, musikk og håndverk. Likheten med de tematiske utstillingene ligger i fokuset på annerledeshet og essensialiseringen av grupper. Den viktigste forskjellen ligger i at formålet med å understreke annerledeshet er å promotere respekt for mangfold og at holdningen til mangfold er positiv.

Representanter for *enhancement narratives* vil hevde at utstillinger av kulturell ulikhet kan brukes for å redusere rasisme og øke toleranse. Kulturell anerkjennelse har tendens til å erstatte sosiale og økonomiske retter og demokrati i likhet med den tendensen Fuglerud henspeler. Utstillingstypen muliggjør en positiv selvidentifikasjon, men risikerer å stenge mennesker inne i statiske kategorier der essensialisme overskygger sosial og økonomisk hybriditet og fleksibilitet. Migranter har tendens til å bli folklorisert og essensialisert; "Migrants remain stubbornly migrants".²⁴⁴ Goodnows karakteristikk av utstillingstypen *enhancement narratives* samsvarer i høy grad med funnene i analysen av den pakistanske leiligheten.

For det første er tidskonteksten i mindre grad uttalt i den pakistanske leiligheten enn i de andre leilighetene. Om pakistanere sies det at,

²⁴² Nagubi 2004, 9

²⁴³ Goodnow 2008a

²⁴⁴ Ian McShane i Goodnow 2008a

”[e]n slik bosituasjon har vært typisk for de mange pakistanske og andre innvandrere som siden syttitallet har bosatt seg i indre by øst i Oslo”.²⁴⁵

Det vises her til størrelsen på leiligheten, men siden vi ikke får noen informasjon om stilen har endret seg siden 70-tallet gir det inntrykk av at den har vært den samme. Videre samsvarer beskrivelsene av *enhancement narratives* med den pakistanske leiligheten i forskjellskommunikasjonen, etnofikseringen, fokus på kulturell anerkjennelse til fordel for sosiale og økonomiske retter og bruken av statiske kategorier.

I likhet med tematiske utstillinger er den pakistanske leiligheten utformet med et tydelig ønske om å skape en autentisk situasjon som er i overensstemmelse med en virkelig leilighet der det bor en pakistansk familie. I form ligner utstillingen på dioramaer der den fjerde vegg i rommet erstattes med et pleksiglass som gir publikum mulighet til innsyn. Glassveggen markerer grensen mellom publikums verden og den verden som betraktes og tydeliggjør forskjellene mellom en verden bak og en verden foran glasset.²⁴⁶

De sammenfallende trekkene mellom *tematiske utstillinger* og *enhancement narratives*, kan peke på at praksis innenfor den sistnevnte diskurstypen er en videreføring av tidligere praksiser ved museet.

”I kortvarige særutstillinger kan vi gjerne eksperimentere mer i form, men dette er en permanent utstilling og for å være på den sikre siden er vi mer tilbakeholdne med å slippe andre stemmer til. Det har mer usikkerhet knyttet til seg”.²⁴⁷

Sitatet tyder på en slik sammenheng mellom dagens praksis og tidligere praksis. Manglende innflytelse fra pakistanerne i tolkningsprosessen skyldes ikke et bevisst ønske om å unndra dem muligheten til å påvirke egen representasjon, men kan reflektere trofasthet til vante praksiser og usikkerhet knyttet til nye former. Det kan også tyde på at en bestemt utstillingstype er blitt en naturlig del av museet, det vil i diskursterminologi si at diskurstypen er blitt *naturalisert*.²⁴⁸

Den pakistanske leiligheten kan likevel på ingen måte likestilles med tematiske utstillingstyper. For det første er hensikten bak inkluderingen et ønske om å vise mangfold

²⁴⁵ Norsk Folkemuseums hjemmeside

²⁴⁶ Mathisen 2004, 16

²⁴⁷ Pareli intervju 2008

²⁴⁸ Fairclough 2001, 27

med en inkluderingshensikt. For det andre er utstillingen ikke utelukkende konstruert av museumspersonellet. Den pakistanske informantfamilien har i stor grad vært delaktige i utformingen av leiligheten. Dette diskuteres videre i neste kapittel.

Enhancement narratives setter rammer for formidlingen og sørger for at *formen* forblir den samme selv om *innholdet* endres. En tidligere ekskludert minoritet blir inkludert, men museet holder fremdeles en viss avstand til minoritetene gjennom *formen*. Mathisen løfter fram denne problemstillingen når han i forbindelse med utstillinger av samiske kulturer spør hvilke fortellinger det er mulig å formidle ved hjelp av tradisjonelle etnografiske uttrykk og innenfor de etablerte arenaer for utstilling av kultur.²⁴⁹ Er sjangeren så åpen at den muliggjør selvrepresentasjon? Dette fører oss over til en diskusjon rundt minoritetenes innflytelse på representasjonene.

Representasjon

Diskurstypen utstilling er nært knyttet til representasjon. Gjennom utstillingene blir objekter og fenomener representasjoner for noe utover seg selv.

”En utstilling som skal dekke en hel samfunnsgruppe vil alltid kunne bli kritisert for mangel på representativitet. Det vil lett kunne innvendes at det som er vist ikke er slik som andre i gruppen har det, eller slik noen mener det burde være. Denne type kritikk er umulig å unngå helt. Men den kan imøtegås iallfall et stykke på vei ved å understreke at den valgte løsningen er ett eksempel av mange mulige, og at utstillingen ikke gjør krav på å tale for andre enn seg selv.”²⁵⁰

Argumentasjonen i dette utdraget er som følger: Utstillingen skal representere en hel samfunnsgruppe, museet kan kritiseres for ikke å klare dette og kritikken kan imøtekommes ved å understreke at utstillingen kun representerer seg selv og ikke en hel samfunnsgruppe.

For at denne argumentasjonsrekken skal gi mening, kan en i museumssammenheng snakke om to nivåer for representasjon.²⁵¹ Det første nivået er et resultat av de valg og avgjørelser som fører til at et objekt, en beretning eller en tradisjon blir interessant for et museum. Når disse gjøres til museumsgjenstander blir de representasjoner for noe utover seg selv. Sjöberg-Petarinen kaller denne prosessen for *musealiseringsprosessen*.²⁵² Avgjørelsen om å

²⁴⁹ Mathisen 2004, 6

²⁵⁰ Norsk Folkemuseums hjemmeside

²⁵¹ Sjöberg-Petarinen 2004, 12

²⁵² Sjöberg-Petarinen 2004, 12

inkludere den pakistanske leiligheten som representasjon for en innvandrerguppe i Norge er en avgjørelse på dette nivået. Bestemmelsen er basert på kriterier om å inkludere innvandrere, slik museet argumenterer i teksten.

Det andre nivået for representasjon handler om kunnskapen museet formidler til publikum gjennom utstillingene; formidlingsprosessen. Det er på dette nivået Norsk Folkemuseum mener de kan understreke at utstillingen av den pakistanske leiligheten er ett eksempel av mange mulige. Den pakistanske leiligheten kan altså være en representasjon for innvandrergupper generelt på det første nivået for representasjon, samtidig som den ikke gjør krav på å opptre på vegne av alle innvandrere eller pakistanere på nivå to.

På denne bakgrunnen kan vi også lese følgende sitat fra utstillingstekstene:

”Det må understrekes at denne utstillingen ikke prøver å fortelle hvordan alle pakistanere i Norge har det i sine hjem. Det er store forskjeller innbyrdes når det gjelder pakistanske hjem, slik det også er med norske hjem. Her vises ett eksempel”.²⁵³

Utvelgelsesprosessen, eller *musealiseringsprosessen*, bygger på ulike utvelgelseskriterier. Da museet fikk tilbud om å gjenreise en leilighetsgård fra Oslo, ble det besluttet at en av leilighetene i leiegården skulle vise et *innvandrers hjem*.²⁵⁴ Pakistanere ble valgt fordi ”dette er den mest tallrike utenomeuropeiske innvandrerguppen i hovedstaden og også den som i størst grad setter synlig preg på bybildet”.²⁵⁵ Museet ønsket videre å ”illustrere at mange *muslimske* innvandrere legger vekt på å holde menns og kvinners sfærer skilt”.²⁵⁶ Allerede i momentene i utvelgelsesprosessen er det skapt en sammenheng mellom de tre minoritetsgruppene innvandrere, pakistanere og muslimer i Norge og det er definert en kontekst utstillingen skal plasseres i. Det kan se ut som at utvelgelseskriteriene har stor innvirkning for hvordan utstillingen blir tolket og formidlet av museet.

I utstillingstekstene og tekstene på hjemmesiden skiller ikke museet tydelig mellom de to ulike nivåene for representasjon. Tekstene henviser til leiligheten som en innvandrersleilighet og indikerer flere steder at leiligheten representerer innvandrere som

²⁵³ Utstillingstekster til den pakistanske leilighet

²⁵⁴ Pareli 2004, 51

²⁵⁵ Pareli 2004, 51f

²⁵⁶ Pareli 2004, 52

gruppe. Kriteriene fra musealiseringsprosessen brukes som momenter i formidlingen og sammenblandingen av de to nivåene for representasjon kan føre til at tekstene blir generaliserende og nyanseringer forsvinner. Representasjonsdilemmaet blir problematisert i tekstene, men problematiseringen viser i mindre grad igjen i praksis.

Selvrepresentasjon

I diskursen om *mangfoldsmuseet* etterlyses selvrepresentasjoner i museumsformidlingen. Dette innebærer at de gruppene som representeres i utstillingene selv er med på å forme og definere representasjonen. I samsvar med *mangfoldsmuseet* er selvrepresentasjon en aktuell dimensjon i dagens kulturforskningen. I boka *Andre bilder av "de andre"* gir femten forskere et glimt av det de kaller "andre virkeligheter enn det norske majoritetssamfunnet".²⁵⁷ De ønsker å nærme seg en verden slik representantene for mangfoldet ser den:

"Vi ønsker å presentere et annet bilde enn det de fleste får gjennom media, i første rekke gjennom å tilstrebe et perspektiv som ikke tar det norske som absolutt målestokk".²⁵⁸

I diskursen om *mangfoldsmuseet* forutsetter inkludering nettopp en slik mulighet for minoritetsgrupper til å definere seg selv. Krav til inkludering av mangfoldsperspektiver innebærer en mangfoldiggjøring av perspektiver og tilnæringsmåter og en utfordring av majoritetens normer som absolutt målestokk for virksomheten.

Flere utstillinger ved Norsk Folkemuseum har brukt et innenfraperspektiv i formidlingen. I utstillingen *Norge, Mulighetens land* ble publikum kjent med enkeltskjebner, deres grunner til at de reiste til Norge og deres strategier for å klare seg i det nye landet. Gjennom å lytte til historiene fortalt med egne stemmer, se filmer, lese brev og se fotografier kom en tett inn på enkeltpersonene.

"Det har alltid vært så naturlig at man har brukt 'de', [...] men det vi opplevde veldig sterkt var at det ikke nyttet å ta de perspektivene der. [...] I transformasjonen fra forskning til utstilling, og i valg av perspektiv skjønnte vi at for at folk skal bli interessert så må en individualisere og få folk til å forstå at enhver innvandring dreier seg om enkeltskjebner. Og da vi laget

²⁵⁷ Fuglerud (red.) 2004

²⁵⁸ Fuglerud (red.) 2004, 9

denne utstillingen presenterte vi det som fire enkeltskjebner. [...] Det rører veldig mye mer med menneskeheten å få det servert med deres egne bilder og utsagn”.²⁵⁹

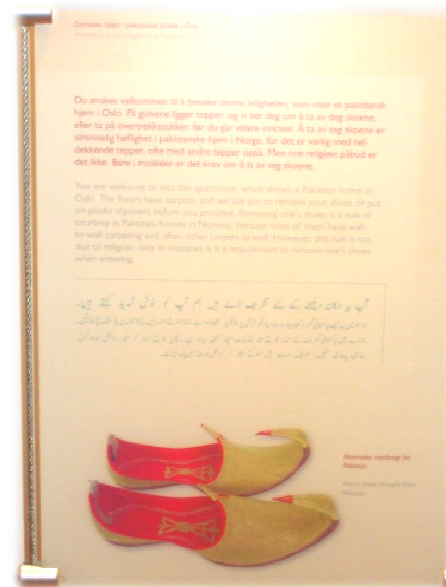
Det antas at det er hensiktsmessig med en individfokuset formidling fordi den rører mer ved publikum enn et individfjernt formidlingsfokus. I tekstene til den pakistanske leiligheten er det derimot museet som snakker til publikum:

”Du ønskes velkommen til å besøke denne leiligheten som viser et pakistansk hjem i Oslo. På gulvene ligger tepper og vi ber deg ta av skoene. [...] Å ta av seg skoene er alminnelig høflighet i pakistanske hjem i Norge.”²⁶⁰ [min kursiv]

Vi i denne teksten er museet. Det er museet som henvender seg til publikum og ber dem ta av seg skoene. Men pakistanere har likevel hatt stor innflytelse på utformingsprosessen:

”Ideen, initiativet og hele arbeidet er gjort av museet, så på den måten kan vi ikke snakke om noe selvrepresentasjon. Men når det gjelder innholdet i utstillingen bygger jo den på en bestemt familie både i hovedtrekkene og i mange detaljer i deres miljø. I den forstand kan vi snakke om en grad av selvrepresentasjon”.²⁶¹

Informantfamilien og deres leilighet har vært modell for utformingen av den pakistanske leiligheten. Den er utformet så tett opp til modellhjemmet som mulig.²⁶²

Bilde 12; Utstillingstekst pakistansk leilighet

”Utstillingen er også blitt godkjent av familien før åpningen, så vi er ganske trygge på at vi har lyktes i å formidle deres hjem. Mora gav uttrykk for at det også var et godt muslimsk hjem, at de kulturelle verdiene i muslimske hjem var ivaretatt”.²⁶³

Selv om ett bestemt hjem er utgangspunkt for utformingen har museet ønsket at leiligheten skal være representativ for ”hvordan pakistanere flest har det”.²⁶⁴ For å forsikre seg om at ikke modellfamilien hadde en ”så spesiell smak at utstillingen ville gi et feilaktig inntrykk av hvordan pakistanere flest har det”,²⁶⁵ dro folk fra museet på hjemmebesøk til flere pakistanske familier i Oslo. Mangfoldet innad i gruppen blir neddyttet til fordel for ønsket om å skape en utstilling som kan representere hele gruppen pakistanere i Norge. Dette

²⁵⁹ Boe intervju 2006

²⁶⁰ Utstillingstekster til den pakistanske leiligheten

²⁶¹ Pareli intervju 2008

²⁶² Pareli 2004, 53

²⁶³ Pareli intervju 2008

²⁶⁴ Pareli 2004, 55

²⁶⁵ Pareli 2004, 55

ønsket er kombinert med at utstillingstekstene framhever de gjenstandene og praksisene som avviker fra det antatte typisk norske. Med andre ord finnes den samme tendensen i utstillingspraksisen som ble vist i tekstanalysen. Museet framhever gjennom utstillingen og tekstene det som er felles for pakistanere i Norge og det som er forskjellig fra det majoritetsnorske. Denne strategien samsvarer med *enhancement narratives* som gjerne opererer med statiske kategorier som skaper en dikotomisering mellom majoritet og minoritet, og forsterker avstanden mellom dem.

Utforming og innredning av den pakistanske leiligheten har blitt gjennomført som et samarbeid mellom museet og informantfamilien. I utstillingstekstene understrekes informantfamiliens betydning for utformingen av utstillingen. Museet skriver at,

”innredningen er basert på hjemmet til en virkelig familie, som bor i en lignende leilighet på Tøyen. Denne familien har åpnet sitt hjem for Norsk Folkemuseums medarbeidere, de har fortalt og forklart og de har gitt flere av sine eiendeler til bruk i utstillingen. Med sin gjestfrihet og sin hjelpsomhet har denne familien gjort det mulig for museet å vise hvordan et pakistansk hjem i Norge kan se ut”.²⁶⁶

Tolkningen av leiligheten har derimot ikke systematisk blitt konsultert med pakistanere:

”Informantfamilien har ikke hatt noen innflytelse på teksten, men noe av innholdet er diskutert med andre pakistanere. Vi hadde pakistanere som var tilknyttet museet i forbindelse med dokumentasjonsprosjektet *Norsk i går, i dag, i morgen?* Dette gav oss anledning til å diskutere innholdet i tekstene. Vi hadde skrevet tekstene først og konsulterte deretter pakistanerne. De påpekte blant annet at vi ber publikum ta av seg på bena. Dette er ikke noe religiøst påbud, fikk vi vite, men et praktisk tiltak på grunn av heldekkende tepper. På landsbygda i Pakistan, der mange har jordgulv, er ikke dette noen vanlig praksis. Vi fikk derfor presisert i teksten at praksisen grunner i praktiske forhold og at den gjelder for pakistanere i Norge.”²⁶⁷

Informantfamiliens vesentlige bidrag i utformingen av leiligheten framheves i tekstene, mens deres fravær av innflytelse på tolkningene ikke nevnes. Dette kan gi inntrykk av at tolkningene er like autentiske og ekte som utformingen av leiligheten. Sammenhengene som leiligheten plasseres i fremstår dermed som naturlige og selvtilskrevde. Tolkningsmakten kan sies å være skjult bak et inntrykk av at det er pakistanere selv som presenterer sitt hjem. Publikum blir presentert for en tolkningsversjon av mange mulige uten at dette blir uttalt. Ved å invitere informantfamilien til inngående deltakelse i utformingen, men ingen medvirkning i tolkingen, forbeholder museet seg makten til å

²⁶⁶ Utstillingstekster til den pakistanske leilighet

²⁶⁷ Pareli intervju 2008

definere, kontekstualisere og gi mening til utstillingen uten at dette kommer klart fram for publikum.

”Tekstene ville vært annerledes om det var for eksempel moren i informantfamilien som skrev dem. Vi diskuterte ikke selvrepresentasjon, men valgte å bruke museets stemme fordi det er vanlig praksis ved museet. I kortvarige særutstillinger kan vi gjerne eksperimentere mer i form, men dette er en permanent utstilling og for å være på den sikre siden er vi mer tilbakeholdne med å slippe andre stemmer til. Det har mer usikkerhet knyttet til seg”.²⁶⁸

Manglende innflytelse fra pakistanerne i tolkningen skyldes ikke et bevisst ønske om å unndra dem muligheten til å påvirke egen representasjon, men kan som tidligere nevnt reflektere fortrolighet med og trofasthet til konvensjonelle utstillingspraksiser og usikkerhet knyttet til nye former.

Det kan være hensiktsmessig å utvide Sjöberg-Petarinens representasjonsmodell til tre nivåer; musealiseringsprosessen, utformingen av utstillingen og tolkningen av utstillingen. Informantfamilien har hatt innflytelse på utformingen av utstillingen, mens museet har definert de to andre nivåene.

I sin evaluering av Norsk Folkemuseums dokumentasjonsprosjekt *Norsk i går, i dag, i morgen?* finner Haukelien en tilsvarende praksis. Hun skriver at innvandrere mener de har bidratt mye med kunnskap, erfaring og nettverk, men når det kommer til bearbeidelsen av stoffet; hvordan det skal vinkles, hvilke problemstillinger som skal fremmes, hvordan selve utstillingen eller boken skal være, blir de derimot ikke konsultert. ”De er råstoffet som approprieres av andre, som så bearbeider det og gir det betydning og verdi”.²⁶⁹ Informantene uttrykker likevel forståelse for at det handler om mangel på penger og personell mer enn mangel på gode intensjoner.

Ved å inkludere den pakistanske leiligheten i presentasjonen av Norge, har Norsk Folkemuseum anerkjent at det finnes flere fortellinger enn den store fortellingen om nasjonen. Derimot kan det se ut for at museet i utstillingspraksis i den pakistanske leiligheten i noe mindre grad anerkjenner at det finnes flere *fortellere*.²⁷⁰

²⁶⁸ Pareli intervju 2008

²⁶⁹ Haukelien 2006, 22

²⁷⁰ Mathisen 2004, 23

Interaksjon mellom publikum og museum

I tekstanalysen viste jeg at museet henvender seg til publikum som individer fra majoritetsbefolkningen. I sjangerkontekst stiller *diskurstypen* bestemte krav til publikum og definerer aktørene i interaksjonen etter bestemte mønster.

Utstillinger er en kompleks interaksjon mellom ulike aktører der mange faktorer er meningsbestemmende; publikums erfaringer, objektene og utformingen av utstillingen, tekstene og sjangeren. Publikum vil derfor oppleve utstillingen veldig ulikt.

Interaksjonen mellom publikum og utstilling er bestemt av de føringene utstillingstypen legger på samhandlingen. Publikum må akseptere hindringene som er satt opp med pleksiglass og ikke forflytte eller røre ved noe av det som finnes i utstillingen. Pleksiglassene sørger for at en verken kan sette seg i sofaen, bla i magasinene på bordet eller studere bildene i reolen nærmere. En kan ikke utforske datamaskinen på soverommet til jenta i familien som viser en side fra www.pakin.no. Interaksjonen begrenses til en iakttakelse. Publikum har heller ingen direkte mulighet til å uttrykke sin uenighet eller enighet med fremstillingene og utsagnene i utstillingen. De kan velge å godta eller ikke godta det de ser og leser, men de kan ikke endre det. Tekstene inviterer kun i liten grad til at publikum kan bruke egne erfaringer og kunnskaper i tolkningen av leiligheten. Til tross for at publikum er de aktive aktørene i interaksjonen og står fritt til å tolke på sin måte, er deres interaksjon og deltakelse begrenset av diskurstypen. Diskurstypen kan bli en hindring for museets intensjon om å være i dialog med publikum på en måte som oppgraderer publikum til likeverdige samtalepartnere.

Besøksstatistikken viser at publikum er svært sammensatt og at det blant publikummere finnes mennesker som representeres i utstillingen.²⁷¹ Når museet ikke anerkjenner publikums tolkninger som relevante, er det i hovedsak museet som leverer ledetråder for tolkning gjennom den fysiske utstillingen og gjennom tekstene. Det foretas få grep for å problematisere og eventuelt overskride majoritetens rett til å definere premissene for synliggjøringen av mangfoldet.

²⁷¹ Boe 2004, 146

Ønsket om dialog og sammensatte perspektiver er til stede i museets visjoner, men denne dimensjonen kommer mindre til syne i utstillingspraksisen. Museet stiller over publikum i retten til å forklare og definere og beholder den autoritative definisjonsmakten de har hatt i tidligere diskurser.

Oppsummering

I dette kapitlet har den pakistanske leiligheten og funnene fra tekstanalysen blitt undersøkt i en fysisk, intertekstuell, teoretisk og sjangermessig kontekst.

I fysisk kontekst ble den pakistanske leiligheten analysert som del av OBOS-gården og i en slik sammenheng fremstår leiligheten som én stemme i en utvidet mangfoldskommunikasjon. Etnisk mangfold er et aspekt av mangfoldet som også omfatter mangfold i tid, klasse, yrke og politiske holdninger. Mangfoldsdiskursen plasseres i den pakistanske leiligheten i kontekst av et hjem. Denne konteksten bidrar til å skape en mangfoldsdiskurs som opererer med et overordnet fellesskap av variasjon i motsetning til et utpreget forskjellsfokus som analysen av tekstene antydte. Hjemkonteksten sørger også for en tillitsfull, privat arena for kulturmøter og kan symbolisere pakistaneres tilhørighet i Norge. Hjemmet som arena kan også være en motvekt til medias fremstilling av minoriteter. I forhold til tekstanalysen modifiseres dermed både det etniske fokuset på mangfold og forskjellskommunisering som primær tilnærming til mangfold.

I intertekstuell kontekst ble leiligheten undersøkt i forhold til tekster knyttet til andre leiligheter i OBOS-gården. I denne sammenligningen framstår beboerne i den pakistanske leiligheten som passive mottakere av roller. Beboerne i de andre leilighetene får derimot en mer aktiv rolle i identitetstilskrivningen og plasseres i større grad innenfor selvvalgte kategorier som sympatisører for politiske strømninger og representanter for yrkesgrupper. I avstanden mellom en individfokusert fremstilling i de andre leilighetene og en individfjern fremstilling av beboerne i den pakistanske leiligheten, skapes det skillelinjer for annerledeshet, der de pakistanske beboerne blir bærere av forskjellighet.

Når den pakistanske leiligheten sees i forhold til etnisitetsbegrepet slik det brukes i dagens forskning, viser det seg at bruken av *innvandrerbegrepet* i noen tilfeller samsvarer med

karakteristikkene for en etnisk gruppe. Forskjellsmarkeringer finner sted gjennom fokus på gjenstander og temaer som skiller seg fra en antatt majoritetsbefolknings kultur. Utgangspunktet i etniske grupper og fokus på forskjeller mellom dem kan kalles forskjellskommunikasjon. Denne tendensen kan skrives inn i en europeisk tendens til å diskutere kulturforskjeller snarere enn klasseforskjeller og fokus på forskjeller mellom kulturer.

Migrasjonsforskningens tidligere basis i en kobling mellom kultur og territorium er i dag utfordret av et større fokus på transnasjonale bånd. I stedsforskningen finnes den samme utviklingen fra en forståelse av mennesker som skapt av steder til steder skapt av mennesker. Museet har i den pakistanske leiligheten et uttalt stedfokus, men fremstiller ikke tilhørighet til to steder som et problem. De går også utover forståelsen av migrasjon som innvandring til Norge, når de viser at migrasjon også dreier seg om utvandring og kontinuerlig kontakt med opprinnelseslandet. *Innvandrerbegrepet* omfatter en større gruppe mennesker enn de som selv har innvandret til Norge. Det skilles ikke mellom innvandrere og etterkommere av innvandrere, og begrepet kan derfor fremstå som en statisk karakteristikk.

Sjangermessig skilles det mellom de tidligere tematiske utstillingene og kontekstuelle utstillinger som tilsvarere *mangfoldsmuseets* ideologi. Den pakistanske leiligheten tar opp i seg trekk fra begge disse modellene og kan karakteriseres som *enhancement narratives*. Dette er en utstillingssjanger som fremhever forskjeller i den hensikt å skape toleranse og respekt for mangfold. Trekk fra tematiske utstillinger er fremdeles gjeldende i denne utstillingstypen, noe som kan tyde på at sjangeren til noen grad er blitt naturalisert, det vil si at den er blitt en naturlig del av museets praksis.

Utstillinger ved museer er kjennetegnet av to nivåer av representasjon. For det første utvelgingsprosessen som resulterer i at en gjenstand eller fenomen får innpass i museets samlinger. For det andre gjelder det formidlingsprosessen som resulterer i en utstilling. Tekstene til den pakistanske leiligheten skiller ikke tydelig mellom disse to nivåene. Argumenter for utvalgelse blir momenter i formidlingen og dette fører til en generalisering av budskapet og gjør representasjonen gjeldende for en antatt innvandrergruppe snarere enn en pakistansk gruppe.

Informantfamilien til den pakistanske leiligheten har hatt stor innflytelse på utformingen av utstillingen, men liten innflytelse på tolkningen av den. Dette kommer ikke fram i tekstene, og kan føre til uklarhet rundt hvorvidt tekstene er museets eller informantfamiliens tolkning. Fordi informantfamilien er så markert i utformingen, og deres fravær i tolkningsprosessen ikke nevnes, kan det gi inntrykk av at de også har hatt stor innflytelse på tolkningen. I denne sammenheng foresås en utvidelse av todelingen av det andre nivået for representasjon til å gjelde utforming og tolkning.

Diskurstypen antas til slutt å ha en begrensende effekt på dialogen mellom museet og publikum. Museet forbeholder seg makten til å definere og tolke og publikum inviteres i liten grad med i tolkingen. Blant publikum finnes mennesker med minoritetsbakgrunn, men ved at publikum i liten grad inviteres i dialog med museet, begrenses minoritetenes muligheter til selvrepresentasjon. Dialogprinsippet i visjonene kommer i mindre grad til uttrykk i praksis.

6; mangfold, makt og deltakelse

Dette kapittelet plasserer den pakistanske leiligheten i en museumsinstitusjonell kontekst og et bredere samfunnsperspektiv, og drøfter hvordan makt kommer til uttrykk gjennom utstillingen av leiligheten. I kulturvitenskapelig sammenheng dreier makt seg om ideologisk dominans og mulighet til deltakelse i kulturelle prosesser. Ideologisk makt er uløselig knyttet til institusjoner og profesjoner, og fordi en tenker seg at ideologi materialiserer seg gjennom språk og tekst, vil funnene fra tekst- og kontekstanalysene være utgangspunkt for kapittelets undersøkelse av ideologisk makt.²⁷² På denne måten fungerer kapittelet også som en oppsummering av de tekstlige og kontekstuelle funnene fra forestående kapitler.

Makt i museumskontekst

Et kultur- og samfunnsvitenskapelig maktbegrep står i nær relasjon til ideologi. Ideologisk makt innebærer mulighet til å utøve sin praksis som universell og en tenker seg at ideologier består av en rekke *common sense* oppfatninger.²⁷³ I museumssammenheng omfatter maktbegrepet dermed institusjonens muligheter til å definere sammenhenger som naturlige, selvsagte og universelle. Når en diskurstype blir så dominerende innenfor en institusjon at andre diskurstyper blir undertrykt, vil den ikke lenger sees på som tilfeldig, men som naturlig. Naturaliseringen fører på den måten til hegemoniske diskurser og *common sense* oppfatningene blir usynlige for aktørene. Idet aktørene erkjenner oppfatningene som *common sense*, mister de derimot sin kraft som universelle sannheter.

Den nye museologiens selvrefleksivitet og diskursen om *mangfoldsmuseet* utfordrer hegemoniske diskurser i museene. Mangfoldsinkludering innebærer en utvidelse av perspektiver og tilnæringsmåter og maktbegrepet kan på denne bakgrunnen knyttes til ulike gruppers muligheter for deltakelse i museumsdiskursen. *Mangfoldsdiskursen*

²⁷² Fairclough 2001, 9 og Meyer 2003, 9. De hevder i likhet med Bourdieu, Foucault og Habermas at vi lever i en lingvistisk epoke.

²⁷³ Fairclough 2001, 9

innebærer en utvidet forståelse av deltakelse i museumssammenheng, der minoriteters deltakelse og mulighet til innflytelse skal vedrøre ulike nivåer i museumsvirksomheten, fra representasjon i samlinger, utstillinger og blant publikum til medvirkning på utforming av utstillinger og samlinger.

Goodnow²⁷⁴ har med utgangspunkt i ulike teorier om deltakelse²⁷⁵ utviklet en modell for deltakelse tilpasset museumsinstitusjonen. Modellen omfatter fire trinn. For det første er deltakelse en slags inngangsbillett til institusjonen i form av fysisk og kostnadmessig adgang. Det andre trinnet, refleksiv deltakelse, handler om intellektuell og kulturell tilgang, det vil si mulighet for nye publikumsgrupper til å føle tilhørighet til museet og en opplevelse av at kunnskap som formidles ved museet er relevant for dem. En utvidet deltakelsesprofil på dette trinnet innebærer tilretteleggelse for og tilpasning til nye publikumsgrupper gjennom innovative former for kommunikasjon.²⁷⁶ Trinn tre i modellen dreier seg om deltakelse gjennom bidrag. På dette trinnet er ikke-profesjonelle representanter og representanter for ulike samfunnsgrupper aktive deltakere når det gjelder å bidra med historier, objekter eller å utforme program.

Diskursen om *mangfoldsmuseet* understreket viktigheten av minoriteters muligheter til deltakelse på disse nivåene og den har fått betydelig støtte fra myndighetene.²⁷⁷ Det fjerde trinnet, strukturell deltakelse, handler om deltakelse i de kuratorielle prosessene, det vil si utformingen av selve budskapet og tolkningen av en utstilling. Strukturell deltakelse handler også om bakenforliggende føringer i form av standarder for museumsvirksomhet, kompetansekrav og konvensjonell praksis. I diskursen om *mangfoldsmuseet* blir minoriteters strukturelle innflytelse i liten grad problematisert og myndigheter er mer tilbakeholdne for andre gruppers deltakelse på dette trinnet. Videre diskuteres maktaspektet i den pakistanske leiligheten gjennom de fire trinnene i deltakelsesmodellen.

²⁷⁴ Goodnow 2008b og Goodnow 2008c

²⁷⁵ Hun viser til Patemans skille mellom delvis og fullstendig deltakelse, Carpentiers skille mellom en minimalistisk og en maksimalistisk deltakermodell og Arnsteins trinnvise stige av deltakelse

²⁷⁶ Goodnow 2008b

²⁷⁷ Goodnow 2008b

Deltakelse som inngangsbillett til institusjonen

I mangfoldsperspektiv handler det første nivået i modellen om ulike gruppers konkrete adgang til museet. I utvidet forstand kan adgangen omfatte gruppers representasjon blant publikum, i utstillingene og i samlingene. Om vi ser pakistanere som representanter for minoriteter i Norge, har museet gjennom den pakistanske leiligheten gitt adgang til nye minoritetsgrupper både i utstillinger og samlinger. Pakistaneres kulturelle uttrykk har med den pakistanske leiligheten fått en permanent innlemmelse ved museet og blitt en del av institusjonens samlinger.

I konteksten av en anerkjent institusjon som Norsk Folkemuseum kan den pakistanske leiligheten ha en bekreftende funksjon for minoriteter. Gjenkjennelse av særtrekk fra egen kultur ved en institusjon som i så stor grad har representert det kjente og det nære, kan ha en anerkjennende betydning. Utvelgingskriteriene som ligger bak inkluderingen av en pakistansk leilighet signaliserer at pakistanere er en ansett og viktig del av Norge og verdige en plass ved institusjonen. I den fysiske konteksten er den pakistanske leiligheten plassert i en bygård blant ulike andre leiligheter og i friluftsmuseet blant eldre norske gårdsbebyggelser. Denne konteksten opphøyer også den pakistanske leiligheten til en viktig del av norsk kulturarv. Publikummere som identifiserer seg med noe i den pakistanske leiligheten får dermed bekreftet sin plass i det norske samfunnet.

Det hevdes også at Norsk Folkemuseum har spesielle muligheter til integrering nettopp på grunn av den faste forankringen museet og museets navn har til det geografiske stedet Norge.²⁷⁸ Besøkende til museet forventer å finne noe kjent og nært. Ved å inkludere nye minoriteter i utstillinger, forskning og publikasjoner, kan institusjonen poengtere at disse har en plass blant det kjente og nære, og den pakistanske leiligheten kan signalisere at pakistansk kultur er stuerent innenfor norsk kultur.

Dette potensialet understreker også Rekdal.²⁷⁹ Publikum forventer kulturell avstand når de kommer til et etnografisk museum, i motsetning til Norsk Folkemuseum, der de forventer å finne utstillinger av kulturell nærhet. Han beskriver publikums forventninger til de to institusjonene som motsetninger som grunner i museene tradisjoner som henholdsvis det

²⁷⁸ Boe intervju 2006

²⁷⁹ Rekdal intervju 2006

erkenorske og det erkeeksotiske. I institusjonell kontekst har derfor Norsk Folkemuseum en gunstig mulighet til inkludering og redefinering av det normale til også å gjelde mennesker med bakgrunn utenfor Norge.

Representanter fra minoritetene har også gitt uttrykk for at Norsk Folkemuseum kan ha en slik funksjon: "Jeg synes det er status å komme på museum – det å bli sett. Det er et faktum at vi er her",²⁸⁰ sier en bosnisk flyktning til Haukelien i forbindelse med evalueringen av dokumentasjonsprosjektet *Norsk i går, i dag, i morgen?*

Refleksiv deltakelse

Ulike gruppers mulighet til refleksiv deltakelse avhenger av i hvor stor grad museet gjør virksomheten kulturelt og intellektuelt tilgjengelig og relevant for et mangfoldig publikum. Etniske minoriteter er ikke representert blant museets faglig ansatte,²⁸¹ og en tilretteleggelse for kulturell og intellektuell mangfoldig deltakelse beror derfor på kunnskap om og samarbeid med minoritetsgrupper.

Tekstanalysen viste at den tekstlige interaksjon mellom museum og publikum i stor grad har form av å være enveiskommunikasjon heller enn en dialog av likeverdige partnere. Videre antyder tekstanalysen at museet hovedsakelig henvender seg til majoritetsbefolkningen gjennom tekstene. Den kulturelle tilgangen og relevansen av tekstene kan dermed ekskludere minoriteter og hindre minoritetspublikummers egendefinering av leiligheten.

Kontekstanalysen viste derimot at utstillingen om pakistanere i Norge er plassert i en kontekst som ligger tett opp til pakistaneres selvforståelse. Med hjemmet som innfallsvinkel har museet gjort ulike grep for å imøtekomme et ønske om nettopp mulighet for kulturell deltakelse for minoriteter. De har systematisk besøkt ulike pakistanske hjem i Oslo og samtale med mange informanter. Museet har konsultert pakistanere med utstillingstekstene og de har invitert informantfamilien til en siste godkjenning av utformingen før åpningen av utstillingen. Disse handlingene kan leses inn i et ønske om en mer utbredt maktfordeling mellom museet og den gruppen som representeres i utstillingen.

²⁸⁰ Haukelien 2006, 24

²⁸¹ Pareli intervju 2008

Museet har sørget for kulturell relevans og refleksiv deltakelse for minoriteter gjennom samarbeid med minoritetsgruppen. Samarbeidet mellom museet og minoritetsgruppen kan leses som en praktisk realisering av museets visjon om å presentere andres stemmer og virkelighetskonstruksjoner og å bidra med en mangfoldsdiskurs som nyanserer andre diskurser, blant annet i massemedia.

Den pakistanske leilighetens permanente plass ved museet understreker som nevnt overfor at en minoritet blir sett av nasjonen. Samtidig kan permanente utstillinger som sjanger indikere et statisk kunnskapssyn fordi kunnskapen som produseres på et visst tidspunkt gjøres gjeldende i lang tid. Et statisk kunnskapssyn kan kritiseres både ut fra et postmodernistisk ståsted og et mangfoldsståsted for å underkjenne et fleksibelt og prosessuelt kunnskapsbegrep. Raske samfunnsendringer og komplekse identiteter utfordrer en tradisjonell utstillingssjanger. Det går,

”fem år så ser den samtidsrelaterte utstillingen vannvittig komisk ut, og etter 10 år er den forferdelig. Det gjelder ikke bare det visuelle, men tankegangen og måten å uttrykke seg på i forhold til det samtidige som forandrer seg så fort”.²⁸²

Etnisitets- og migrasjonsforskningens underliggende prinsipp om at relasjonene mellom samfunn, grupper og individer er i konstant endring, kan komme i konflikt med permanente utstillingsordninger ved museene. Det kan tenkes at refleksiv deltakelse for ulike samfunnsgrupper forutsetter fleksible anordninger og at uoverensstemmelsen mellom en statisk utstillingspraksis og et samfunn i kontinuerlig endring, dermed kan innebære en begrenset mulighet til refleksiv deltakelse.

Ikke bare sjanger, men også institusjonens størrelse kan tenkes å bremse en utvidet refleksiv deltakelse. Ved Interkulturelt Museum mener de størrelsen på institusjonen kan være gunstig i forbindelse med fleksibilitet i et raskt skiftende samfunn:

”[I] små institusjoner har du nødvendigvis en større grad av fleksibilitet, og kortere vei fra ide til beslutningsprosess. Vi opplever ikke sjeldent her, i alle fall et par ganger i måneden, at det kommer folk inn som ønsker å gjøre et eller annet, og ofte må vi si nei, men vi kan faktisk også si ja til en del ting. [...] Den formen for aktivitet er vanskelig i store institusjoner. Jeg tror en levende flerkulturell museumsinstitusjon er nødt til å ha en grad av fleksibilitet for flerkulturaliteten forandres hele tiden”.²⁸³

²⁸² Rekdal intervju 2006

²⁸³ Møller intervju 2006

Refleksiv deltakelse kan også tenkes å begrenses av mer grunnleggende egenskaper ved museumsinstitusjonen. Mathisen,²⁸⁴ Kreps²⁸⁵ og Nagubi²⁸⁶ mener museumsutstillinger bør forstås som kulturelle uttrykk. I musealiseringprosessen og formidlingsprosessen blir fenomener transformert i henhold til kulturelle konvensjoner og praksiser der noen aspekter forsvinner mens andre kommer til. Deres poeng er at nye meninger og verdier som skapes gjennom klassifikasjonssystemer, metoder og praksiser, grunner i vestlige oppfatninger. I følge vestlige museumskonvensjoner får et objekt eller et fenomen et nytt liv så snart det er innenfor museets samlinger og kan på den måten tillegges meninger og symbolverdier det før ikke hadde. Når en afrikansk maske blir fremstilt som en kunstgjenstand ved et kulturhistorisk museum, blir masken dekontekstualisert og defunksjonalisert i henhold til vestlige museumskonvensjoner.²⁸⁷ Kreps mener på den måten at museene *endrer* kultur, mer enn de *bevarer* den.²⁸⁸ Hun problematiserer museets bevaringsetos og understreker at bevaring av materiell kultur ikke nødvendigvis fører til at verdier, meninger og praksiser knyttet til disse blir bevart. Det vestlige klassifikasjonssystemet fokuserer på objektive kvaliteter, objektene behandles varsomt og blir sjeldent brukt i de hensiktene det opprinnelig var tiltenkt. Gjenstandenes museologiske verdier blir overordnet gjenstandens opprinnelige verdi.²⁸⁹

Transformasjonen fra hjem til utstilling når det gjelder den pakistanske leiligheten, gjør leiligheten til kulturell markør for en samfunnsgruppe. Hvilke verdier og meninger som faller bort eller legges til i denne prosessen er ikke fokus for diskusjonen her, men den konvensjonelle rammen for utstillingen kan tenkes å favorisere et publikum som er fortrolig med konvensjonene. Om det er slik som de tre teoretikerne overfor hevder, at konvensjonene bygger på vestlige verdier og praksiser, kan det tenkes at det er majoriteten som favoriseres i den refleksive deltakelsen i diskursen. Museumskonvensjoner kan på den måten legge hindringer i veien for mangfoldige tilnærminger til kulturer og konvensjonell praksis kan bidra til å naturalisere eksisterende makthierarkier.²⁹⁰

²⁸⁴ Mathisen 2004, 7

²⁸⁵ Kreps 1994, 298

²⁸⁶ Nagubi 2004, 18

²⁸⁷ Kreps 1994, 298

²⁸⁸ Kreps 1994, 292

²⁸⁹ Kreps 1994, 296

²⁹⁰ Fairclough 2001, 34

Common sense antakelser om hva et museum er og hvordan museet opererer kan begrense mulighetene for mangfoldsinkludering og museumsprosessene kan skjule en form for maktutøvelse "som ligger i etnografiens og kulturbeskrivelsens kolonisering av meningssammenhenger".²⁹¹ Ifølge de ovenstående synspunktene på museumsinstitusjonens utpregete fundament i vestlige konvensjoner og oppfatninger, krever mangfoldsinkludering mer dyptgående strukturelle endringer enn det den pakistanske leiligheten representerer. Dette vil drøftes under bolken om strukturell deltakelse.

En annen dimensjon som er knyttet til refleksiv deltakelse er synligheten av makten bak refleksiv deltakelse. Når makt- og overtalelsesaspektet i tekstene er åpenbar, som i juridiske og politiske tekster eller i reklame, får teksten paradoksalt nok mindre kraft som makttekster.²⁹² Tekster som derimot ikke umiddelbart oppfattes som mektige tekster, kan ha større påvirkningskraft nettopp fordi de ikke oppfattes som så mektige. Makten kan være implisitt i forestillingene om en ideell leser, i sjangeren, i kategoriseringene, i begrepsbruken og i utvelgelsene slik tekstanalysen og kontekstanalysen har vist.

I kontekstanalysen kom det fram at informantenes deltakelse i utformingen av utstillingen av den pakistanske leiligheten understrekes i utstillingstekstene, mens deres fravær av deltakelse i tolkningsprosessen ikke nevnes. Makten til å tolke kan dermed være skjult ved at museet som forteller ikke trer tydelig fram.²⁹³ Den tolkningsversjonen publikum møter kan framstå som naturlig og selvsagt og oppfattes som det "umiddelbart riktige, universelle eller ganske enkelt normale".²⁹⁴

Normer og praksiser ved institusjonen er som vist i kontekstkapittelet, del av en eldre museumsdiskurs som fremdeles har stor gyldighet. I visjonene er mangfoldsdiskursen i høy grad implementert, mens den gamle diskursen i praksis i større grad fremdeles er gjeldende. I motsetning til for eksempel Interkulturelt Museum, som startet sin virksomhet uten å måtte ta hensyn til en lang historie av praksiser, må Norsk Folkemuseum ta historien med seg inn i det nye.

²⁹¹ Mathisen 2004, 17

²⁹² Gjerstad 2003, 200f

²⁹³ Meyer 2003, 13

²⁹⁴ Tvedt 1999, 116

Deltakelse som bidrag

Deltakelse som bidrag innebærer at ikke-profesjonelle representanter og representanter for ulike samfunnsgrupper aktivt deltar i utformingen av program, utstillinger og dokumentasjon. De kan brukes som ressurspersoner, informanter, nettverksåpnere eller konsulenter. Å bidra betyr å bli sett og å bli anerkjent som en del av fellesskapet. Kapitlet om mangfoldsdiskursen viste at mangfold er et normativt begrep som innebærer en aktiv holdning til samfunnets mangfold. I sammenheng med deltakelse innebærer dette å skape gjensidig integrasjon gjennom nye forståelsesrammer og utvidede strukturer. Maktaspektet i deltakerbegrepet blir dermed produktivt og skapende.

En pakistansk familie har fungert som kjerneinformanter i utformingen av utstillingen av den pakistanske leiligheten. Museet og informantfamilien har samarbeidet tett når det gjelder utvelgelse av tapeter, møbler, pynt, tekstiler, bilder og organisering av interiøret i leiligheten.²⁹⁵ Informantfamilien har bidratt med kunnskap og erfaringer om sin og andre pakistanere i Norge sin livssituasjon og kultur. Kunnskapene museet opparbeidet seg gjennom samarbeidet med informantfamilien er blitt konsultert med andre pakistanske informanter for å forsikre seg om representativiteten. Museet har lagt til rette for et samarbeid som anerkjenner minoritetens kunnskap og erfaringer som viktig og understreker ønsket om å utvide forståelsesrammene for sin virksomhet. Feltarbeidet har utvidet tidligere feltarbeidspraksis blant annet med det Pareli kaller *samshopping*, som innebærer å handle sammen med informantene.²⁹⁶ Disse handlerundene gav ny innsikt og kunnskap om minoritetsgruppen. Utstillingen av den pakistanske leiligheten bygger altså på gjensidig deltakelse i utformingsprosessen der museet har lagt til rette for samarbeid mellom institusjonen og minoritetsgruppen.

²⁹⁵ Pareli 2004, 59ff

²⁹⁶ Pareli 2004, 62

Strukturell deltakelse

Trinn fire i deltakelsesmodellen, strukturell deltakelse, er direkte knyttet til ideologisk makt som blant annet omfatter muligheten til å definere praksiser og gi mening til begreper og kategorier som konstituerer vår oppfatning av verden.

Makt til å bestemme meningen i ord og å sortere fenomener i kategorier skaper kommunikative normer. Museer kan på den måten bidra i samfunnets meningsdannelser gjennom å reprodusere mening fra andre diskurser eller å skape nye meningsinnhold i begreper og kategorier. Språkpraksis reflekterer i et maktperspektiv seire og tap i ideologiske kamper mellom ulike diskurser,²⁹⁷ og *common sense* oppfatninger er resultat av maktkamp og naturalisering.²⁹⁸

Pakistanere har kun hatt en konsulær rolle i den overordnede strukturelle utformingen av utstillingen. Museet konsulterte pakistanere etter at tekstene var skrevet og gjorde endringer som pakistanerne anbefalte, men de var ikke med på å definere hvilke punkter som var viktige i formidlingen av leiligheten og hvilke tilnæringsmåter en skulle bruke. Pakistanernes deltakelse i disse meningsskapende prosessene har dermed vært begrensede.

Deltakelse på strukturelt nivå grunner imidlertid ikke bare på museets samarbeid med de gruppene som representeres. Som vist i forrige kapittel legger sjanger og tradisjoner bestemte føringer på virksomheten. Museet begrunner valg av utstillingssjanger i den pakistanske leiligheten blant annet med at det er vanlig praksis ved museet.²⁹⁹ Dette kan være et tegn på at diskurstypen er så innarbeidet og naturalisert, at praksisen ikke trenger begrunnelse og ikke forstås som resultat av et valg. Dermed kan endringer også kreve større strukturelle forandringer for å kunne gjennomføres. Sjangerføringene inneholder maktaspekter gjennom *interactional routines*, det vil si konvensjonelle måter for interaksjon.³⁰⁰ Det er ingen naturlig nedarvet grunn til at museumsutstillinger skal være på en spesiell måte, men et resultat av makt og ideologisk kamp. Utstillingspraksis kan ha blitt en del av *common sense* oppfatningene som ligger under praksisene og oppfattes dermed som så riktig og så normalt "at det ikke trenger noen normativ begrunnelse for å være

²⁹⁷ Fairclough 2001, 73

²⁹⁸ Fairclough 2001, 77f

²⁹⁹ Pareli intervju 2008

³⁰⁰ Fairclough 2001, 82

handlingsstyrende.”³⁰¹ En slik normativ oppfatning om naturlige praksiser kan ha konsekvenser for deltakelse i diskursen. Strukturell deltakelse dreier seg i stor grad om slike bakenforliggende hindringer og muligheter for innflytelse i diskursen.

Museumsutstillinger har tradisjonelt operert med en sender-mottaker form for kommunikasjon der museet har sendt et budskap til publikum gjennom utstillingen, som igjen har fungert som medium for videreformidling av budskapet. Museet har innenfor denne modellen hatt en betydelig strukturell makt i form av tolknings- og definisjonsmakt. I diskursen om *mangfoldsmuseet* uttrykkes et ønske om at museet skal være møteplass for et mangfold av meningsutvekslinger, tolkninger og praksiser. Endringen rommer en demokratisering av den strukturelle deltakermakten og utfordrer en tradisjonell monologform og en utstillingspraksis med monter, pleksiglass og stillestående objekter til beskuelse. I den pakistanske leiligheten har museet beholdt en tradisjonell form for utstillingspraksis og utstillingssjangeren medvirker til at publikum blir passive mottakere av et budskap. Slik fastholder museet også den strukturelle maktposisjonen de tradisjonelt har hatt.

Dette eksempelet kan være en illustrasjon på det Kreps omtaler som den europeiske museumsmodellens innebygde paradoks.³⁰² Museet har fungert som et redskap for kolonisering og er et produkt av den europeiske arroganse i verden under kolonitiden. I dag er den europeiske museumsmodellen spredd til store deler av verden, også tidligere kolonier, men er fremdeles dypt forankret i en europeisk form. Paradokset ligger i at denne institusjonen skal være pådriver for kulturelt mangfold.

”Forholdet mellom Vesten og resten har, ifølge sentrale teoretikere som Edward Said og Johannes Fabian, etablert en kulturell hierarkisering som naturliggjør kolonimaktens utsiktspunkt og verdensanskuelse, og gjør begge nøytrale”.³⁰³

Konflikten mellom en gammel og en ny museumsdiskurs kan ha ført museene inn i en identitetskrise.³⁰⁴ Norsk Folkemuseums tradisjonelle rolle var nært knyttet til ideen om nasjonen som en enhetlig størrelse med klare grenser utad og sterk identitetsskapende betydning innad. Denne oppgaven har fått svekket legitimitet på samme måte som mange

³⁰¹ Tvedt 1999, 120

³⁰² Kreps 1994, 292

³⁰³ Haukelien 2006, 8f

³⁰⁴ Haukelien 2006, 38

andre autoritative fortellinger om nasjonen og fellesskapet bygd på enhet og likhet. Haukelien³⁰⁵ mener Norsk Folkemuseums manglende erfaring med levemåter og identifikasjonsformer som ikke underlegges det nasjonale fellesskapets selvforståelse, kan være hindringer i forhold til promotering av toleranse og mangfold. Det kan sees som et paradoks at museet nå vil synliggjøre den del av den kulturelle virkeligheten som de selv har bidratt til å fortie, fortrenge og undertrykke, mener hun.

Kreps hevder i likhet med Haukelien at det skal strukturelle endringer til for at mangfoldsperspektiver skal bli en integrert del av museumsinstitusjonen. For å utfordre konvensjonelle praksiser eller *common sense* antakelser, peker hun på at en ikke bare må endre museenes praksis, men også selve vitenskapen bak museumsinstitusjonen; museologien. Hun etterlyser en gjennomgripende ny, komparativ museologi som markerer at det ikke finnes én museologi, men mange ulike *former* for museologi.³⁰⁶ En komparativ museologi kan problematisere vår forståelse av hvordan museer utvikles og fungerer i ulike kontekster og hvordan de påvirker dynamikken i kulturell utvikling. Dette kan føre til en demokratisering av museumsinstitusjonen, en jevnere maktfordeling mellom ulike grupper og dermed fordeling mellom flere stemmer. Et slikt ideologisk mangfold innenfor museologien vil sette grenser for *common sense* antakelser. Dess større ideologisk mangfold, dess mindre kan begrensede ideologier behandles som *common sense*.³⁰⁷

Strukturell deltakelse og ideologisk makt er nært knyttet til standardiseringer. Når praksiser og tenkemåter blir standarder innebærer dette en makt til å utøve sin praksis som universell og *common sense*. Institusjonell praksis kan på den måten direkte eller indirekte legitimerer eksisterende maktforhold.³⁰⁸ Bak mangfoldsdiskursen på Norsk Folkemuseum ligger mer eller mindre standardiserte oppfatninger av hva et museum er, hvilke roller det har i samfunnet, hva som er etisk god museumsvirksomhet og hvilken kompetanse som er relevant for å arbeide ved museet.

Slike standarder utfordres av nye praksiser knyttet til mangfoldstenkning. I den pakistanske leiligheten har museet hatt et nært samarbeid med pakistanere og på den måten utvidet deltakerprofilen og de har også brukt hjemmet som kontekst og skaper på den måten en

³⁰⁵ Haukelien 2006, 8ff

³⁰⁶ Kreps 1994, 301

³⁰⁷ Fairclough 2001, 73

³⁰⁸ Fairclough 2001, 27

privat og fortrolig kontekst for det nye. Museet har også gjennom sine publikasjoner problematisert museets rolle i et mangfoldig samfunn og det pågår en løpende debatt rundt mangfoldinkluderingens utfordringer.

Strukturell deltakelse omfatter også mulighet til å avgjøre hvilken kompetanse som anses som relevant for arbeid innenfor museumsinstitusjonene. Blant de vitenskapelig ansatte ved Norsk Folkemuseum er det ingen som har minoritetsbakgrunn.³⁰⁹ Det er likevel enighet om at mangfold i de ansattes bakgrunn er viktig:

”Før har det vært for mye vanetenkning når det gjelder hvilke kvalifikasjoner ansatte skal ha. I dag er det enighet om å vektlegge det mangekulturelle. En hindring er likevel at det ikke er så mange muligheter til å finne kandidater som er kvalifiserte som har innvandrerbakgrunn. For å ha vitenskapelige stillinger ved museet må en ha en bestemt kompetanse og det er få innvandrere som studerer etnologi og kulturfag”.³¹⁰

Museet arbeider indirekte med rekruttering av minoriteter gjennom *Nettverk for mangfold på statlige arbeidsplasser* som er et forum for arbeidsgivere som arbeider med å rekruttere personer med minoritetsbakgrunn til statlige arbeidsplasser. Det dreier seg om å oppfordre mennesker med minoritetsbakgrunn til å studere kulturfag ved universitetene.³¹¹ Kompetansekriteriene for vitenskapelige ansettelser er altså ikke endret, men en ønsker å motivere mennesker med minoritetsbakgrunn til å velge en museumsfaglig karriere. Det er mangel på denne kompetansen innenfor minoritetsgrupper i dag, som begrenser minoritetenes mulighet til deltakelse i museumsdiskursene.

Kreps mener at en gjennom kun å rekruttere arbeidsstaben fra europeiske utdanningsinstitusjoner, vedlikeholder den maktstrukturen som ligger under den gamle museumsinstitusjonen. For å unngå at museologiens språk snakkes av en utvalgt gruppe og dermed opprettholder denne gruppens hegemonisk makt, etterlyser Kreps en bredere og mer inklusiv representasjon med mangfoldige stemmer som forutsetter endringer i utdanningsinstitusjonene og i rekrutteringspraksisene.³¹² Verldskulturmuseet i Gøteborg kan belyse Kreps poeng. De har gått nye veier når det gjelder tenkning rundt ansattes kompetanse. Barrera er utdannet økonom og har ingen museologisk eller kulturfaglig bakgrunn, men ble ansatt ved museet i kraft av sine erfaringer med livet regnskogen. Hans

³⁰⁹ Pareli intervju 2008

³¹⁰ Pareli intervju 2008

³¹¹ Pareli intervju 2008

³¹² Kreps 1994, 301

kulturkunnskaper og –erfaringer kvalifiserte han til en ansettelse foran et hundretalls andre søkere, de fleste med museumsfaglig kompetanse.³¹³ Han er i mindre grad skolert inn i en vestlig museumsdiskurs og hans formidling bryter med de tradisjonelle konvensjonene knyttet til museumsformidling.³¹⁴

I følge Mathisen³¹⁵ er anerkjennelsen av at det finnes flere fortellinger og flere fortellere er et viktig første skritt på veien mot et mangfoldig museum. Minoriteters deltakelse i de tre første trinnene i Goodnows modell er anerkjent og praktisert i den pakistanske leiligheten, med delvis unntak av refleksiv deltakelse i utstillingstekstene. På det fjerde trinnet, strukturell innflytelse, finne det også initiativer for en utvidet profil, blant annet gjennom *Nettverk for mangfold på statlige arbeidsplasser*.

Oppsummering

I dette kapittelet har et ideologisk maktbegrep blitt knyttet til deltakelse på fire nivåer. På det første nivået forstås deltakelse som adgang og den pakistanske leiligheten kan sees som uttrykk for minoriteters utvidete adgang til museets utstillinger og praksis. I konteksten av en anerkjent institusjon som Norsk Folkemuseum kan den pakistanske leiligheten ha en bekreftende funksjon for minoriteter og være et symbol på mangfoldsintegrering i samfunnet og understreke minoriteters posisjon i norsk kulturarv. Det hevdes også at Norsk Folkemuseum har spesielle muligheter til integrering nettopp på grunn av den faste forankringen museet og museets navn har til det geografiske stedet Norge. Museet har tradisjoner for å definere det kjente og nære og har dermed en gylden mulighet til å fange nye grupper inn under denne kategorien.

På det andre nivået, refleksiv deltakelse, viste tekstanalysen at den tekstlige interaksjon mellom museum og publikum i stor grad har form av å være enveiskommunikasjon og at museet hovedsakelig henvender seg til majoritetsbefolkningen gjennom tekstene. Tekstlig kan derfor minoriteter ekskluderes fra en refleksiv deltakelse. I kontekst fremstår derimot utstillingen som inkluderende når det gjelder refleksiv deltakelse. Museet har gjort ulike

³¹³ Barrera samtale 2008

³¹⁴ Han uttrykte eksplisitt sine personlige meninger som gjerne var provokative og i noen tilfeller kontroversielle. Dette gjaldt blant annet misjonærvirksomhet og barneoppdragelse.

³¹⁵ Mathisen 2004, 23

grep for å imøtekomme visjonen om kulturell deltakelse for minoriteter. Gjennom samarbeid med og betydelige bidrag fra pakistanere i utformingen av leiligheten, sørger museet for at det tilrettelegges for refleksiv deltakelse i utstillingens utforming.

Utstillingssjangeren og institusjonens størrelse kan legge hindringer for refleksiv deltakelse på den måten at museet opererer med permanente utstillinger i et kontinuerlig foranderlig samfunn og at fleksibilitet vanskeliggjøres ved en stor institusjon. Videre hevder museumsteoretikere at museet kan sees som et kulturelt uttrykk som grunner i vestlige verdioppfatninger og at institusjonen i seg selv kan være et hinder for refleksiv deltakelse. Gjennom musealiserings- og formidlingsprosessene blir kulturelle uttrykk endret i henhold til vestlige konvensjoner og i en slik sammenheng kan institusjonen møte epistemologiske utfordringer for mangfoldig refleksiv deltakelse.

Nivå tre, deltakelse gjennom bidrag handler nettopp om pakistanernes innflytelse i utformingsprosessen og planleggingen av utstillingen. Pakistanske informanter brukes som ressurspersoner, nettverksåpnere og konsulenter i utformingen av den pakistanske leiligheten. Dette innebærer at de blir anerkjent som en del av fellesskapet. Museet skaper gjensidig integrasjon mellom museet og minoriteten gjennom nye forståelsesrammer for museumspraksis.

Trinn fire i modellen, strukturell deltakelse, er knyttet til ideologisk makt. Pakistanere har kun hatt en konsulær rolle i den overordnede strukturelle utformingen av utstillingen av den pakistanske leiligheten og var ikke med på å definere hvilke punkter som var viktige i formidlingen av leiligheten og hvilke tilnæringsmåter en skulle bruke. Pakistanernes deltakelse i disse meningsskapende prosessene har slik vært begrensede.

Deltakelse på strukturelt nivå grunner imidlertid ikke bare på museets samarbeid med de gruppene som representeres. Sjanger og tradisjoner legger bestemte føringer på virksomheten ved museene og diskurstypen kan være så innarbeidet og naturalisert at endringer krever større strukturelle forandringer for å kunne gjennomføres. I den pakistanske leiligheten har museet beholdt en tradisjonell form for utstillingspraksis og utstillingssjangeren medvirker til at publikum blir passive mottakere av et budskap. Slik fastholder museet den strukturelle maktposisjonen de tradisjonelt har hatt. For å utfordre en konvensjonell praksis etterlyser Kreps en gjennomgripende ny, komparativ museologi

som markerer at det ikke finnes én museologi, men mange ulike *former* for museologi. Slik kan museet fungere i ulike kontekster og være del av dynamikken i kulturell utvikling.

I den pakistanske leiligheten praktiseres minoriteters deltakelse på de tre første trinnene, med delvis unntak av refleksiv deltakelse i utstillingstekstene. Disse mangfoldsprosessene utfordrer standardiseringer og common sense oppfatninger og er viktige skritt mot en ny komparativ museologi der strukturell innflytelse også inkluderer minoriteter.

7; avsluttende betraktninger

Det mangfoldige museumsfeltet har i oppgaven blitt undersøkt gjennom utstillingen av den pakistanske leiligheten ved Norsk Folkemuseum, som er et pilotprosjekt i mangfoldssammenheng i Norge. Oppgaven har undersøkt hvordan kulturelt mangfold representeres, hvilke strategier som brukes for å kommunisere kulturelt mangfold, hvilke identitetsforhandlinger som foregår i utstillingen og museets roller i et kulturelt mangfoldig samfunn. Norsk Folkemuseums visjoner for et kulturelt mangfoldig museums har blitt sammenfattet i diskursen *mangfoldsmuseet* i kapittel tre. Denne strategiske diskursen har videre blitt brukt som norm i analysen av en anvendt mangfoldsdiskurs slik den kommer til uttrykk i den pakistanske leiligheten. Relasjonene mellom visjoner og praksis; en strategisk og en anvendt mangfoldsdiskurs, er analysert med utgangspunkt i kritisk diskursanalyse kombinert med kulturvitenskapelig teori om identitet, etnisitet, minoritet, migrasjon, makt og deltakelse.

Den nye museologien som ble nevnt innledningsvis er selvrefleksiv og reiser spørsmål om representasjon, om museets rolle i samfunnet og maktaspekter knyttet til museumsvirksomheten. Forskning på museets rolle i samfunnet er enda ikke et påaktet felt i norsk sammenheng, og mangfoldsperspektiver på museumsvirksomhet er en mangel. I relasjonen mellom museumsinstitusjon og et mangfoldig samfunn, kan oppgaven leses som et innspill i en økende faglig interesse for mangfoldsperspektiver i museologisk forskning.

Mangel på en sammenhengende forståelse av grunnlagsproblemer og en systematisk kunnskapsutvikling på et mangfoldig museumsfelt, gjør at teoretisk og metodisk tilnærming i oppgaven også bærer preg av å være en utprøving av nye tilnæringsmåter.

Det metodologiske forsøket på å kombinere diskursanalyse med kulturvitenskapelige tilnæringsmåter til feltet, ble gjort med forventninger om å bidra til en kulturvitenskapelig museologi på mangfoldsfeltet. Analytiske begreper som diskurspraksis, strategisk og anvendt diskurs, nodalpunkt, common sense og gap-filling er hentet fra diskursteoretisk terminologi og anvendt i analysen av gruppedannelser, identitet, representasjon og makt.

Skillet mellom en strategisk og en anvendt diskurs egnet seg for en sammenligning mellom visjoner og praksis ved museet. Nodalpunkt har videre vært en fruktbar tilnærming til mangfoldsfeltet nettopp fordi begrepet ikke tar utgangspunkt i dikotomiseringer av fenomener i verden. Nodalpunkt kan i større grad enn dikotomier omfavne en mangfoldsideologi der mennesker, grupper, kulturer og samfunn ikke plasseres i bestemte kategorier. Mangfoldet kan i større grad ivaretas gjennom nodalpunkt. Begrepet antonym har omfavnet dikotomiseringer i mangfoldsdiskursen. Begrepene gap-filling og common sense har som analytiske redskaper vist seg å være hensiktsmessige i formuleringen av underliggende forestillinger om meningssammenhenger i diskursen.

Detaljerte tekstlige analyser med utgangspunkt i de sentrale begrepene har vist at tekstlig praksis på flere punkter avviker fra visjonene om mangfoldsinkludering. Dette gjelder blant annet bruken av *pakistansk*, *muslimsk* og *innvandrere* som tekstlige synonymer og meningssynonymer, bruken av *majoritet* og *minoritet* som prinsipielle antonymer og henvisninger til et majoritetspublikum som den ideelle leser. Funnene fra tekstanalysen har fått status som hypoteser som ble satt i sammenheng med fysisk, intertekstuell, teoretisk og sjangermessig kontekst i det følgende kapittelet. I fysisk kontekst av OBOS-gården ble de tekstlige funnene modifisert for det første fordi konteksten plasserer leiligheten i et utvidet mangfoldsbegrep av tid, klasse, kjønn, stil og etnisitet.

Museet bruker i stor grad hjemmet som utstillingsform. Når en pakistansk utstilling også fremstår med dette uttrykket, blir det satt i en ramme av forventninger som gjør det upåfallende. I oppgaven har jeg påpekt en del momenter som understreker det forskjellskommunerende. Dette må imidlertid sees i kontekst av den integrerte plasseringen leiligheten har fått ved institusjonen nettopp i kraft av også å være et hjem. Utstillingen har som de fleste andre utstillingene ved Norsk Folkemuseum form av å være en bolig. Det pakistanske blir dermed ikke noe ekstraordinært, men får den samme uttrykksformen som resten av utstillingene. Hjem-konteksten presiserer videre at utstillingen er et utsnitt av virkeligheten og ikke en representasjon som gir seg ut for å gjelde en stor gruppe, selv om tekstene kan antyde dette. Hjemmet kan symbolisere tillitt og nærhet og skaper på den måten en trygg og personlig kontekst for utstillingen. Hjemmet kan videre henseile på en arena for sosialisering og videreføring av kulturelle verdier og praksiser og på den måten vise til kontinuitet mellom fortid, samtid og framtid. Det kan også

fungere som symbol på tilhørighet og understreke minoriteters tilhørighet til Norge. Konteksten kan være en inngangsport til aksept for mangfold og fungere som en motvekt til overfokusering på annerledeshet i andre diskurser, blant annet i media.

I intertekstuell kontekst har tekstene knyttet til den pakistanske leiligheten blitt sammenlignet med tekstene til to andre leiligheter i OBOS-gården. I denne sammenligningen kommer det fram at de fiktive beboerne i den pakistanske leiligheten i mindre grad enn de andre er satt inn i en kompleks kontekst. Beboerne er representanter for pakistanere, muslimer og innvandrere, mens beboerne i de andre leilighetene fremstilles med navn, yrke, politiske holdninger, stilpreferanser, alder og bakgrunn. En antatt innvandrergruppe tillegges videre karakteristikker som samsvarer med forståelsen av en etnisk gruppe, det vil si en gruppe som tildeles eller oppfatter seg selv som å dele bestemte kjennetegn. I tekstene fremstår likevel ikke beboernes tilhørighet til både Norge og Pakistan som problematisk og innvandrerbegrepet settes i en kontekst av generell migrasjon og kontinuerlig kontakt med opprinnelseslandet.

Det siste kapittelet har plassert den pakistanske leiligheten i kontekst av deltakelse i prosessene ved museet. En minoritet har gjennom leiligheten blitt aktører i utstillinger og samlinger ved museet. Museet har også foretatt en rekke handlinger for å inkludere pakistaneres stemme og gjøre dem til aktive deltakere i mangfoldsdiskursen som skapes i den pakistanske leiligheten. Informantfamilien har hatt en betydelig rolle i utformingen av leiligheten; i valg av møbler, pyntegjenstander, bilder og i organisering av møblene i de ulike rommene. Det tette samarbeidet mellom museet og informantfamilien har sørget for en høy grad av selvrepresentasjon i selve utstillingen. Utstillingstekstene er derimot ikke et produkt av et slikt tett samarbeid. Her er det først og fremst museets stemme som taler, selv om tekstene ble konsultert med en gruppe pakistanere før de ble trykket. Tekstene henvender seg først og fremst til et majoritetspublikum, og er mindre relevante for minoritetspublikummere. Når det gjelder strukturell deltakelse som tolkning av utstillingene og meningsskapning, er derfor deltakerrollen i stor grad forbeholdt museet. Bak strukturell deltakelse kan en videre finne museumskonvensjoner som hevdes å favorisere en vestlig tenkemåte og verdiforståelse. For å utfordre et slikt hegemoni hevdes det at det er behov for en ny komparativ museologi bestående av et mangfold av ulike former for museumsforskning.

Oppgaven har søkt å nærme seg det mangfoldige museumsfeltet med ulike aktørers blikk. Fra et minoritetsperspektiv har minoriteten spilt en vesentlig rolle i den praktiske representasjonen av seg selv, men en mindre rolle i de tekstlige tolkningene og rammeverket for leiligheten. Dette kan ha vært grunnen til at tekstene først og fremst kommuniserer med et publikum fra majoritetsbefolkningen, eller sagt med andre ord; at museet henvender seg til majoriteten som den ideelle leser. Sett med museets blikk har et grundig forarbeid og et tett samarbeid med den pakistanske informantfamilien vært omfattende og tidkrevende og innebært nye metoder for museumsarbeid, blant annet samshopping, som omfatter å handle sammen med informantfamilien. I institusjonssammenheng har museet utviklet og utprøvd nye metoder for samarbeid med informantgrupper. Dette kan sees som bidrag til en utvidet museologitenkning slik en etterlyste i kapittel 6, og en utvidet nasjonstenkning i henhold til deres visjoner.

Oppgavens utgangspunkt i kritisk tekstanalyse, en metode som i stor grad er brukt på tekster fra massemedia, kan reise metodologiske og etiske problemstillinger både i forhold til det kritiske aspektet og i forhold til tekstfokuset. Det kan være etisk utfordrende at en kritisk tenkemåte ligger under i tilnærmingen til et sensitivt felt som mangfoldsinkludering. Dette gjelder spesielt når analysen tar utgangspunkt i et ideal; *mangfoldsmuseet*. Idealet fungerer som en norm for den praksisen som senere analyseres, og med en norm som målestokk vil praksis som avviker fra normen fremstå som negativ. Et slikt utgangspunkt vil nødvendigvis få konsekvenser for funnene og kan sette praksis i et negativt lys. Denne problemstillingen har også vært en av de vanskeligste utfordringene i arbeidet med oppgaven. Å finne et balansepunkt mellom en kritisk tilnærming og ydmykhet overfor de komplekse utfordringene som Norsk Folkemuseum står overfor, har vært komplisert.

Da det ble klart at empirien måtte begrenses og problemstillingen omjusteres, ble den pakistanske leiligheten valgt fordi den har en spesiell posisjon i museologisk mangfoldsarbeid i norsk sammenheng i kraft av å være den første permanente utstillingen som omhandler nyere innvandring. Jeg synes Norsk Folkemuseum utmerket seg i norsk sammenheng med de initiativene de har tatt og tar for mangfoldsinkludering. Da det ble klart at ingen forskning er gjort på den pakistanske leiligheten, bestemte jeg meg for ta fatt på oppgaven. Kritisk diskursanalyse ble valgt etter å ha lest Faircloughs nyeste utgivelse, *Language and Globalisation*. Globalisering og mangfold kan forstås som to fenomener i en

stadig mer påfallende kompleks samtid, og det ville være interessant å nærme seg et anvendt mangfoldsbegrep med lignende utgangspunkt som Fairclough nærmet seg globalisering. Når oppgaven nå foreligger kan en reise spørsmålet om hvorvidt metoden var godt egnet som tilnærming til et mangfoldig museumsfelt. Funnene i oppgaven er i betydelig grad preget av uoverensstemmelse mellom myndigheters og museets visjoner og praksis knyttet til den pakistanske leiligheten. Det kan tenkes at metoden har intensivert denne kløften, og det kan innvendes at supplerings av andre metodologiske tilnærminger ville gjort funnene mer balanserte når det gjelder i hvor stor grad praksis samsvarer med visjoner.

Med utgangspunkt i *mangfoldsmuseet* som norm, brukes mangfoldsbegrepet i oppgaven som et normativt begrep. Mangfoldsinkludering forstås som noe ubetinget positivt og viktig og det motsatte; mangfoldsekskludering, fremstår som utpreget negativt og uheldig. Dette gjør temaet for oppgaven ytterligere mer sensitivt enn det ville vært om mangfold var et deskriptivt begrep. I analysene pekes det på flere forhold i tekstene og i praksis som ikke stemmer overens med en mangfoldsideologi og begreper som generaliserende, homogeniserende og etnofiksering brukes for å beskrive mulige konsekvenser. Denne terminologien kan virke fordømmende overfor Norsk Folkemuseum uten at dette er intensjonen. Den kritiske tilnærmingen kan dermed fremstå som et ønske om å kritisere. Utstillingstekstene er kun *en* av formidlingsstrategiene i forbindelse med den pakistanske leiligheten. Det kan innvendes at tekstfokuset bidrar til å overse guidete omvisninger. *Mangfoldsmuseets* dialogaspekt kommer høyst sannsynlig i større grad til uttrykk i omvisningene enn det gjør i utstillingstekstene, og en kan dermed hevde at kritisk diskursanalyse med et tekstlig fokus kommer til kort når det gjelder å fange et helhetlig bilde av formidlingsvirksomheten knyttet til den pakistanske leiligheten. Tekstfokuset kan videre tenkes å ha ført til en overfokusering på kategoriseringer og begrepsbruk, mens kontekst har kommet mer i skyggen. I analysene har det kommet fram at det er i tekstene at avstanden mellom en strategisk og en anvendt diskurs er størst, mens kontekstanalyser gjør avstanden betydelig mindre. Tekstenes oppmerksomhet kan dermed ha forårsaket et ytterligere kritisk resultat. Tekstenes rolle i meningskonstruksjonene rundt den pakistanske leiligheten, skal likevel ikke undervurderes. Mange publikummere besøker museet uten guide og i en slik situasjon er det sannsynlig at tekstene får en betydelig rolle i

meningsskapningen. Bildet som gis av utstillingen i denne oppgaven er dermed ikke nødvendigvis mangelfullt.

En manglende sammenhengende forståelse av grunnlagsproblemer på det mangfoldige museumsfeltet innebærer et behov for utforskning av nye metoder og teoretiske tilnæringsmåter. Utstillingstekster har fått lite oppmerksomhet i museumsforskningen og oppgaven kan derfor leses som et bidrag til en utvidet museologi. Selv om funnene, på grunn av et utpreget tekstfokus, ikke kan hevdes å representere et helhetlig bilde av formidlingsvirksomheten rundt den pakistanske leiligheten, kan teoretisk og metodologisk tilnærming være betydningsfulle innspill i en mangfoldsdebatt. Funnene er også kritiske innspill til den representasjonen mangfold får gjennom tekst. Selv et godt initiativ som den pakistanske leiligheten trenger kritiske røster. Norsk Folkemuseum har en viktig maktposisjon i et demokratisk samfunn der kritisk dialog og refleksjon har en avgjørende og naturlig plass. Initiativene de har tatt til mangfoldsinkludering og arbeid med utvidelse av praksis og begreper, er vesentlige prosesser i et mangfoldig Norge.

8; litteratur og andre kilder

Aase, Tor Halfdan (1997) «Tolkning av kategorier» Side 143-187 i *Metodisk Feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*, av Erik Fossåskaret, Otto Laurits Fuglestad og Tor Halfdan Aase. Oslo: Universitetsforlaget

Akman, Haci (2001) *Etnisk atlas. Kulturell diaspora i Bergens byrom*. Bergen: Forlaget Migrasjonslitteratur

Akman, Haci (1995) *Landflyktighet. En etnologisk undersøkelse av vietnamesiske flyktninger i eksil*. Bergen: Forlaget Migrasjonslitteratur

Alver, Bente Gullveig og Ørjar Øyen (1997). *Forskningsetikk i forskerhverdag. Vurderinger og praksis*. Tano Aschehoug: Oslo

Alver, Bente Gullveig og Torunn Selberg (1992) *Det er mer mellom himmel og jord. Folks forståelse av virkeligheten ut fra forestillinger om sykdom og behandling*. Sandvika: Vett og Viten

Boe, Liv Hilde (2004) «Moské på Norsk Folkemuseum?» Side 142-155 i *By og Bygd XXXVIII Museum i Friluft*

Crane, Susan A. (2000) *Museums and Memory*. California: Stanford University Press

Einarsen, Hans-Philip (2005) *Mellom undringshem og kamparenaer. Museer og den flerkulturelle virkeligheten*. Oslo: ABM-utvikling

Fairclough, Norman (1995) *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Harlow: Longman

Fairclough, Norman (2001) *Language and Power*. Harlow: Longman

Fairclough, Norman (2006) *Language and Globalization*. London : Routledge

- Fjellheim, Bjørn og Anne-Sofie Hjemdahl** (red.) (2007) *Inn i et nytt årtusen : museene og samtiden*. Oslo: Novus Forlag
- Fuglerud, Øyvind** (2001) *Migrasjonsforståelse. Flytteprosesser, rasisme og globalisering*. Oslo: Univeristetsforlaget
- Fuglerud, Øyvind** (red.) (2004) *Andre bilder av "de andre". Transnasjonale liv i Norge*. Oslo: Pax Forlag
- Fuglerud, Øyvind og Thomas Hylland Eriksen** (2007) *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*. Oslo: Pax Forlag
- Gjerstad, Magne** (2003) «Samfunnsvitenskapens tekstmakt.» Side 200-219 i *Maktens tekster*, av Kjell Lars Berge, Siri Meyer og Tom Are Tripplestad. Oslo: Gyldendals Norsk Forlag
- Goodnow, Katherin** (2006) *Challenges and Transformation. Museums in Cape Town and Sydney*. Paris: Éditions UNESCO-BPI/PUB
- Goodnow, Katherine** (2008a) *Exhibition Forms and Influential Circumstances*
Upublisert artikkel
- Goodnow, Katherine** (2008b) *Expanding the Concept of Participation*
Upublisert artikkel
- Goodnow, Katherine** (2008c) *Museum, New Media and Community Participation*
Upublisert artikkel
- Haukelien, Heidi** (2006) *Norsk på nytt. En evaluering av prosjektet Norsk i går, i dag, i morgen?* Bergen: Norsk Kulturråd
- Johansen, Anders, Kari Gaarder Losnedahl og Hans-Jakob Ågotnes** (red.) (2002) *Tingenes Tale. Innspill til museologi*. Bergen: John Grieg Grafisk
- Johnsen, Lise** (2002) *Museum og dialog. En kulturvitenskapelig undersøkelse i hermetikk- og oljemuseum*. Hovedfagsoppgave i Kulturvitenskap

- Kjeldstadli, Knut** (1999) *Fortida er ikke hva den engang var. En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget
- Kreps, Christina** (1994) «The Paradox of Cultural Preservation in Museums» Side 291-306 i *The Journal of Arts Management, Law and Society*, Vol 23, nr 4
- Kvideland, Reimund** (1979) «Verbal trading in enculturation processes» Side 42-52 i *Kulturell kommunikation*, av Nils-Arvid Brungéus og Göran Rosander. Lund: Förlagarna och bokförlaget Signum
- Lundberg, Dan, Krister Malm og Owe Ronström** (2000) *Musikmedier och mångkultur. Förändringar i svenska musiklandskap*. Gidlunds Förlag
- Lundstedt, Anna** (2002) «Forskningsetiske positioner og "invandrer"-representasjoner» Side 33-64 i *Etnisk kompleksitet. Nordlige länder. Kulturvitenskaplige perspektiv*, av Magnus Berg, Riina Reinvelt & Line Alice Ytrehus (red.). Göteborg: Etnologiska föreningen i Västsverige c/o Etnologiska institutionen
- Mathisen, Stein** (2004) «Representasjoner av kulturell forskjell. Fortelling, makt og autoritet i utstillinger av samisk kultur» Side 5-25 i *Tidsskrift for kulturforskning*, vol 3, nr 3
- Meyer, Siri** (2003) «Som det står skrevet...Tekst og makt: en introduksjon.» Side 9-23 i *Maktens Tekster*, av Kjell Lars Berge, Siri Meyer og Tom Are Tripplestad (red.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Miegel, Fredrik, og Fredrik Schough** (1998) *Dikotomier. Vetenskapsteoretiske refleksjoner*. Lund: Studentlitteratur
- Nagubi, Saphinaz-Amal** (2004) «The Aesthetics of Otherness in Museums of Cultural History.» Side 5-22 i *Tidsskrift for kulturforskning*, nr. 4
- Pareli, Leif** (2002) «Museene og det kulturelle mangfold.» Side 11-13 i *Museumsnytt*. Vol 51, nr. 1
- Pareli, Leif** (2004) «Et pakistansk hjem på museum.» Side 47-65 i *Tidsskrift for kulturforskning*. Vol 3, nr. 3

- Ramstrøm, Ann Kristin** (2003) *Museet og det flerkulturelle samfunn. En kulturvitenskapelig studie av museets rolle i det flerkulturelle samfunn.*
Hovedfagsoppgave i Kulturvitenskap
- Rekdal, Per Bjørn** (2003) «Fremstillinger av "de andre" og "oss selv" - hvem bestemmer innholdet?» Side 266-278 i *Museer i fortid og nåtid. Essays i museumskunnskap*, av Arne Bugge Amundsen, Bjarne Rogan og Margrethe C. Stang (red.). Oslo: Novus Forlag
- Rekdal, Per Bjørn** (2005) *Kompetanseoppbygging for et multikulturelt normalsamfunn.* Oslo: ABM Utvikling
- Rekdal, Per Bjørn** (1999) *Norsk Museumsformidling og den flerkulturelle utfordringen. Norsk Museumsutvikling 7:1999.* Oslo: Norsk Museumsutvikling
- Rogan, Bjarne** (2003) «Mot et postnasjonalt og et postkolonialt museum. Et fransk museumslandskap i endring.» Side 279-299 i *Museer i fortid og nåtid. Essays i museumskunnskap*, av Arne Bugge Amundsen, Bjarne Rogan og Margrethe C. Stang(red.). Oslo: Novus Forlag
- Selberg, Torunn** (2007) «Mennesker og steder. Innledning.» Side 9-20 i *Kulturelle landskap. Sted, fortelling og materiell kultur*, av Nils Gilje og Torunn Selberg (red.). Bergen: Fagboklaget Vigmostad & Bjørke
- Sirnes, Thorvald** (1999) «Alt som er fast, fordamper?» Side 29-75 i *Normalitet og identitetsmakt i Norge*, av Siri Meyer og Thorvald Sirnes (red.). Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Sjöberg-Petarinen, Solbjørg** (2004) *Museer ger mening. Friluftsmuseerna Kolosterbacken och Amuri som representationer.* Åbo: Akademis forlag
- Stavem, Elisabeth** (2005) *"Norge, et land for meg? Pakistanerne oppdager Norge". En utstilling på Norsk Folkemuseum.* Hovedoppgave i Sosialantropologi
- Tvedt, Terje** (1999) «Eksport av normalisme og import av normalitet. Om den norske samaritan som maktfigur.» Side 116-132 i *Normalitet og identitetsmakt i Norge*, av Siri Meyer og Thorvald Sirnes (red.). Oslo: Ad Notam Gyldendal

Vergo, Peter (red.) (1989) *The New Museology*. London: Reaktion books

Wæhle, Espen (1998) «Nationalmuseets visioner bag formidlingen af de etnografiske.» Side 31-46 i *Dansk Tidsskrift for museumsformidling nr. 18*

Winter Jørgensen, Marianne og Louise Phillips (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag

• ; intervjuer og samtaler

Akman, Haci (2008) *Samtale om minoritetsforskning*. Samtale med Ingeborg Hauge

Barrera, Enriqueo (2008) *Samtale på Världskulturmuseet i Göteborg*. Samtale med Ingeborg Hauge

Boe, Liv Hilde (2006) *Intervju på Norsk Folkemuseum i Oslo*. Intervjuet av Ingeborg Hauge

Einarsen, Hans Philip (2006) *Intervju på Internasjonalt Kultursenter og Museum i Oslo*. Intervjuet av Ingeborg Hauge.

Møller, Bente Guro (2006) *Intervju ved Internasjonalt Kultursenter og Museum i Oslo*. Intervjuet av Ingeborg Hauge

Pareli, Leif (2008) *Intervju om den pakistanske leiligheten på telefon*. Intervjuet av Ingeborg Hauge.

Rekdal, Per Bjørn (2006) *Intervju på Etnografisk Samling, Kulturhistorisk Museum i Oslo*. Intervjuet av Ingeborg Hauge

• , elektroniske kilder

FNs Human Development report 2004. Cultural Liberty in Today's Diverse World (2004)

http://hdr.undp.org/en/media/hdr04_complete.pdf (oppsøkt 1. mai 2008)

Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (2006)

<http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/06> (oppsøkt 1. mai 2008)

ICOM Policy Statement. Museums and Cultural Diversity (1997)

<http://icom.museum/diversity.html> (oppsøkt 1. mai 2008)

ICOM statutes (2007) <http://icom.museum/statutes.html#3> (oppsøkt 1. mai 2008)

Norsk Folkemuseums hjemmeside

<http://www.norskfolke.museum.no/> (oppsøkt 1. mai 2008)

NOU 1996:7 Museum, Mangfald, Minne, Møtestad (1996)

<http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/19961996/007/PDFA/NOU19961996007000DDDPDFA.pdf> (oppsøkt 1. mai 2008)

Statistisk Sentralbyrå. <http://www.ssb.no/innvandring/> (oppsøkt 20. mars 2008)

Stortingsmelding nummer 22 1999-2000. Kjelder til kunnskap og oppleving

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/dok/regpubl/stmeld/19992000/Stmeld-nr-22-1999-2000-.html?id=192730> (oppsøkt 1. mai 2008)

Stortingsmelding nummer 48 2002 – 2003. Kulturpolitikk fram mot 2014

<http://www.regjeringen.no/Rpub/STM/20022003/048/PDFS/STM200220030048000DDDPDFS.pdf>
(oppsøkt 1. mai 2008)

Stortingsmelding nummer 17 2005 – 2006. 2008 som markeringsår for kulturelt mangfold

<http://www.regjeringen.no/Rpub/STM/20052006/017/PDFS/STM200520060017000DDDPDFS.pdf>
(oppsøkt 1. mai 2008)

UNESCOs Our Creative Diversity (1995) <http://www.unesco.org/culture/policies/ocd/index.shtml>
(oppsøkt 1. mai 2008)

UNESCOs Universal Declaration on Cultural Diversity (2001)
<http://www2.ohchr.org/english/law/diversity.htm> (oppsøkt 1. mai 2008)

UNESCOs Convention on the Protection and Promotion of Cultural Expressions (2005)
http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
(oppsøkt 1. mai 2008)

; andre kilder

Utstillingstekster til den pakistanske leilighet (besøkt 5. januar 2008)

Utstillingstekster til de andre leilighetene i OBOS-gården (besøkt 5. januar 2008)

Informasjonsplakat ved inngangen til OBOS-gården (besøkt 5. januar 2008)

; bilder

Bilde 1; OBOS-gården og Telemarkstunet (<i>foto: Ingeborg Hauge</i>)	10
Bilde 2; Barnerommet i den pakistanske leiligheten (<i>Foto: Ingeborg Hauge</i>)	10
Bilde 3; Utstillingsplansje pakistansk leilighet (<i>foto: Ingeborg Hauge</i>)	21
Bilde 4; Framside Our Creative Diversity	28
Bilde 5 Utstillingstekst pakistansk leilighet (<i>foto: Ingeborg Hauge</i>)	43
Bilde 6; tekst fra hjemmesiden til Norsk Folkemuseum	48
Bilde 7; OBOS-gården (<i>Foto: Ingeborg Hauge</i>)	63
Bilde 8; Informasjonaplakat OBOS-gården (<i>Foto: Ingeborg Hauge</i>)	64
Bilde 9; Reol pakistansk leilighet (<i>Foto: Ingeborg Hauge</i>)	69
Bilde 11; Stue pakistansk leilighet (<i>Foto: Ingeborg Hauge</i>)	71
Bilde 12; Kjøkken pakistansk leilighet (<i>Foto: Ingeborg Hauge</i>)	73
Bilde 13; Utstillingstekst pakistansk leilighet (<i>Foto: Ingeborg Hauge</i>)	83

;

appendiks 1

Forespørsel om å delta i intervju

Jeg er masterstudent i kulturvitenskap ved Universitetet i Bergen og har nå begynt arbeidet med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er museer og flerkulturalitet, og jeg skal undersøke hvordan det flerkulturelle perspektivet inkluderes i ulike museumsvirksomheter med spesielt fokus på representasjonsstrategier. For å finne ut av dette ønsker jeg å intervju ansatte ved museer.

Spørsmålene vil dreie seg om museets rolle i integreringsprosessen i samfunnet, hva et flerkulturelt perspektiv innebærer for museet, hva en ønsker å formidle, hvilke temaer som tas opp og på hvilke måter det flerkulturelle perspektivet integreres.

I oppgaven vil jeg undersøke hvordan museet som offentlig institusjon jobber med et flerkulturelt perspektiv og dem jeg intervjuer vil derfor snakke i kraft av sin rolle som offentlig person tilknyttet museumsinstitusjonen. På denne bakgrunnen ønsker jeg ikke å anonymisere intervjupersonene. Navn og stillingstittel vil derfor bli brukt både i oppgaven og i intervjutranskripsjonene.

Lyddopptaker vil bli brukt under intervjuet og det vil ta omtrent en time. Tid og sted kan vi eventuelt avtale senere.

Det er frivillig å være med og du har når som helst, inntil oppgaven foreligger, mulighet til å trekke deg uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg kan du kreve at innsamlete opplysninger om deg anonymiseres eller slettes. Jeg vil sende deg transkripsjoner av intervjuene for at du kan samtykke til eventuell publisering og oppbevaring.

Dersom du samtykker til det vil lydopptak og intervjuutskrifter bli lagret i Etno-folkloristisk arkiv ved Institutt for kulturstudier og kunsthistorie, Universitetet i Bergen. Arkivskapet er låsbart og personene som har adgang til arkivet har taushetsplikt. Navn på tredjepersoner i utskriftene vil bli endret før lagring og det vil bli vurdert om øvrige opplysninger om deg og/eller tredjepersoner er av en slik karakter at de bør endres eller slettes før lagring.

Ved eventuelt ønske om videre forskning på materialet på doktorgradsnivå, vil du bli kontaktet på ny, og ny melding vil bli sendt til Personvernombudet.

Oppgaven vil være ferdig i løpet av 2007. Studiet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Dersom du ønsker å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på samtykkeslippen under og sender den til meg i vedlagt konvolutt.

Om du lurer på noe kan du ringe meg på 979 86 733 eller sende en e-post til ingeborg.hauge@student.uib.no. Du kan også kontakte min veileder Haci Akman ved Seksjon for kulturvitenskap på e-post: haci.akman@ikk.uib.no eller på telefonnummer 55 58 22 32.

Med vennlig hilsen

Ingeborg Hauge

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studiet av museet og det flerkulturelle perspektivet og ønsker å stille på intervju. Jeg vil få tilsendt transkripsjoner av intervjuet og vurderer da om jeg ønsker at materialet kan brukes i masteroppgaven og lagres i Etno-folkloristisk arkiv.

Signatur

;

appendiks 2

Forespørsel om å delta i intervju

Jeg er masterstudent i kulturvitenskap ved Universitetet i Bergen og er nå i avslutningsfasen med masteroppgaven. Temaet for oppgaven er flerkulturell inkludering ved museer, og jeg skal undersøke hvordan det flerkulturelle perspektivet inkluderes ved Norsk Folkemuseum med spesielt fokus på den pakistanske leiligheten. Jeg har allerede intervjuet Liv Hilde Boe og ønsker å stille noen oppfølgende spørsmål til en som har vært ansvarlig for gjennomføringen av den pakistanske leiligheten. Derfor sender jeg nå en forespørsel til deg.

I oppgaven vil jeg undersøke hvordan museet som offentlig institusjon jobber med et flerkulturelt perspektiv og dem jeg har intervjuet og vil intervju snakker i kraft av sin rolle som offentlige personer tilknyttet museumsinstitusjonen. På denne bakgrunnen ønsker jeg ikke å anonymisere intervjupersonene. Navn og stillingstittel vil bli brukt både i oppgaven og i intervjutranskripsjonene.

Jeg ønsker å foreta et telefonintervju og ta notater under samtalen. Det er frivillig å være med og du har når som helst, inntil oppgaven foreligger, mulighet til å trekke deg uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg kan du kreve at innsamlede opplysninger om deg anonymiseres eller slettes. Jeg vil sende deg transkripsjoner av intervjuene for at du kan samtykke til eventuell publisering og oppbevaring.

Dersom du samtykker til det vil intervjuutskriftene bli lagret i Etno-folkloristisk arkiv ved Institutt for kulturstudier og kunsthistorie, Universitetet i Bergen. Arkivskapet er låsbart og personene som har adgang til arkivet har taushetsplikt. Navn på tredjepersoner i utskriftene vil bli endret før lagring og det vil bli vurdert om øvrige opplysninger om deg og/eller tredjepersoner er av en slik karakter at de bør endres eller slettes før lagring.

Ved eventuelt ønske om videre forskning på materialet på doktorgradsnivå, vil du bli kontaktet på ny, og ny melding vil bli sendt til Personvernombudet. Oppgaven vil være ferdig i løpet av 2008. Studiet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Dersom du ønsker å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på samtykkeslippen under og sender den til meg.

Om du lurer på noe kan du ringe meg på 979 86 733 eller sende en e-post til ingeborg.hauge@student.uib.no. Du kan også kontakte min veileder Haci Akman ved Seksjon for kulturvitenskap på e-post: haci.akman@ahkr.uib.no eller på telefonnummer 55 58 22 32.

Med vennlig hilsen Ingeborg Hauge

Spørsmålene vil dreie seg om

1. Hvorfor ville dere ha en innvandrersleilighet ved museet?
2. Hvorfor valgte dere en pakistansk leilighet?
3. I hvilken grad mener du den pakistanske leiligheten er en selvrepresentasjon?
4. Hva ønsker dere at tekstene i utstillingen skal tilføre selve utstillingen av den pakistanske leiligheten? Hva er hensikten med tekstene?
5. Hvem har skrevet utstillingstekstene?
6. Har den pakistanske informantfamilien hatt innflytelse på tekstene i utstillingen?
7. Hvem har oversatt tekstene til urdu?
8. Hvordan blir leiligheten representert av guiden som viser skoleklasser rundt?
9. Hvem sin stemme mener du vi hører i utstillingen av den pakistanske leiligheten?
10. Er det noen ansatte ved Norsk Folkemuseum som har minoritetsbakgrunn?
11. Hvor har de ansatte utdannelse fra?
12. Hvilke hindringer mener du finnes for flerkulturell inkludering ved Norsk Folkemuseum?
13. Hvordan mener du Norsk Folkemuseum kan bidra til et inkluderende samfunn?

Samtykkeerklæring: (Sendes til: Ingeborg Hauge, Olav Kyrresgate 44, 5015 Bergen)

Jeg har mottatt informasjon om studiet av museet og det flerkulturelle perspektivet og ønsker å stille på intervju. Jeg vil få tilsendt transkripsjoner av intervjuet og vurderer da om jeg ønsker at materialet kan brukes i masteroppgaven og lagres i Etno-folkloristisk arkiv.

Signatur